EurRR
Bul
garia

D 639
.S6
T713
1918
Copy 1

БОЛШЕВИКИТѢ И СВѢТСКИЯ МИРЪ

ОТЪ ЛЕОНЪ ТРОЦКИ

Cy. 4 - D181

GENERAL INTELLIGENCE LIBRARY

DEPARTMENT OF JUSTICE

L. Trotzky, The bolsheviks and the world peace

ЛЕОНЪ ТРОЦКИ.

Trotsky, Leon

БОЛШЕВИКИТѢ И СВѢТСКИЯ МИРЪ

Прѣвелъ отъ английски Т. Баевъ.

ЦѢНА $1.25

ИЗДАНИЕ НА
Съюзната Соц. Книжарница и Печатница
P. O. Box 368, — Granite City, Ill.
1918

Copyright
1918
Boni & Liveright, Inc.

Library of Congress
2010 361653

Леонъ Троцки

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
Прѣдговоръ	7
I. Балканския въпросъ	19
II. Австро-Унгария	32
III. Войната противъ царизма	42
IV. Войната на западъ	55
V. Отбранителната война	65
VI. Какво общо иматъ социалиститѣ съ капиталистическитѣ войни?	80
VII. Падането на Интернационала	96
VIII. Социалистически опортюнизмъ	102
IX. Упадъка на революционния духъ	113
X. Империализма на работническата класа	118
XI. Революционната епоха	124
Бѣлѣжка на Централния Комитетъ	134

ПРѢДГОВОРЪ.

Производителнитѣ сили, които капитализма е развилъ, сѫ надрасли всѣкаква граница на нация и държава. Днешната политическа форма на националната държава се оказва много тѣсна за експлоатацията на тѣзи производителни сили. Естествената тенденция на днешната економическа система, слѣдователно, е стремлението да разруши тѣзи държавни граници. Цѣлото земно кълбо, земята и морето, повърхностьта както и вѫтрѣшностьта, се е обърнала въ една економическа работилница, различнитѣ части на която сѫ нераздѣлно съединени една съ друга. Всичко това бѣ извършено отъ капитализма. Но за извършването на това капиталистическитѣ държави бѣха въвлечени въ борби за подчиняване на всесвѣтската економическа система на интереситѣ на буржоазията отъ различнитѣ страни. Това което политиката на империализма демонстрира повече отъ всичко друго е, че старата национална държвава, която бѣ създадена въ революциитѣ и войнитѣ прѣзъ 1789-1815, 1848-1859, 1864-1866 и 1870 год., е отживѣла своето врѣме и е станала едно нетърпимо прѣпятствие на економическото развитие.

Днешната война е, въ основата си, едно негодуване на производителнитѣ сили противъ политическата форма на националната държава. Тя означава сгромолясването на националната държава като независима економическа единица.

Нацията трѣбва да продължава своето сѫществуване като културенъ, идеологически и психологически

фактъ, но нейната економическа основа е издърпана вече изъ подъ краката ѝ. Всичко говорене че настоящата кървава разправа е за защитата на нацията, е или лицемѣрие или слѣпота. Тъкмо напротивъ, реалното, обективното значение на войната е разрушването на днешнитѣ национални економически центрове и замѣняването имъ съ международни такива. Но отдѣлнитѣ правителства възнамѣряватъ да разрѣшатъ тази империалистическа проблема не чрѣзъ интелигентната, организираната кооперация на производителитѣ отъ земното кълбо, но чрѣзъ експлоатацията на всеобщата наредба отъ капиталистическата класа въ тази страна, която излѣзе побѣдитель; която страна да се прѣобърне, чрѣзъ войната, отъ една велика сила въ една всеобща сила.

Войната прокламира падането на националната държава. Освѣнъ това, въ сѫщото врѣме тя прокламира и падането на капиталистическия начинъ на производство. Посрѣдствомъ националната държава капитализма революционизира цѣлата всеобща економическа система. Той раздѣли цѣлото земно кълбо между олигархиитѣ на великитѣ сили, около които сѫ сгрупирани сподвижницитѣ — малкитѣ нации, които живѣятъ самостоятелно благодарение съперничеството на голѣмитѣ държави. По-нататъшното развитие на производителнитѣ сили върху капиталистическа основа означава една непрѣстанна борба за ново и по-ново поле за капиталистическа експлоатация, което трѣбва да се добие отъ единъ и сѫщъ източникъ — земята. Економическото съперничество подъ прѣдводителството на милитаризма е съпроводено съ грабежъ и разрушване, което нарушава елементарнитѣ принципи на човѣшката наредба. Всемирното производство възстава не само противъ разстройството причинено отъ националнитѣ и държавни раздѣления, но и противъ капиталистическата економи-

ческа организация, която сега се е обърнала въ варварска дезорганизация и хаосъ.

Войната отъ 1914 год. е най-колосалното сгромолясване въ историята на една економическа система, разрушена отъ собственитѣ си вродени противорѣчия.

Всичкитѣ исторически фактори, чийто прѣдназначение е било да ржководятъ буржоазното общество, да говорятъ въ негово име и го експлоатиратъ, изявиха своята историческа несъстоятелность посрѣдстовмъ войната. Тѣ защищаваха капитализма като една система на човѣшка цивилизация, слѣдователно, катастрофата, причинена отъ тази система, е на първо мѣсто тѣхна катастрофа. Първата вълнà на събитията издигна националнитѣ правителства и армии до небивала до сега висота. За момента нациитѣ се наредиха около тѣхъ. Но толкова по-ужасно ще бжде сгромолясването на правителствата когато народа, заглушенъ отъ гърмежа на топоветѣ, разбере сжщинското значение на събитията, които се извършватъ по настоящемъ.

Революционната реакция на маситѣ ще бжде толкова по-мощна колкото по-огроменъ е катаклизма, който историята имъ носи по настоящемъ.

Капитализма създаде материалнитѣ условия за една нова социалистическа економическа система. Империализма доведе капиталистическитѣ нации въ исторически хаосъ. Войната отъ 1914 год. показва изхода отъ този хаосъ, като насилствено тика пролетариата по пжтя на революцията.

За останалитѣ назадъ въ економическо отношение страни въ Европа войната имъ носи проблеми отъ твърдѣ ранно историческо произхождение — проблеми на национално единство и демокрация. Това, до голѣма степень, е случая съ Русия, Австро-Унгария и Балканския Полуостровъ. Но тѣзи исторически закжснѣли въпроси,

които сѫ завѣщани на настоящата епоха като наслѣдство отъ миналата, не измѣнятъ фундаменталния характеръ на събитията. Не сѫ националнитѣ стремления на сърбитѣ, поляцитѣ, ромѫнцитѣ или финландцитѣ, които мобилизираха двадесеть и петь милиона войника и ги поставиха на бойнитѣ полета, но империалистическитѣ интереси на буржоазията отъ Великитѣ Сили. Това е империализма който съвършено разруши европейското **status quo**, подържано за четиридесеть и петь години, и наново подигна въпроситѣ, които буржоазната революция се оказа безсилна да разрѣши.

При все туй, въ днешната епоха е съвсѣмъ невъзможно разглеждането на тѣзи въпроси поотдѣлно. Тѣ съвършено сѫ лишени отъ независимъ характеръ. Създаването на нормални отношения въ националния животъ и економическото развитие на Балканския Полуостровъ е немислимо докато сѫществува царизма и Австро-Унгария. Царизма сега е необходимия милитаристически резервуаръ за финансиалния империализмъ на Франция и консервативната сила на Англия. Австро-Унгария е главната упора на германския империализмъ. Произхождайки отъ частнитѣ спрѣчквания между сръбскитѣ национални терористи и австро-унгарската политическа стража, войната твърдѣ скоро откри своя истински фундаменталенъ характеръ — една борба на животъ и смърть между Германия и Англия. Докато глупцитѣ и лицемѣрцитѣ бръщолевятъ за защитата на националната свобода и независимость, англо-германската война въ сѫщность се води за свободата на империалистическата експлоатация на народитѣ въ Индия и Египетъ, отъ една страна и отъ друга — за империалистическото раздѣляне на народитѣ отъ земното кълбо.

Германия, като нация, започна своето капиталистическо развитие слѣдъ смазването хегемонията на

Франция на континента прѣзъ 1870-1871 год. Понеже сега развитието на германскитѣ индустрии прѣобърнаха Германия въ една първокласна капиталистическа сила, тя, по пѫтя на по-нататъшното си развитие, се сблъсква съ хегемонията на Англия. Едно пълно и неограничено господство надъ европейския континентъ се явява за Германия абсолютно необходимо за да може да смаже своя всесвѣтски противникъ. Първото нѣщо, слѣдователно, което империалистическа Германия написва на своята програма, е образуването на една лига отъ нациитѣ въ срѣдня Европа. Германия, Австро-Унгария, Балканския Полуостровъ и Турция, Холандия, Скандинавскитѣ държави, Швейцария, Италия, и, по възможность, омаломощена Франция, и Испания и Португалия, всички да образуватъ едно економическо и милитаристическо цѣло, една Велика Германия подъ хегемонията на днешната германска държава. Тази програма, която е добрѣ обсѫдена отъ економиститѣ, политически студенти, юристи и дипломати на германския империализмъ и приведена въ реалность отъ нейнитѣ стратегисти, е най-поразителното доказателство и най-краснорѣчивото изражение на факта, че капитализма се е прострѣлъ вънъ отъ границитѣ на националната държава и се чувствува нетърпимо притѣсненъ въ своитѣ граници. Националната Велика Сила трѣбва да се прѣмахне и нейното мѣсто се заеме отъ империалистическата Всесвѣтска Сила.

При тѣзи исторически обстоятелства, работническата класа, пролетариата, не може да има нѣкакъвъ интересъ въ защищаване отживѣлото и увѣхтѣло вече национално "отечество", което е станало най-голѣмата прѣчка на економическото развитие. Дългъ на пролетариата е да създаде едно много по-силно отечество, съ много по-голѣма сила за съпротива — **Републиканскитѣ**

Съединени Държави въ Европа, като основа на Съединенитѣ Държави отъ цѣлия свѣтъ.

Едничкия начинъ, по който пролетариата може да посрѣщне империалистическата дилема на капитализма, е като му противопостави, като една практическа програма, социалистическата организация на всеобщото производство.

Войната е начина, по който капитализма, на върха на своето развитие, търси да разрѣши неразрѣшимитѣ си противорѣчия. На този методъ пролетариата трѣбва да противопостави своя **собственъ** методъ — Социалната Революция.

Балканския въпросъ и въпроса за свалянето на царизма, прѣдоставяни намъ отъ вчерашна Европа, могатъ да се разрѣшатъ само по единъ революционенъ начинъ, въ свръзка съ проблемата за утрѣшна Съединена Европа. Немедлената, належаща длъжность на руската социална демокрация, къмъ която автора принадлежи, е борбата противъ царизма. Най-главното, което царизма търси въ Австро-Унгария и Балканитѣ, е пазари за своитѣ политически начини за грабежъ, плячка и насилие. Цѣлата руска буржоазия, включително и нейната радикална интелигенция, съвършено деморализирана отъ необикновеното нарастване на индустриитѣ прѣзъ послѣднитѣ петь години, е влѣзла въ единъ кървавъ съюзъ съ династията, която трѣбва да осигури на нетърпѣливитѣ руски капиталисти падащата имъ се часть отъ всеобщата плячка чрѣзъ ново заграбване на земи. Докато царизма щурмува и опустоши Галиция, и я лиши даже и отъ окжсаната и дрипава свобода, дадена ѝ отъ хабсбургцитѣ, докато тя разкжса нещастна Персия и отъ кюшето на Босфора се мжчеше да хвърли примката около шиитѣ на балканнскитѣ народи, той възложи на либерализма, когото тъй прѣзираше, длъжностьта за

прикриване на неговия грабежъ чрѣзъ болезнени декламации досежно защитата на Белгия и Франция. Годината 1914 показа пълната несъстоятелность на руския либерализмъ, което прави руския пролетариатъ единственъ чампионъ на войната за освобождение. Това прави руската революция опрѣдѣлително една цѣлокупна часть отъ Социалната Революция на европейския пролетариатъ.

Въ нашата война противъ царизма, въ която ние не познаваме "национално" примирие, никога не сме очаквали помощь отъ милитаризма на хабсбургъ или хохенцолернъ, нито пъкъ очакваме сега. Ние сме си запазили достатъчно ясно революционно зрѣние за да видимъ, че идеята за свалянето на царизма е съвършено отвратителна на германския империализмъ. Царизма винаги е билъ най-добрия му съюзникъ на източната граница. Той е съединенъ съ него чрѣзъ близки обществени връзки и исторически цѣли. При това, даже и да не бѣ така, ако би могло да се допусне това, слѣдвайки логиката на военнитѣ операции, той, въпрѣки че ще бжде въ разрѣзъ съ собственитѣ му политически интереси, би нанесалъ единъ смъртоносенъ ударъ на царизма — даже и въ такъвъ съвършено невѣроятенъ случай, ние не би трѣбвало да считаме хохенцолеритѣ като съюзници по симпатия или даже като слѣдствие на идентични непосрѣдствени цѣли. Сждбата на руската революция е така нераздѣлно свързана съ сждбата на европейския Социализмъ и ние, рускитѣ социалисти, така здраво стоимъ върху основитѣ на интернационализма, че не можемъ, и не би трѣбвало за моментъ да помислимъ за откупуване съмнителното освобождение на Русия посрѣдствомъ сигурното унищожаване свободата на Белгия и Франция, и — което е още отъ по-голѣма важность — съ това заразимъ германския и австрийски пролетариатъ съ отровата на империализма.

Много сж връзкитѣ, които ни съединяватъ съ германската социална демокрация. Ние всички сме прѣминали прѣзъ германската социалистическа школа и сме почерпили уроци, както отъ нейнитѣ успѣхи, така и отъ нейнитѣ несполуки. Германската социална демокрация бѣше за насъ не само една партия отъ Интернационала. Тя бѣше партията par exellence. Ние винаги сме запазвали братскитѣ връзки, които ни свързватъ съ австрийската социална демокрация. Отъ друга страна, ние винаги сме се гордѣели съ факта, че можахме да дадемъ нашата скромна помощь за извоюване избирателното право въ Австрия и възбуждане революционни тенденции въ германската работническа класа. Извършването на всичко това ни струваше повече отъ една капка кръвь. Безъ всѣкакво колебание ние сме приемали морална и материална подръжка отъ нашитѣ по-стари братя, които, сжщо като насъ, се борѣха за сжщитѣ цѣли отъ другата страна на нашата западна граница.

Но именно отъ уважение за миналото, а още повече отъ уважение за бждащето, което трѣбва да обедини работническата класа въ Русия съ работническата класа въ Германия и Австрия, ние съ прѣзрѣние отхвърлихме "освобдителната" помощь, която германския империализмъ ни прѣдложи въ една крупова амуниционна кутия, съ благословията, уви! на германския Социализмъ. И ние се надѣваме, че негодуващия протестъ на руския Социализмъ ще бжде достатъчно високъ за да бжде чутъ въ Берлинъ и Виена.

Падането на втория Интернационалъ е единъ трагиченъ фактъ, и това ще бжде слѣпота или страхливость да си затваря човѣкъ очитѣ прѣдъ него. На положението, върху което застанаха френскитѣ и по-голѣмата часть отъ английскитѣ социалисти, се пада тъкмо такава часть отъ това падане, каквато се пада на положение-

то, върху което застанаха германската и австрийска социална демокрация. Ако настоящия трудъ се отправя главно противъ германската социална демокрация, това е единствено защото германската партия бѣше най-силната, най-влиятелната, и принципално най-закрѣпналата партия отъ Интернационала. Нейната историческа капитулация най-ясно разкрива причинитѣ за разпадането на втория Интернационалъ.

На пръвъ погледъ би изглеждало, че бѫдащия революционенъ проспектъ е всецѣло измамливъ. Наглостьта на старитѣ социалистически партии е катастрофално нагледна. Защо трѣбва да имаме вѣра въ социалистическото движение за въ бѫдаще? Такъвъ скептицизмъ, макаръ естественъ, при все това води къмъ едно съвършено погрѣшно заключение. Той изпуща изъ прѣдвидъ добрата воля на историята сѫщо така, както ние твърдѣ често сме бивали наклонни да игнорираме нейната зла воля, която сега се показва така жестока въ участьта, която сполети Интернационала.

Днешната война възвѣстява падането на националната държава. Въ епохата, която сега се завършва, социалистическитѣ партии бѣха национални партии. Тѣ, наедно съ всичкитѣ си клонове на своитѣ организации, наедно съ цѣлата си активность и психология, бѣха се вапсали въ националната държава. Въпрѣки тържественитѣ декларации на тѣхнитѣ конгреси, тѣ се вдигнаха за защитата на консервативната държава когато империализма, порасналъ на национална почва, започна събарянето на отживѣлитѣ вече национални граници. И въ своето историческо сгромолясване, националнитѣ държави повлѣкоха слѣдъ себе си и националнитѣ социалистически партии.

Така че, не е социализма който падна, а неговата врѣменна историческа външна форма. Революционната

идея наново започва своя животъ веднага слѣдъ хвърлянето на своята стара и твърда черупка. Тази черупка е съставена отъ живи човѣшки сѫщества, отъ едно цѣло поколение социалисти, които, прѣзъ единъ периодъ отъ нѣколко десетилѣтия на политическа реакция, бѣха затвърдѣли въ самоотвержената работа на агитиране и организиране, попаднаха въ навика и гледището на националния опортюнизмъ или пасибилизмъ. Всички старания за запазването на втория Интернационалъ върху старитѣ основи, посрѣдствомъ лични дипломатически похвати и взаимни отстѫпки, сѫ съвършено безнадеждни. Стария къртъ на историята дълбае сега своята пѫтека така добрѣ, че никой не е въ състояние да го възспре. Както националнитѣ държави сѫ станали прѣчка за развитието на производителнитѣ сили, така и старитѣ социалистически партии сѫ станали най-голѣмата спънка на революционното движение на работническата класа. Необходимо бѣше щото тѣ напълно да покажатъ своята крайна назадничавость, сами да дискредитиратъ своитѣ съвършено неподходящи и ограничени способи, като стоварятъ върху пролетариата позорния и отвратителенъ националенъ раздоръ, за да може работническата класа, чрѣзъ това страшно пробуждане, да се освободи отъ прѣдразсѫдъцитѣ и робски навици на периода на приготовление и стане най-послѣ това, което гласътъ на историята я зове по настоящемъ да бѫде — революционната класа боряща се за власть.

Втория Интернационалъ не е живѣлъ напраздно. Той извърши една огромна културна работа, подобна на която не е имало въ историята. Той просвѣти и обедини потиснатитѣ класи. Сега не е нуждно щото пролетариата да започва пакъ отъ начало. Той навлиза въ новия пѫть не съ праздни рѫцѣ. Миналата епоха му завѣща единъ богатъ арсеналъ отъ идеи. Тя му завѣща

оржжието на критицизма. Новата епоха ще научи пролетариата какъ да съедини старото оржжие на критицизма съ новия критицизмъ на оржжията.

Тази книга е писана съвършено набърже, при условия съвсѣмъ неблагоприятни за една систематична работа. Една глѣма часть отъ нея е посветена за стария Интернационалъ, който падна. Но цѣлата книга, отъ първата и до послѣдня страница, е писана съ идеята за новия Интернационалъ, която идея никога не е излизала отъ главата ми, новия Интернационалъ, който трѣбва да изникне отъ днешния всеобщъ катаклизмъ, Интернационала на послѣдния конфликтъ и окончателната побѣда.

Леонъ Троцки.

БОЛШЕВИКИТѢ И СВѢТСКИЯ МИРЪ.

ГЛАВА I.
БАЛКАНСКИЯ ВЪПРОСЪ.

"Днешната война, понеже се води противъ руския царизмъ и неговитѣ васали, е прѣобладана отъ една велика историческа идея. Импулса на тази велика историческа идея освещава бойнитѣ полета въ Полша и източна Русия. Трѣсъка на топоветѣ, гърмежа на картечницитѣ и напора на кавалерията, всичко това прѣдвѣщава изпълнението на демократическата програма за освобождението на нациитѣ. Ако царизма, въ съюзъ съ френскитѣ капиталистически сили и въ съюзъ съ една безсъвѣстна 'нация отъ търговци', не успѣеше да потуши революцията въ 1905 год., днешната касапница на нациитѣ щѣше да бжде избѣгната.

"Една демократическа Русия никога нѣмаше да се съгласи да води тази безсъвѣстна и безполезна война. Великитѣ идеи на свобода и справедливость сега говорятъ по убѣдителния езикъ на картечницата и сабята, и всѣко сърдце, способно да възприема симпатии на справедливость и хуманность, може само да желае щото силата на царизма бжде смазана веднъжъ за винаги и потиснатитѣ народности въ Русия се сдобиятъ пакъ съ правото да рѣшаватъ собственитѣ си сждбини".

Горния цитатъ е отъ **Nepszava** — официалния ор-

ганъ на социалистическата партия въ Унгария, отъ 31 Августъ 1914 год. Унгария е страната, чийто вжтрѣшенъ животъ бѣ издигнатъ върху извънмѣрното потисничество на малкитѣ нации, върху заробването на работнитѣ класи, върху официалния паразитизмъ и лихварство на управляващата каста отъ едри земевладѣлци. Тя е страната, кждѣто хора като Тиза, и въ коститѣ аграрци, съ маниери на политически бандити, сж господари на положението. Съ една дума, Унгария е страната, която има най-близко сродство съ царска Русия.

Така че, какво по-подходяще отъ това за **Nepszava** — унгарския социалистически органъ, да поздравлява, съ изривъ отъ ентусиазмъ, освободителната мисия на германскитѣ и австро-унгарски армии? Кой другъ освѣнъ Графъ Тиза би се почувствувалъ призованъ "да изпълне демократическата програма за освобождението на нациитѣ"? Кой другъ би подкрѣпилъ вѣчнитѣ принципи на редъ и справедливость въ Европа освѣнъ управляващата клика въ Будапещъ, дискредитиранитѣ панамисти? Бихте ли възложили тази мисия на безсъвѣстната дипломация на "вероломния Албионъ", на нацията отъ търговци?

Смѣхътъ пропъжда гнѣвътъ. Трагичната несъстоятелность на тактиката, слѣдвана отъ Интернационала, не само че достига своя върхъ въ статиитѣ на **Nepszava** но тѣ ни обезоржжаватъ съ своя хуморъ.

Настоящата серия отъ събития започна съ ултиматума на Австро-Унгария до Сърбия. Международната социална демокрация нѣмаше и най-малкото основание да защищава интригитѣ на Сърбия или която и да било малка династия на Балканския Полуостровъ. Тѣ всички се мжчеха да прикриятъ своитѣ политически домогвания задъ булото на национални стремления. Ние имахме още по-малко основания да се отдаваме на морална нена-

висть за гдѣто единъ фанатизиранъ сръбски младежъ е отговорилъ на подлата, криминална и коварна национална политика на властитѣ въ Виена и Будапещъ съ едно кърваво убийство *).

Въ едно нѣщо ние никакъ не се съмняваме. Въ сдѣлкитѣ между дунавската монархия и сръбското правителство, историческото право, т. е. правото на свободно развитие, почива всецѣло на страната на Сърбия сѫщо така, както въ 1859 год. правото бѣше на страната на Италия. Задъ дуела на императорскитѣ полицейски каналии и терориститѣ въ Бѣлградъ се крие нѣщо съ много по-дълбоко значение отколкото алчностьта на карагеоргевцитѣ или пороцитѣ на царската дипломация. На едната страна сѫ империалистическитѣ претенции на една национална държава, която е изгубила вече своята жизненость, а на другата страна, усилията на разпокѫсаната сръбска нация да се обедини въ едно национално цѣло и заживѣе като самостоятелна държава.

Нима затова сме стояли толкова дълго въ школата на социализма за да забравимъ първитѣ три букви отъ демократическата азбука? Още повече, че това абсолютно изгубване на паметьта се появи слѣдъ четвърти Августъ. До тази фатална дата германскитѣ марксисти

---

*) За забѣлѣзване е, че тѣзи опортюнистически австрийски и германски социалисти пишатъ сега съ морална ненависть за "лукавото убийство въ Сараево". И при това, тѣ винаги съчувстваха на рускитѣ терористи повече отколкото ние, рускитѣ социалдемократи, които по принципъ сме противъ терористически срѣдства. Загубени изъ мъглата на шовинизма, тѣ не могатъ повече да виждатъ, че нещастния сръбски терористъ — Гаврило Принзипъ, прѣдставлява точно сѫщия националенъ принципъ, както германския терористъ Сандъ. Навѣрно тѣ биха желали да прѣхвърлимъ нашитѣ симпатии отъ Сандъ на Котзебю? Или навѣрно тѣзи евнухи ще посъвѣтватъ швейцарцитѣ да сринатъ паметницитѣ издигнати въ честь на убиеца Телъ и ги замѣнятъ съ такива издигнати въ честь на австрийския губернаторъ — Геслеръ, единъ отъ духовнитѣ прѣдвѣстници на убития Аркдукъ?

показаха, че знаятъ твърдѣ добрѣ какво ставаше въ юго-източна Европа.

На 3 Юли, 1914г год., слѣдъ убийството въ Сараево, **Vorwarts** писа:

"Буржоазната революция на южнитѣ славяни е въ пъленъ разгаръ и убийството въ Сараево, макаръ само по себе си да е единъ дивъ и безмисленъ актъ, е сѫщо така една глава отъ тази революция както сраженията, посрѣдствомъ които българитѣ, сърбитѣ и черногорцитѣ освободиха македонскитѣ селени отъ хомотътъ на турската феодална експлоатация. За чудене ли е тогава, че южнитѣ славяни въ Австро-Унгария гледатъ съ ожидание къмъ своитѣ национални братя въ сръбската държава? Сърбитѣ въ Сърбия сѫ постигнали най-вишия идеалъ, който единъ народъ може да постигне при днешната обществена наредба. Тѣ сѫ постигнали национална независимость. Когато въ Виена и Будапещъ всѣки, който носи името сърбинъ или хърватинъ, се третира съ плесница и ритникъ, съ правосѫдието на военно-полевитѣ сѫдилища и гилотината. . . . Има повече отъ седемь и половина милиона южни славяни, които, слѣдствие побѣдата на Балканитѣ, станаха по-смѣли отъ всѣки другъ пѫть въ своитѣ искания на политически права. И ако императорския тронъ въ Австрия продължава да упорства на тѣхния натискъ, той ще бѫде прѣкатурнатъ и цѣлата империя, съ която ние сме свързали нашитѣ сѫдбини, ще се разпадне на парчета. Защото това е въ съгласие съ историческата еволюция щото такива национални революции да маршируватъ напрѣдъ къмъ побѣда".

Ако международната социална демокрация, наедно съ своята сръбска съставна часть, указа упорито съпро-

тивление на сръбскитѣ национални искания, това сигурно не бѣше отъ нѣкакви съображения за историческитѣ права на Австро-Унгария да потиска и разпокжсва отдѣлнитѣ националности, които се намиратъ подъ нейно владичество; и безсъмнено, не бѣше отъ нѣкакво съображение за освободителната мисия на хабсбургцитѣ. До мѣсецъ Августъ, 1914 год., нито единъ, освѣнъ лакеитѣ около продажната желта и черна преса, не се осмѣляваше да каже нито дума за това. Социалиститѣ застанаха върху такова станвище съвсѣмъ отъ други съображения. Прѣди всичко, пролетариата, макаръ никакъ да не успорва историческото право на Сърбия да се стреми за национално единство, не можеше да повѣри разрѣшението на тази проблема на силитѣ, които тогава контролираха сждбинитѣ на сръбската държава. И на второ мѣсто — а това бѣше за насъ рѣшающия факторъ — международната социална демокрация не можеше да пожертвува мирътъ въ Европа за каузата на Сърбия, още повече, че тя признаваше, че, освѣнъ чрѣзъ една европейска революция, такова едно единство можеше да се постигне само посрѣдствомъ една европейска война.

Но отъ момента, когато Австро-Унгария отвлече въпроса за собствената си сждба и тази на Сърбия въ полесражението, социалиститѣ не можаха да иматъ и най-малкото съмнение, че обществения и националенъ прогресъ въ юго-източна Европа ще бжде много повече спънатъ отъ една хабсбургска побѣда отклкото отъ една сръбска побѣда. Въпрѣки това, ние социалиститѣ още нѣмахме основание да отождествимъ нашата кауза съ цѣлитѣ на сръбската армия. Именно тази бѣше идеята, която въодушевляваше сръбскитѣ социалисти, Ляпчевичъ и Кацлеровичъ, когато тѣ застанаха върху доблестното становище и гласуваха противъ военнитѣ кре-

дити *). Но, безсъмнѣно, ние имахме още по-малко основание да подържаме чисто династическитѣ права на хабсбургцитѣ и империалистическитѣ интереси на феодално-капиталистическата клика противъ националната борба на сърбитѣ. Въ всѣки случай, австро-унгарската социална демокрация, която сега призовава своята благословия върху мечътъ на хабсбургцитѣ за освобождението на поляшкитѣ, украйнскитѣ, финландскитѣ и руски народи, трѣбваше първо да си уясни сръбския въпросъ, който тя тъй безнадеждно е забъркала.

Този въпросъ, обаче, не се ограничава само съ сѫдбата на десеть милиона сърби. Стълкновението на европейскитѣ нации възобнови цѣлия Балкански въпросъ. Букурещкия миръ, подписанъ въ 1913 год., не разрѣши нито националнитѣ, нито интернационалнитѣ проблеми

---

*) За да можемъ напълно да оцѣнимъ тази акция на сръбскитѣ социалисти, трѣбва да имаме прѣдвидъ политическата ситуация, съ която тѣ имаха да се справятъ. Една група сръбски заговорници бѣха убили единъ членъ отъ хабсбургската фамилия, главната опора на австро-унгарския клерикализмъ, милитаризмъ и империализмъ. Вземайки това като единъ желаемъ претекстъ, военната партия въ Виена изпрати единъ ултиматумъ на Сърбия, който, по своята неприкрита дързость, едва ли има паралелъ въ историята на дипломацията. Въ отговоръ на това, сръбското правителство направи извънредни концесии и прѣдложи щото разрѣшението на спорния въпросъ да се възложи на трибуната въ Хага. Слѣдъ това Австро-Унгария обяви война на Сърбия. Ако идеята за "отбранителна война" има нѣкакво значение, безсъмнѣно е приложима за Сърбия въ този случай. При все това, нашитѣ приятели, Ляпчевичъ и Кацлеровичъ, непокътнати въ своитѣ убѣждения относително начина, по който тѣ, като социалисти, трѣбва да дѣйствуватъ, отказаха да гласуватъ на правителството довѣрие. Автора бѣше въ Сърбия при започването на войната. Въ Скупщината, въ една атмосфера на неописуемъ националенъ ентусиазмъ, дадоха се на гласуване военнитѣ кредити. Гласуването бѣше по списъкъ. Двѣстѣ члена отъ Скупщината отговориха "да". Тогава, въ единъ моментъ на гробна тишина, прозвуча гласътъ на социалиста Ляпчевичъ — "не". Всѣки почувства моралната мощь на този протестъ, и тази гледка остана неизличимо отпечатана въ моята паметь.

въ близкия Изтокъ. Той само усили бъркотията, която бѣше прибавена отъ недовършенитѣ двѣ Балкански войни, недовършени по причина врѣменното и пълно изтощаване на нациитѣ, които бѣха замѣсени.

Ромжния отиде по пжтя на австро-унгарската политика въпрѣки желанието на своето население, особено въ градоветѣ. Това се дължи не толкова на династически причини, т. е. на факта, че единъ хохенцолерски принцъ бѣше на прѣстола, отколкото на прѣдстоящата опасность отъ едно руско нападение. Въ 1879 год. руския царь, като благодарность за помощьта, която Ромжния му даде въ руско-турската "освободителна" война, откжсна една часть отъ ромжнската територия — провинцията Бесарабия. Този краснорѣчивъ подвигъ достави една достатъчно силна опора на династическитѣ симпатии на хохенцолера въ Букурещъ. Но маджаро-хабсбургската клика, чрѣзъ своята политика на насилствено асимилиране на чуждитѣ народи въ Трансилвания, кждѣто има три милиона ромжнско население, когато въ руската провинция — Бесарабия, има само тричетвърти отъ милионъ, успѣ да възбуди ромжнския народъ противъ себе си; и още повече го настроиха противъ себе си съ своитѣ митнически договори, които бѣха диктувани отъ интереситѣ на голѣмитѣ земевладѣлци въ Австро-Унгария. Така че, влизането на Ромжния въ войната на страната на руския царь, въпрѣки храбрата и активна агитация противъ участието ѝ въ войната на която и да било страна, водена отъ социалистическата партия подъ прѣдводителството на моитѣ приятели Гереа и Раковски, се дължи на господствуващата класа въ Австро-Унгария, която сега жъне това, което е посѣла както тукъ, така и навсѣкждѣ.

Но този въпрсъ не се изчерпва само съ опрѣдѣляне на историческата отговорность. Утрѣ, слѣдъ мѣсецъ,

слѣдъ година или повече войната ще постави на първо мѣсто въпроса за сѫдбата на Балканскитѣ народи и Австро-Унгария, и пролетариата ще трѣбва да има свой отгворъ на този въпросъ. Европейската демокрация прѣзъ деветнадесетото столѣтие погледна съ недовѣрие на борбитѣ, които балканскитѣ народи водѣха за независимость, защото се боеше че Русия би се засилила за смѣтка на Турция. Върху това Карлъ Марксъ, въ 1853 год., въ надвечерието на кримската война, писа:

> "И може да се каже, че колкото по-здраво закрѣпва Сърбия и сръбската националность, толкова повече се изтиква на заденъ планъ прямото влияние на Русия надъ славянитѣ въ Турция. Защото, за да може да се крѣпи като държава, Сърбия трѣбваше да импортира своитѣ политически институти, своитѣ училища. . . . отъ западна Европа".

Това прѣдсказване блѣскаво се изпълни въ това, което дѣйствително се случи въ България, която бѣше създадена отъ Русия като аванпостъ на Балканитѣ. Щомъ България закрѣпна донѣкѫдѣ като национална държава, въ нея изникна една силна русофобска партия, подъ прѣдводителството на прѣдишния руски ученикъ, Стамболовъ, която бѣ въ положение да удари желѣзния си печатъ върху цѣлата външна политика на младата страна. Цѣлия механизмъ на политическитѣ партии въ България е така поставенъ, че имъ дава възможность да направляватъ своя корабъ по течението между двѣтѣ европейски групировки, безъ абсолютно да бѫдатъ заставени да влѣзатъ въ канала на едната или другата, освѣнъ ако по собствено желание прѣдпочетатъ да сторятъ това. Ромѫния прѣмина на страната на австро-германския съюзъ, а Сърбия, слѣдъ 1903 год., отиде съ Русия, защото едната бѣ застрашена прѣмо отъ Русия, когато дру-

гата — прямо отъ Австрия. Колкото по-независими отъ Австро-Унгария сѫ държавитѣ въ юго-източна Европа, толкова по-ефективно ще могатъ да бранятъ своята независимость отъ царизма.

Равновѣсието на силитѣ на Балканитѣ, създадено отъ берлинския конгресъ въ 1879 г. бѣ пълно съ противорѣчия. Разпокѫсани чрѣзъ изкуствени етнографически граници, поставени подъ контрола на импортирани династии отъ германскитѣ разсадници, спънати отъ интригитѣ на великитѣ сили, балканскитѣ народи не можаха да прѣкратятъ своитѣ старания за по-нататъшна национална свобода и единство. Националната политика на България бѣше, естествено, насочена къмъ Македония, която се населява отъ българи. Но берлинския договоръ бѣ я оставилъ подъ владичеството на Турция. Сърбия, отъ друга страна, нѣмаше почти нищо какво да дири въ Турция, съ изключение на една малка ивица земя — Нови Пазаръ. Нейнитѣ национални интереси лежатъ задъ границата на Австро-Унгария, въ Босна и Херцеговина. Кроация, Славония и Далмация. Ромѫния нѣмаше никакви интереси на югъ, кѫдѣто е отдѣлена отъ европейска Турция отъ Сърбия и България. Ромѫнската експанзивна политика бѣ насочена къмъ сѣверо-изтокъ и изтокъ, къмъ унгарска Трансилвания и руска Бесарабия. И най-послѣ, националното разширяване на Гърция, подобно това на България, се сблъскваше съ Турция.

Австро-германската политика, цѣляща изкуственото запазване на европейска Турция, пропадна не като резултатъ на дипломатическитѣ интриги на Русия, макаръ че такива не липсваха; тя пропадна слѣдствие неминуемия ходъ на еволюцията. Балканския Полуостровъ бѣше навлѣзалъ вече въ пѫтя на капиталистическото развитие, и именно този фактъ издигна въпроса за самоопрѣ-

дѣлението на балканскитѣ народи, като национални държави, до историческия въпросъ на деня.

Балканската война разложи европейска Турция, съ което създаде условията, необходими за разрѣшаването на българския и гръцки въпросъ. Но Сърбия и Ромжния, чийто национално закржгляване можеше да се постигне само за смѣтка на Австро-Унгария, се видѣха спънати въ усилията си да се разширятъ на югъ, и бѣха удовлетворени съ това, което прѣдвидъ народонаселението принадлежеше на България — Сърбия въ Македония, а Ромжния въ Добруджа. Това е значението на втората балканска война и букурещкия миръ, съ който бѣше завършена.

Самото сжществуване на Австро-Унгария, тази Турция въ срѣдна Европа, прѣгражда пжтя на естественото самоопрѣдѣление на юго-източнитѣ народи. То ги принуждава постоянно да воюватъ едни противъ други, да търсятъ подкрѣпа отъ външни сили една противъ друга, и така ги прави орждие на политическитѣ групировки на великитѣ сили. Само въ такъвъ единъ хаосъ царската дипломация можеше да плете мрѣжата на своята балканска политика, чийто послѣдня жичка бѣше Константинополъ. И само една федерация на балакнскитѣ държави, економическа и милитаристическа, е въ състояние да прѣгради пжтя на алчния царизмъ.

Сега понеже въпроса съ европейска Турция е уреденъ, едничката прѣчка за една федерация на балканскитѣ държави е Австро-Унгария. Ромжния, България и Сърбия биха намѣрили своитѣ естествени граници и възъ основа на общитѣ си економически интереси, биха се съединили съ Гърция и Турция въ единъ отбранителенъ съюзъ. Това би донесло най-послѣ миръ на Балканския Полуостровъ, тази ябълка на раздора, която периодиче-

ски застрашаваше Европа съ експлозия, докато найпослѣ я хвърли въ настоящата катастрофа.

За извѣстно врѣме социалиститѣ трѣбваше да се помиряватъ съ начина, по който Балканския Въпросъ се третираше отъ капиталистическитѣ дипломати, които, съ своитѣ конференции и тайни съглашения, само запушваха една дупка за да се отвори друга, даже по-широка. Докато посрѣдствомъ този методъ се отлагаше окончателното разрѣшаване, социалистическия Интернационалъ можеше да се надѣва, че установяването на хабсбургското наслѣдяване ще бѫде прѣдметъ не на една европейска война, а на една европейска революция. Но понеже сега равновѣсието въ Европа е унищожено отъ войната, и хищнитѣ сили се стараятъ да прѣработятъ картата на Европа — но не възъ основа националнитѣ демократически принципи, а военната мощь — то социалната демокрация трѣбва да дойде до едно ясно разбиране на факта, че една отъ главнитѣ прѣчки на свободата, мирътъ и прогреса, вънъ отъ царизма и германския милитаризмъ, е хабсбургската монархия, като държавна организация. Прѣстѫплението на социалитсическата група въ Галиция начело съ Дацински, не се състои само въ това, че поставя каузата на поляцитѣ погорѣ отъ каузата на социализма, но и въ това, че свързва сѫдбата на поляцитѣ съ сѫдбата на хабсбургската армия и монархия.

Социалистическия пролетариатъ въ Европа не може да приеме такова разрѣшаване на въпроса. За насъ една обединена и независима Полша стои наравно съ въпроса за една обединена и независима Сърбия. Ние не можемъ и не трѣбва да позволимъ щото полския въпросъ да бѫде разрѣшенъ по начинъ, който ще увѣковѣчи хаоса по настоящемъ прѣобладаващъ въ юго-източна Европа или, по право, въ цѣла Европа. За насъ

социалиститѣ независимостьта на Полша означава независимость и отъ двата фронта — и на фронта откъмъ Романовъ, и на фронта откъмъ Хабсбургъ. Ние желаемъ не само полския народъ да бѫде свободенъ отъ потисничеството на царизма. Ние сѫщо желаемъ щото сѫдбата на сръбския народъ да не зависи отъ полското дворянство въ Галиция.

Сега за сега не е нуждно да обсѫждаме какви ще бѫдатъ отношенията на една независима Полша къмъ Бохемия, Унгария и Балканската федерация. Но е съвършено ясно, че едно сгрупирване на малкитѣ държавици при Дунава и на Балканския Полуостровъ, ще съставлява една много по-ефективна прѣграда на царскитѣ планове въ Европа, отколкото слабата, разбъркана австро-унгарска държава, която доказва своето право на сѫществуване само чрѣзъ постоянни посѣгателства надъ мирътъ въ Европа.

Въ статията си отъ 1853 год., цитирана по-горѣ, Марксъ писà по източния въпросъ както слѣдва:

"Ние видѣхме, че държавнитѣ мѫже въ Евпора, съ своето ужасяещо тѫпоумие, вкаменено еднообразие и наслѣдствена интелектуална лѣнивость, се свиватъ при всѣки опитъ да отговорятъ на въпроса, какво ще стане съ Турция въ Европа. Двигателната сила, която благоприятствува руското напрѣдване къмъ Константинополъ, е срѣдството, чрѣзъ което се смѣта да се запази Русия настрана отъ него, т. е. празната теория, която никога не е изпълвана, именно подържането на status quo-то. Какво е това status quo? За християнскитѣ поданици на Портата то не означава нищо друго освѣнъ увѣковѣчаване на тѣхното потисничество отъ Турция. Докато сѫ подъ игото на турското владичество, тѣ гледатъ на главата на православната църква, владѣтеля на 60 милиона право-

славни християни, като на **свой естественъ протекторъ и освободитель".**

Каквото тукъ се казва за Турция, сега е приложимо въ още по-голѣма степень за Австро-Унгария. Разрѣшаването на Балканския Въпросъ е немислимо безъ разрѣшаването на Австро-унгарския въпросъ, тъй като и двата се вмѣстватъ въ една и сѫща формула — Демократическата Федерация на Дунавскитѣ и Балкански Нации.

"Правителствата, съ тѣхната стара-мода дипломация", писа Марскъ, "никога не ще разрѣшатъ трудностьта. Както разрѣшаването на много други въпроси, Турския въпросъ, тоже, е оставянъ за европейската революция". Това изявление има сѫщата важность днесъ, както когато бѣше първо напиасно. Но за да може революцията да разрѣши натрупалитѣ се отъ столѣтия трудности, пролетариата трѣбва да има своя **собствена** програма за разрѣшаването на австро-унгарския въпросъ. И тази програма той трѣбва еднакво да противопостави както на завоевателната алчность на царизма, така и на подлитѣ и консервативни старания за подържане на австро-унгарското **status quo.**

ГЛАВА II.

АВСТРО-УНГАРИЯ.

Руския царизмъ, безсъмнѣно, прѣдставлява по-груба и по-варварска форма на държавна организация отколкото по-слабия абсолютизмъ на Австро-Унгария, който е омекналъ слѣдствие слабостьта отъ напрѣдналата възрасть. Руския царизмъ и руската държава съвсѣмъ не сѫ едно и сѫщо нѣщо. Унищожаването на царизма не означава разпадане на държавата; напротивъ, това означава нейното освобождение и закрѣпване. Всички подобни твърдѣния, че Русия трѣбва да бѫде изтикана назадъ въ Азия, което намѣри отзвукъ даже и въ нѣкои социалистически органи, се основаватъ на бѣдни познания по география и етнография. Каквато и да бѫде участьта на различнитѣ части отъ днешна Русия — руска Полша, Финландия, Украйна или Бесарабия — европейска Русия ще продължава да сѫществува като национална територия на много-милионенъ народъ, който е направилъ, прѣзъ послѣднята четвъртина отъ столѣтието, значително завоюване по пѫтя на културното развитие.

Съвсѣмъ другояче стои работата съ Австро-Унгария. Като държавна организация, тя е идентична съ хабсбургската монархия. Тя ще стои или падне наедно съ хабсбургцитѣ, сѫщо както европейска Турция, която бѣше идентична съ отоманската феодално-милитаристическа каста, и падна наедно съ свалянето на тази каста. Една конгломерация отъ национални откѫслеци съ цен-

тробѣжна тенденция, обаче заставени отъ една династия да се държатъ наедно, Австро-Унгария прѣдставлява най-реакционната картина въ сърдцето на Европа. Нейното сѫществуване слѣдъ днешната европейска катастрофа не само че би забавило съ десетки години развитието на дунавскитѣ и балкански народи и сигурно причинѝ едно повторение на днешната война, но сѫщо би заякчило царизма политически, тъй като съ това се запазва главния му източникъ на духовна храна.

Ако германската социална демокрация се помирява съ смазването на Франция като наказание за нейното съюзяване съ царизма, тогава ние трѣбва да искаме щото сѫщия критериумъ да се приложи и за германо-австрийското съюзяване. И ако съюзяването на двѣтѣ западни демокрации съ единъ деспотиченъ царизмъ дава възможность на френската и английска преса да лъже, като прѣдставлява войната за освободителна, тогава не е ли еднакво нагло, ако не и повече, за германската социална демокрация да разпеня флага на свободата надъ германската армия, тази армия, която се бие не само **противъ** царизма и неговитѣ съюзници, но и **за** укрѣпването на хабсбургската монархия?

Австро-Унгария, както ние знаемъ, е необходима на Германия, на господствуващата класа въ Германия. Когато господствуващата юнкерска класа, чрѣзъ насилствено анексиране на Елзасъ и Лотарингия, хвърли Франция въ скутоветѣ на царизма и систематически угорчи отношенията съ Англия чрѣзъ бързото увеличаване на флотата; когато тя отблъсна всѣкакъвъ опитъ за едно спогаждане съ западнитѣ демокрации, защото такова едно спогаждане би означавало демократизиране на Германия — тогава тази господствуваща класа се видѣ принудена да търси подкрѣпата на австро-унгарската монар-

хия, като резервенъ източникъ на военна мощь противъ неприятелитѣ на изтокъ и западъ.

Съгласно гледището на Германия, мисията на двойната монархия е да постави спомагателната сила на Унгария, Полша, Ромжния, Сърбия и Италия въ услуга на германската милитарна и юнкерска политика. Господствуващата класа въ Германия лесно се помири съ отлъчването на десеть-дванадесеть милиона германци, защото тѣзи дванадесеть милиона германци съставляватъ ядката, около която хабсбургцитѣ съединиха едно население отъ повече отъ четиридесеть милиона чуждо-германски народи. Една демократическа федерация отъ независими дунавски нации би направила тѣзи народи безполезни като съюзници на германския милитаризмъ. Само една монархия въ Австро-Унгария, една военно-закрѣпнала монархия, би направила тази страна цѣнна като съюзница на юнкерска Германия. Необходимото условие за този съюзъ, осветенъ отъ Нибелунгевата вѣра въ династиитѣ, бѣше военната подготовка на Австро-Унгария, едно условие, което не можеше да се достигне по никой другъ начинъ освѣнъ чрѣзъ механическото потушване на центробѣжнитѣ национални тенденции.

Тъй като Австро-Унгария е заобиколена отъ всички страни съ държави, съставени отъ такива народности, каквито има въ самата нея, нейната външна политика е по необходимость свързана съ нейната вжтрѣшна политика. За да държи въ рамкитѣ на собствената си милитарна държава седемь милиона сърби и южни славяни, Австро-Унгария е принудена да изгаси огнището, отъ кждѣто се подклаждатъ тѣхнитѣ политически наклонения — сръбското независимо кралство.

Австрийския ултиматумъ до Сърбия бѣше рѣшителната стжпка въ това направление. "Австро-Унгария направи тази стжпка подъ натиска на необходимостьта",

писа Едуардъ Бернщайнъ въ **Die Sozialistische Monatshefte (No. 16)**. Не ще и дума че тя направи това, но ако политическитѣ събития се обсѫждатъ отъ гледището на **династическата** необходимость.

Да се защищава хабсбургската политика възъ основа на това, че управницитѣ въ Бѣлградъ сѫ паднали морално, е да си затваряме очитѣ прѣдъ факта, че хабсбургцитѣ свързаха приятелство съ Сърбия но само тогава, когато Сърбия се намираше подъ най-прѣзрителното управление, което историята на нещастния Балкански Полуостровъ познава, т. е. когато начело на това управление стоеше единъ австрийски агентъ — Миланъ. Разпрата съ Сърбия бѣше забавяна понеже направенитѣ усилия за самосъхранението на изнемощѣлия организмъ на двойната монархия бѣха много слаби. Но слѣдъ смъртьта на Аркдука, подкрѣпата и надеждата на австрийската военна партия — и берлинската — съюзницата на Австрия, я смушкаха въ ребрата, настоявайки за една демонстрация на сила и твърдость. Не само че австрийския ултиматумъ до Сърбия бѣше прѣдварително удобренъ отъ германскитѣ управници, но, съгласно всички информации, той е билъ инспириранъ отъ тази квартира. Доказателства за това има въ сѫщата тази Бѣла Книга, която професионални и любители дипломати прѣдлагатъ като документъ за хохенцолерската любовь къмъ мирътъ.

Слѣдъ като описва цѣлитѣ на пропагандата за Велика Сърбия и машинациитѣ на царизма въ балканскитѣ държави, Бѣлата Книга установява:

> "При такива обстоятелства Австрия бѣ заставена да разбере, че неприлично е за достойнството и самосъхранението на монархията да гледа на това, което се извършва задъ нейнитѣ граници, и остане пасивна.

Императорското правителство ни уведоми по това гледище и поиска нашето мнение. Ние можахме искрено да кажемъ на нашия съюзникъ, че ние се съгласяваме съ неговата прицѣнка на ситуацията и можахме да го увѣримъ, че каквато и акция да прѣдприеме за туряне край на движението въ Сърбия противъ австрийската монархия, ще бѫде посрѣщната съ удобрение отъ наша страна. Извършвайки това, ние имахме прѣдвидъ факта, че въ случай на военни операции отъ страна на Австро-Унгария, това може да въвлече и Русия и, възможно е, съгласно условията на нашия съюзъ, да въвлече и насъ въ война.

"Но прѣдвидъ жизненитѣ интереси на Австро-Унгария, които бѣха застрашени, ние не можахме да съвѣтваме нашия съюзникъ да покаже благосклонность, което ще бѫде несъвмѣстимо съ неговото достойнство, или да му откажемъ нашата подкрѣпа въ такъвъ единъ моментъ на сериозно прѣдвѣщание. Толкова повече ние не можахме да сторимъ това защото и нашитѣ собствени интереси бѣха жизнено застрашени отъ упоритата агитация въ Сърбия. Ако Сърбия, подпомогната отъ Русия и Франция, бѫде оставена да подкопава стабилностьта на нашата съсѣдна монархия, това би довело до постепенното разпадане на Австрия и подчиняването на всички славянски народи подъ руското владичество. А това, отъ своя страна, би направило положението на германската раса въ срѣдня Европа съвсѣмъ ненадеждно. Една морално разхлабена Австрия, разпадваща се подъ напора на руския панъ-славизмъ, не ще бѫде една съюзница, на която ние бихме могли да разчитаме и се надѣваме, както ние сме длъжни да разчитаме, прѣдвидъ постоянно увеличаващето се застрашително положение на нашитѣ съсѣди отъ изтокъ и западъ. Слѣдователно, ние

оставихме Австрия свободно да дѣйствува противъ Сърбия".

Връзкитѣ на господствуващата класа въ Германия съ австро-сръбския конфликтъ сѫ напълно и ясно очертани тукъ. Германия не само че е била уведомена отъ австрийското правителство за неговитѣ намѣрения, не само че тя ги е удобрила и не само че е приела послѣдствията отъ вѣрностьта къмъ единъ съюзникъ, но тя е считала австрийското нападение като неизбѣжно, като актъ за запазване себе си, и въ сѫщность го направи **едно условие за продължаване на съюза.** Иначе, "Австрия не ще бѫде една съюзница, на която ние бихме могли да разчитаме".

Германскитѣ марксисти напълно знаяха какъ стоятъ тѣзи работи и опасностьта, която се криеше въ тѣхъ. На 29 Юни, единъ день слѣдъ убийството на австрийския Аркдукъ, "Ворвартцъ"(Vorwarts)писа слѣдующето:

"Сѫдбата на нашата нация е твърдѣ тѣсно свързана съ тази на Австрия слѣдствие една умотана външна политика. Нашитѣ управници сѫ направили съюза съ Австрия като основа на цѣлата ни външна политика. При това, всѣки день става все по-ясно, че този съюзъ е изворъ повече на слабость отколкото на сила. **Австрийската проблема** все повече заплашва да стане **страшилище за мирътъ въ Европа".**

Единъ мѣсецъ по-кѫсно, когато страшилището се приближаваше къмъ своя върхъ и тъкмо да се излѣе въ дѣйствителностьта на една ужасна война, на 28 Юли, главния органъ на германската социална демокрация писа сѫщо така ясно и опрѣдѣлено. Какъ ще дѣйствува германския пролетариатъ срѣщу такъвъ единъ безмисленъ припадъкъ?" питаше той; и сѫщеврѣменно даде своя отговоръ: **"Германския пролетариатъ не е пито най-**

малко заинтересуванъ въ запазването на австрийския националенъ хаосъ".

Тъкмо напротивъ. Демократична Германия е много по-заинтересувана въ разпадането отколкото въ запазването на Австро-Унгария. Разпадането на Австро-Унгария ще означава за Германия едно спечелване на едно възпитано население отъ дванадесеть милиона и единъ столиченъ градъ отъ първа степень — Виена. Италия би придобила национална закржгленость и би прѣстанала да играе ролята на маловаженъ факторъ, която винаги е играла въ Тройния Съюзъ. Една независима Полша, Унгария, Бохемия, и една Балканска федерация включавайки една Ромжния съ десеть милиона жители на руската граница, ще прѣдставлява една могжща крѣпость противъ царизма. А най-важното, една демократична Германия, съ едно население отъ 75,000,000 германци, лесно би могла, безъ хохенцолеритѣ и управляващитѣ юнкери, да дойде до едно съгласие съ Франция и Англия, като, по такъвъ начинъ, изолира царизма и осжди неговата външна и вжтрѣшна политика на съвършено безсилие. Една политика насочена къмъ тази цѣль ще бжде дѣйствително една освободителна политика за народа въ Русия и Австро-Унгария. Но такава една политика, на първо мѣсто изисква едно необходимо условие, а именно, германския народъ, вмѣсто да възлага на хохенцолеритѣ мисията за освобождаване на другитѣ народи, да се заеме за собственото си освобождение отъ хохенцолеритѣ.

Положението, което германската и австро-унгарска Социална Демокрация държи по отношение войната, е въ грѣмко противорѣчие съ такива цѣли. Въ настоящия моментъ, тя изглежда да е убѣдена въ необходимостьта отъ запазването и закрѣпване на хабсбургската монархия въ интереситѣ на Германия или германската нация.

И абсолютно отъ това гледище — което зачервява странитѣ на всѣки интернацинално разположенъ социалистъ — "Виенския Арбайтеръ Цайтунгъ" формулира историческото значение на днешната война, когато заявява, че "тя е на първо мѣсто една война (на съюзницитѣ) противъ германския духъ".

"Дали дипломацията е дѣйствувала разумно, дали това трѣбваше да дойде, само врѣмето ще покаже. Сега сждбата на германската нация е въ опасность! И не може да има никакви колебания, никакви вълнения! Германския народъ е единодушенъ въ непрѣклонната желѣзна рѣшителность да се не подчини на игото, и нито смърть нито дяволъ може да сполучи" — и тъй нататъкъ. ("Виенския Арбайтеръ-Цайтунгъ", 5 Августъ.) Ние нѣма да угорчаваме политическия и литературенъ вкусъ на читателя съ продължаване на този цитатъ. Нищо тукъ не се казва по мисията за освобождаване на другитѣ нации. Обекта на войната тукъ е запазването и осигуряването на "германската хуманность".

Както се вижда, защитата на **германската** култура, **германската** земя, **германската** хуманность е мисията не само на германската армия, но и на австро-унгарската. Трѣбва да се биятъ сърби противъ сърби, поляци противъ поляци, украйнци противъ украйнци само за хатъра на **"германската** хуманность". Четиридесеттѣхъ милиона чуждо-германски народи въ Австро-Унгария се считатъ просто като исторически торъ за полето на германската култура. Че това не е гледището на международния социализмъ, е ненуждно да се посочва тукъ. Това не е даже чисто национална демокрация въ нейната най-елементарна форма. Австро-унгарския генераленъ щабъ обяснява тази "хуманность" въ своето комюнике отъ 18 Септември така: "Всичкитѣ хора на нашата висо-

копочитаема монархия, както нашата военна клетва казва, 'противъ неприятеля безразлично кой е', трѣбва да стоятъ като единъ, съперничайки си единъ другъ въ храбрость".

"Виенския Арбайтеръ-Цайтунгъ" напълно приема това хабсбургъ-хохенцолерско гледище на австро-унгарската проблема като единъ ненационален военен резервуаръ. Това е сѫщото положение, което милитариститѣ въ Франция държатъ спрѣмо народитѣ въ Сенегалъ и Мароко, и английскитѣ милитаристи спрѣмо индуситѣ. А имайки прѣдвидъ, че такива възгледи не сѫ нѣщо необикновено между германнскитѣ социалисти въ Австрия, ние намираме главната причина за гдѣто австрийската социална демокрация така мизерно се разпокѫса на национални групи и, по такъвъ начинъ, понижи своята политическа важность до минимумъ.

Разпадването на австрийската социална демокрация на национални частици, воюващи помежду си, е едно изражение на несъотвѣственостьта на Австрия като една държавна организация. Сѫщеврѣменно, положението, което германската социална демокрация зае, доказва, че тя самата е била жертва на тази несъотвѣтственость, прѣдъ която духмъ капитулира. Когато тя се убѣди въ своето безсилие да обедини пролетариата отъ многото и различни нации въ Австрия върху принципитѣ на интернационализма и всецѣло се отказа отъ тази задача веднъжъ за винаги, австро-германската социална демокрация подчини цѣла австрийска Унгария и даже собствената си политика подъ "идеята" на пруско-юнкерския национализмъ. Това явно отричане на принципитѣ ни се казва, по единъ безподобенъ начинъ, въ страницитѣ на "Виенския Арбайтеръ-Цайтунгъ". Но ако ние се вслушаме още по-внимателно въ гласа на този истериченъ

национализмъ, ние не можемъ да не чуемъ другъ единъ още по-сериозенъ гласъ — гласътъ на историята, който ни говори, че пѫтя на политическия прогресъ за централна и юго-източна Европа води прѣзъ развалинитѣ на австро-унгарската монархия.

ГЛАВА III.

ВОЙНАТА ПРОТИВЪ ЦАРИЗМА.

Но какво да се каже по отношение царизма? Нѣма ли германската и австрийска побѣда да означава съкрушаване на царизма? И нѣма ли благодѣтелния резултатъ отъ съкрушаването на царизма далечъ да надмине благодѣтелния резултатъ отъ една разпокжсана Австро-Унгария?

Германската и австрийска социална демокрация твърдѣ много наблѣга на този въпросъ въ спороветѣ си досежно войната. Смазването на една малка държава, разрушването на Франция — всичко това се оправдава съ нуждата отъ борба противъ царизма. Хаазе дава, като причина за гласуване военнитѣ кредити, необходимостьта отъ "защита противъ опасностьта на руския деспотизмъ". Бернщайнъ се връща назадъ до Марксъ и Енгелсъ и цитира стари текстове за своя девизъ "Разчистване смѣткитѣ съ Русия!"

Судекумъ, недоволенъ отъ резултата на своята италианска мисия, казва, че това, въ което може да се обвиняватъ италианцитѣ, е неразбирането на царизма. И когато социалдемократитѣ въ Виена и Будапещъ се нареждаха подъ знамето на хабсбургцитѣ въ тѣхната "свещена война" противъ борящитѣ се за своето национално единство сърби, тѣ пожертваха своята социалистическа честь прѣдъ необходимостьта за борба противъ царизма.

Но социалдемократитѣ не сж сами въ това. Цѣлата

буржоазна преса, въ този моментъ, нѣма други цѣли освѣнъ унищожаването на руската автокрация, която потиска народитѣ въ Русия и застрашава свободата на Европа.

Императорския канцлеръ порицава Франция и Англия като васали на руския деспотизмъ. Даже германския генералъ-майоръ Вонъ Моргенъ, сигурно единъ истински и изпитанъ "приятель на свободата и независимостьта", призовава поляцитѣ да възстанатъ противъ деспотизма на царя.

Но за насъ, които сме минали прѣзъ школата на историческия материализмъ, би било позорно ако не можахме да схванемъ дѣйствителнитѣ отношения на интереситѣ въпрѣки тѣзи фрази, тѣзи лъжи, това самохвалство, тази отвратителна вулгарность и тжпоумие.

Въ сжщность, никой не може да повѣрва, че германскитѣ реакционери дѣйствително питаятъ такава ненависть къмъ царизма и, че тѣхнитѣ удари сж насочени противъ него. Тъкмо напротивъ, слѣдъ войната царизма ще бжде за германскитѣ владѣтели сжщото това, което бѣше прѣди войната — най-близката до тѣхъ форма на управление. Царизма е необходимъ за хохенцолерска Германия главно по двѣ причини. На първо мѣсто, той разхлабва Русия економически, културно и милитаристически и, по такъвъ начинъ, спъва нейното развитие като една империалистическа съперница. На второ мѣсто, сжществуването на царизма заякчава хохенцолерската монархия и юнкерската олигархия, тъй като ако нѣмаше царизма, германския абсолютизмъ щѣше да се изпрѣче прѣдъ Европа като послѣдня опора на феодалния варваризмъ.

Германския абсолютизмъ никога не е прикривалъ ползата отъ сродственитѣ отношения, която има въ подържането на царизма, който прѣдставлява сжщата об-

ществена форма, макаръ че въ по-безсраменъ видъ. Интереси, традиции и симпатии притеглятъ германскитѣ реакционни елементи на страната на царизма. "Нещастието на Русия е нещастие на Германия". Сѫщеврѣменно, хохенцолеритѣ могатъ задъ гърба на царизма да се прѣдставятъ като крѣпость на културата "противъ варваризма", и могатъ успѣшно да измамятъ, ако не останалата западна Европа, то своя народъ.

"Съ искрена скърбь азъ съпровождамъ едно скѫсано приятелство, което Германия така вѣрно подържаше", каза Вилхелмъ II, при обявяване на войната. Това не се отнасяше нито за Франция, нито за Англия, а за Русия или, по право, за руската династия, която е тъкмо въ съгласие съ хохенцолерското руско вѣроизповѣдание, както Марксъ би се изразилъ.

Намъ се казва че политическия планъ на Германия е да създаде, отъ една страна, база за сближаване съ Франция и Англия чрѣзъ една побѣда надъ тѣзи страни, и, отъ друга страна, да използва една стратегическа побѣда надъ Франция за да може да смаже руския деспотизмъ.

Германската социална демокрация трѣбва или да е въодушевила Ѵилиама и неговия канцлеръ съ този планъ или пъкъ самата тя да имъ го е прѣдписала.

Важното въ случая е, че политическитѣ планове на германскитѣ реакционери сѫ точно отъ противоположенъ характеръ и трѣбва, по необходимость, да бѫдатъ отъ противоположенъ характеръ.

Сега за сега ние ще оставимъ висящъ въпроса дали съсипателния ударъ върху Франция бѣше продиктуванъ отъ стратегически съображения и дали "стратегията" санкционира отбранителна тактика на западния фронтъ. Но безсъмнѣно е, че да се не вижда какво че политиката на юнкеритѣ изисква разрушването на Фран-

ция е равносилно да се потвърди, че за да си затваря човѣкъ очитѣ си има причина. Франция — Франция е противника!

Едуардъ Бернщайнъ, който искрено се старае да оправдае политическото становище на германската социална демокрация по настоящемъ, вади слѣдующето заключение: Ако Германия бѣше подъ едно демократическо управление, нѣмаше да има никакви колебания като какъ да се разчистятъ смѣткитѣ съ царизма. Една демократическа Германия би повела една революционна война на изтокъ. Тя би призовала потиснатитѣ отъ Русия нации къмъ едно съпротивление на тиранътъ и би ги снабдила съ срѣдства за една могжща борба за освобождение. (Твърдѣ право!) Обаче, Германия не е една демокрация и, слѣдователно, да се очаква подобна политика съ всичкитѣ ѝ послѣдствия отъ днешна Германия, би било единъ утопиченъ сънь. (Точно така!) ("Ворвартцъ", 28 Августъ). Добрѣ тогава! Но тъкмо тукъ Бернщайнъ внезапно прѣкжсна своя анализъ на сжщинската германска политика, "съ всичкитѣ ѝ послѣдствия". Слѣдъ като изтъква грѣмкитѣ противорѣчия на становището на германската социална демокрация, той завършва съ неочаквана надежда, че възможно е една реакционна Германия да извърши това, което само една революционна Германия е въ положение да извърши. **Credo quia absurdum.** (Вѣрвамъ го защото е безмислица).

При все това, би могло въ противовѣсъ на това да се каже, че макаръ господстващата класа въ Германия естествено да нѣма никакъвъ интересъ да воюва противъ царизма, Русия сега за сега е германски противникъ, и, съвсѣмъ независимо отъ волята на хохенцолеритѣ, една побѣда на Германия надъ Русия, ако и да не се изрази въ едно съвършено унищожаване на царизма, би го разхлабила твърдѣ много. Да живѣе Хинденбургъ, великия

несъзнателенъ инструментъ на Руската Революция — ние бихме извикали наедно съ Chemnitz Volksstimme. Да живѣе пруския коронованъ принцъ — тоже единъ несъзнателенъ инструментъ. Да живѣе турския Султанъ, който сега ратува за каузата на Руската Революция, като бомбардира рускитѣ градове по брѣговетѣ на Черно Море. Щастлива Руска Революция — колко бърже растатъ редоветѣ на нейната армия!

Въ всѣки случай, нека видимъ дали не би могло да се каже нѣщо сѫществено и върху тази страна на въпроса. Не е ли възможно щото една побѣда надъ царизма дѣйствително да подпомогне каузата на Революцията?

Що се касае до такава една **възможность,** нѣма какво да се каже противъ. Микадо и неговия Самурай съвсѣмъ не бѣха заинтересувани въ освобождението на Русия, при все това Руско-японската война даде единъ силенъ тласъкъ на революционнитѣ събития, които я послѣдваха. Слѣдователно, подобни резултати може да се очакватъ и отъ Руско-германската война.

Но за да можемъ да дадемъ една права политическа прицѣнка на тѣзи исторически възможности, ние трѣбва да вземемъ подъ съображение слѣдующитѣ обстоятелства.

Тѣзи които вѣрватъ, че Руско-японската война причинѝ революцията, нито познаватъ нито разбиратъ историческитѣ събития и тѣхнитѣ отношения. Войната само ускори обявяването на революцията; но точно по тази причина тя я и разхлаби. Защото, ако революцията се бѣше развила като резултатъ на органическото нарастване на вѫтрѣшнитѣ сили, тя щѣше да дойде покѫсно, но щѣше да бѫде много по-силна и систематична. Слѣдователно, революцията нѣма сѫщественъ интересъ въ войната. Това е първото съображение. Второто нѣщо е, че докато Руско-японската война разхлаби ца-

ризма, тя заякчи японския милитаризмъ. Сѫщото нѣщо се отнася, само че въ много по-висока степень, и за днешната Руско-германска война.

Извънмѣрното економическо развитие въ Русия прѣзъ 1912—1914 год. веднъжъ за винаги изтика страната вънъ отъ нейното състояние на контра-революционно угнетение.

Нарастването на революционното движение върху основитѣ на економическитѣ и политически условия на работнитѣ маси, нарастването на опозицията въ широкитѣ слоеве на населението, доведе до единъ новъ периодъ на вълнение и натискъ. Но въ противовѣсъ на годинитѣ 1902—1905, това движение се разви по единъ много по-съзнателенъ, систематиченъ начинъ и, което е още по-важно, бѣше поставено върху много по-широка обществена основа. То се нуждаеше отъ врѣме за да се доразвие, но не и отъ щиковетѣ на пруския Самарай. Напротивъ, пруския Самарай създаде благоприятния случай за царя да играе ролята на освободитель на сърбитѣ, белгийцитѣ и французитѣ.

Ако прѣдположимъ че Русия ще бѫде катастрофално побѣдена, тогава е **възможно** войната да причини едно бързо избухване на революцията, но това ще бѫде за смѣтка на нейната вѫтрѣшна слабость. И ако революцията, при такива обстоятелства, вземе върхъ, тогава щиковетѣ на хохенцолерската армия ще бѫдатъ обърнати срѣщу революцията. Такъвъ единъ проспектъ почти не може да не успѣе да парализира революционнитѣ сили; защото невъзможно е да се отрича факта, че партията на германския пролетариатъ стои задъ хохенцолерскитѣ щикове. Но това е едната страна на въпроса. Побѣдата надъ Русия по необходимость прѣдполага рѣшителна германска и австрийска побѣда на другитѣ фронтове, а това би означавало насилствено запазване

на национално-политическия хаосъ въ срѣдня и юго-източна Европа и безграничното господство на германския милитаризмъ въ цѣла Европа.

Едно насилствено обезоржаване за Франция, билиони обезщетение, насилствена тарифна стѣна около побѣденитѣ нации, насилственъ търговски договоръ съ Русия — всичко това задружно би направило германския империализмъ господарь на положението за много десетилѣтия.

Германската нова политика, която започна съ капитулацията на партията на пролетариата прѣдъ националистическия милитаризмъ, би се заякчила за много още години. Германската работническа класа би се хранила, материално и духовно, съ трохитѣ отъ софрата на побѣдоносния империализмъ, докато каузата на Социалната Ревлоюция би получила единъ смъртоносенъ ударъ.

Че при такива обстоятелства една руска революция, даже ако врѣменно успѣе, ще бжде едно историческо недоносче, не е нуждно по-нататъшно доказателство.

Слѣдователно, това днешно сражение между нациитѣ подъ игото на милитаризма, наложено имъ отъ капиталистическитѣ класи, съдържа въ себе си чудовищни противорѣчия, които нито самата война, нито правителствата, които я водятъ, могатъ да разрѣшатъ въ интереса на бждащето историческо развитие. Социалдемократитѣ не можаха, и сега не могатъ да комбинираръ своитѣ цѣли съ които и да било исторически възможности, т. е. съ побѣдата на Тройния Съюзъ или Съглашението.

Това бѣ извѣстно на германската социална демокрация веднъжъ. Така "Ворвартцъ" въ брой си отъ 28 Юли, разглеждайки въпроса досежно войната противъ царизма, каза:

"Но ако се укаже невъзможно да се локализира този смутъ, ако Русия се намѣси? Тогава какво положение ние трѣбва да заемемъ спрѣмо царизма? Въ това лежи голѣмата компликация на ситуацията. Не е ли настаналъ моментътъ да нанесемъ смъртоносния ударъ на царизма? Ако германскитѣ войски прѣминатъ руската граница, нѣма ли това да означава побѣда на Руската Революция?"

И "Ворвартцъ" дохажда до слѣдующето заключение:

"Толкова сигурни ли сме че ако германскитѣ войски прѣминатъ руската граница, това ще означава побѣда за Руската Революция? Може би това да причини моментално сгромолясване на царизма, но, въ такъвъ случай, дали нѣма германскитѣ войски да воюватъ съ революционна Русия даже съ по-голѣма енергия, съ още по-изострено желание за побѣда, отколкото съ абсолютическа Русия?"

Нѣщо повече. На 3 Августъ, въ надвечерието на историческата сесия на Райхстага, "Ворвартцъ", въ една статия подъ заглавие "Войната противъ царизма", писа:

"Докато консервативната преса обвинява най-силната партия въ империята въ съзаклятие противъ отечеството, за удоволствието на другитѣ страни, има други елементи, които се мжчатъ да доказватъ на социалдемокрацията, че прѣдстоящата война дѣйствително е едно отъ старитѣ искания на социалдемокрацията. Война противъ Русия, война на оцапания съ кръвь и вѣроломенъ царизмъ — това послѣдното е една отъ послѣднитѣ фрази на пресата, която веднъжъ цѣлуна камшика — не е ли това което социалната демокрация е искала още отъ началото?. . . .

"Тѣзи сж аргументитѣ буквално употрѣбявани

отъ една часть отъ буржоазната преса, въ сѫщность по-интелигентната часть, което само дохажда да покаже каква важность се придава на мнѣнието на тази часть отъ германския народъ, която стои задъ социалдемокрацията. Девиза не е вече 'участьта на Русия е германска участь'. Сега той е 'Долу царизма!' Но отъ врѣмето, когато лидеритѣ на социалдемокрацията (Бебель, Ласаль, Енгелсъ, Марксъ), искаха една демократическа война противъ Русия, Русия съвсѣмъ прѣстана да бѫде само хранилище на реакцията. Русия е тоже жилище на революцията. Свалянето на царизма сега е дългъ на цѣлия руски народъ, особено на руския пролетариатъ, и само въ послѣднитѣ нѣколко седмици стана явно колко усърдно тази сѫщата работническа класа изпълнява дългътъ, който историята е възложила. . . . И всички националистически домогвания на 'истинскитѣ руси' да отвърнатъ умразата у маситѣ спрѣмо царизма и възбудятъ една реакционна умраза противъ чужди страни, особено Германия, останаха несполучливи. Руския пролетариатъ знае твърдѣ добрѣ, че неговитѣ врагове не сѫ задъ границата, а въ собствената му страна. Нѣмаше нѣщо по-неприятно за тѣзи националистически агитатори, истинскитѣ руси и панъ-слависти, отъ новинитѣ зе великитѣ демонстрации на герамнската социална демокрация въ полза на мирътъ. Ахъ, какъ тѣ щѣха да се радватъ ако противното се случеше, ако тѣ имаха възможность да кажатъ на руския пролетариатъ: 'Ето нà, вие виждате че германскитѣ социалдемократи стоятъ начело на онѣзи, които подклаждатъ войната противъ Русия!' А Малкия Отецъ въ Сенъ Петерсбургъ би сѫщо въздъхналъ отъ облекчение и казалъ: 'Това сѫ новинитѣ, които азъ искамъ да чуя. Сега гръбнака на най-опасния ми врагъ, Руската Ре-

волюция, е прѣчупенъ. Международната солидарность на пролетариата е разкжсана. Сега азъ мога да пусна въ дѣйствие националистическия бѣсъ. Азъ съмъ запазенъ!' "

Така писà "Ворвартцъ" слѣдъ като Германия бѣше вече обявила война на Русия.

Тѣзи думи характеризиратъ честното и доблестно становище на пролетариата спрѣмо единъ войнственъ жингоизмъ. "Ворвартцъ" ясно разбира и умѣло заклейми подлото лицемѣрие на щико-любивата господствуваща класа въ Германия, която внезапно разбра своята мисия за освобождението на Русия отъ царизма. "Ворвартцъ" прѣдупрѣди германската работническа класа за политическитѣ изнудвания, които буржоазната преса ще упражни надъ тѣхната съвѣсть. "Не вѣрвайте на тѣзи приятели на камшика", каза "Ворвартцъ" на германския пролетариатъ. "Тѣ сж гладни за вашитѣ души и прикриватъ своитѣ намѣрения задъ благозвучни фрази. Тѣ ви мамятъ. Тѣ се нуждаятъ отъ васъ за да ви употрѣбятъ като храна на топоветѣ. Ако тѣ успѣятъ да ви спечелятъ на своя страна, тѣ ще подпомогнатъ царизма като ще нанесатъ единъ страшенъ мораленъ ударъ на Руската Революция. И ако, въпрѣки това, Руската Революция успѣе да издигне своята глава, тѣзи сжщитѣ хора ще помогнатъ на царизма да я смаже".

Това е смисъла на което "Ворвартцъ" проповѣдваше на работническата класа до четвърти Августъ.

А тъкмо три седмици по-кжсно, сжщия този "Ворвартцъ" писà:

"Освобождение отъ московизма (?), свобода и независимость за Полша и Финландия, свободно развитие за самия руски народъ, разлагане на неестествения съюзъ между двѣ културни нации и царския вар-

варизмъ — тѣзи сѫ цѣлитѣ които вдъхновиха германския народъ и го подготвиха за всѣкакви жертви", — а сѫщо така вдъхновиха и германската социална демокрация и нейния главенъ органъ.

Какво се случи въ тѣзи три седмици, което причинѝ щото "Ворвартцъ" да отхвърли първото си становище?

Какво се случи? Нищо важно. Германскитѣ войски одушиха неутрална Белгия, изгориха нѣколко белгийски градове, разрушиха Луваинъ, чийто жители сѫ били така криминално дръзки, че стрѣляли на въоржженитѣ завоеватели безъ тѣ самитѣ да носятъ шлемове и вѣещи се пера *). Въ тѣзи три седмици германскитѣ войски принесоха смърть и разрушение въ френската територия, а войскитѣ на тѣхната съюзница, Австро-Унгария, удряха сърбитѣ съ любовьта на хабсбургската монархия при Сава и Дрина. Тѣзи сѫ фактитѣ, които очевидно убѣдиха "Ворвартцъ", че хохенцолеритѣ водѣха войната за освобождението на нациитѣ. Неутрална Белгия бѣ смазана, а социалдемократитѣ останаха мълчаливи. И Ричардъ Фишеръ бѣше изпратенъ въ Швейцария, като специаленъ пратеникъ на партията, да разясни на народа на една неутрална страна, че нарушаването на белгийския неутралитетъ и опустошаването на една малка нация е едно съвсѣмъ естествено явление. Защо толкова много да се вълнуватъ? Което и да било друго правителство на мѣстото на Германия би дѣйствувало по сѫщия начинъ. Това бѣше тъкмо по онова врѣме, когато германската социална демокрация не само се помири съ войната, като дѣло на сѫщинска или прѣдполагаема национална отбрана, но и окржжи хохенцо-

*) "Колко характеристично пруско е", писà Марксъ на Енгелсъ, "да се заявява, че никой човѣкъ не може да защищава своето 'отечество', освѣнъ ако е въ униформа".

ленръ-хабсбургскитѣ войски съ сиянието на една офенсивна борба за свобода. Какво едно безпримѣрно падане на една партия, която за петдесеть години е учила германската работническа класа да гледа на германското првителство като врагъ на свободата и демокрацията!

Прѣзъ това врѣме, всѣки единъ день отъ войната разкрива опасностьта за Европа, която марксиститѣ трѣбваше да прѣдвидятъ незабавно. Главнитѣ удари на германското правителство не бѣха насочени на изтокъ, но на западъ, срѣщу Белгия, Франция и Англия. Даже ако ние приемемъ невѣроятното положение, че този походъ е билъ прѣдприетъ подъ натиска на стратегическа необходимость, логическия политически резултатъ отъ тази стратегия си остава съ всичкитѣ послѣдствия, т. е. необходимостьта отъ пълна и рѣшителна побѣда надъ белгийскитѣ, френскитѣ и английски войски, така щото ржцѣтѣ на Германия да бждатъ свободни за да се справи съ Русия. Не е ли съвършено ясно, че това, което отъ първо се прѣдставляваше като врѣменна мѣрка отъ стратегическа необходимость съ цѣль да се прѣлъсти германската социална демокрация, сега, по силата на събитията, е на пжть да стане по само себе си цѣль? Колкото по-упорита е съпротивата на Франция, за която стана сжществен дългъ да брани своята територия и своята независимость срѣщу германското нападение, толкова по-сигурно е че германскитѣ войски ще бждатъ задържани на западния фронтъ; а колкото по-изтощена е Германия на западния фронтъ, толкова по-малко сила и желание ще остане за нейния прѣдполагаемъ главенъ дългъ, дългътъ който социалдемокрацията ѝ възложи — "разправянето съ Русия". И тогава историята ще засвидѣтелствува единъ "почтенъ" миръ между двѣтѣ найреакционни сили въ Европа, между Никола, на когото сждбата отреди евтина побѣда надъ хабсбургската мо-

нархия *), покварена до самото си сърдце, и Уилиамъ, който имà своята "разправа", но съ Белгия, а не съ Русия.

Съюза между Хохенцолернъ и Романовъ — слѣдъ изтощаването и унижаването на западнитѣ нации — ще означава единъ периодъ на най-черната реакция въ Европа и цѣлия свѣтъ.

Германската социалдемокрация, съ своята тактика по настоящемъ, изглажда пѫть къмъ тази грозна опасность. И тази опасность ще стане една дѣйствителность, освѣнъ ако европейския пролетариатъ се застѫпи и се намѣси като революционенъ факторъ въ плановетѣ на династиитѣ и капиталистическитѣ правителства.

---

*) "Руската дипломация е заинтересувана само въ такива войни", писà Енгелсъ въ 1890 год., "които заставятъ нейнитѣ съюзници да понасятъ главния товаръ за доставяне на войски и търпятъ поражение, а оставатъ за рускитѣ войски само резервната работа. Царизма се нагърбя да воюва самостоятелно само противъ слаби нации, такива като Швеция, Турция и Персия". Австро-Унгария трѣбва сега да се постави въ сѫщата категория съ Турция и Персия.

ГЛАВА IV.

ВОЙНАТА НА ЗАПАДЪ.

При завръщането си отъ своята дипломатическа мисия въ Италия, Д-ръ Судекумъ писа въ "Ворвартцъ", че италианскитѣ другари не можали достатъчно да схванатъ натурата на царизма. Ние се съгласяваме съ Д-ръ Судекумъ, че единъ германецъ може по-лесно да разбере натурата на царизма, тъй като той ежедневно изпитва, въ собствената си личность, натурата на пруско-германския абсолютизмъ. Двѣтѣ "натури" сѫ твърдѣ близко сродни една къмъ друга.

Германския абсолютизмъ прѣдставлява една феодално-монархическа организация, почиваща върху една могѫща капиталистическа основа, която развитието на послѣдното половинъ столѣтие му е изградило. Силата на германската армия, както ние наново се научихме да я познаваме въ кървавата ѝ работа по настоящемъ, се състои не само въ огромния материалъ и технически ресурси на нацията, интелигентностьта и акуратностьта на работницитѣ-войници, които сѫ били обучени въ индустриалната школа и въ собствената си класова организация. Тя има своята основа и въ своята юнкерска офицерска каста, съ традициитѣ на нейната господствуваща класа, съ нейното потисничество на тѣзи, които сѫ подолу, и нейното подчинение на тѣзи, които стоятъ погорѣ. Германската армия, подобно на германската държава, е една феодално-монархическа организация, съ неизчерпаеми капиталистически ресурси. Буржоазнитѣ

драскачи могатъ да бръщолевятъ колкото си искатъ относително първенството на германеца, човѣкътъ на дългътъ, прѣдъ французина, човѣкътъ на развлечението; сѫщинската разлика лежи не въ расовитѣ качества, а въ социалнитѣ и политически условия. Постоянната армия, тази затворена корпорация, тази самонадѣйна държава въ държавата, си остава, въпрѣки всеобщата военна служба, една кастова организация, която, за да успѣва, трѣбва да има различия по чинъ и една монархическа глава, която да завършва началстващата иерархия.

Въ своя трудъ, "Новата Армия", Жоресъ показа че едничката армия, която Франция може да има, е една армия за отбрана, изградена възъ основа общото въоръжаване на всички граждани, т. е. една демократическа армия, една **милиция.** Буржоазната френска република сега търпи наказанието за гдѣто е направила своята армия единъ равновѣсъ на своята държавна организация. Тя създаде, по думитѣ на Жоресъ, "единъ незаконенъ режимъ, въ който остарѣлитѣ форми се удариха съ ново-развиващитѣ се форми и едни други се неутрализираха". Тази несъотвѣтственость между постоянната армия и републиканския режимъ е фундаменталната слабость на френската милитарна система.

Тъкмо противното е вѣрно за Германия. Германската варварска назадничава политическа система ѝ дава едно огромно военно първенство. Германската буржоазия може да роптае отъ врѣме на врѣме когато преторианския кастовъ духъ довежда до избухвания, подобни на това въ Забернъ. Тѣ може да се мусятъ на коронования принцъ и неговия девизъ: "Дайте имъ заслуженото! Дайте имъ заслуженото!" Германската социална демокрация може винаги така строго да ругае противъ систематичното малтретиране на германскитѣ войници, което пропорционално е причинило двойно повече са-

моубийства въ германскитѣ казарми, отколкото въ казармитѣ на която и да било друга страна. Но при всичко това, факта, че германската буржоазия нѣма абсолютно никакъвъ политически характеръ и, че германската социалдемокрация не успѣ да възбуди революционния духъ у пролетариата, даде възможность на господствуващата класа да издигне гигантската структура на милитаризма и да постави способнитѣ и интелигентни германски работници подъ командата на Забернскитѣ герои и тѣхния девизъ: "Дайте имъ заслуженото!"

Професоръ Хансъ Делбрукъ търси източника на германската военна мощь въ древния образецъ на Тевтобургервалдъ, и той е напълно оправданъ.

"Най-старата германска военна система", пише той, "се базираше на свитата прницове, единъ корпусъ отъ специално подбрани юнаци, а масата борци се състоеше отъ цѣлата нация. Тази е системата, която имаме и сега. Колко огромно различни сж днешнитѣ начини за борба отъ онѣзи на нашитѣ прадѣди въ Тевтобургервалдъ! Ние имаме сега чудесно изкусни орждия. Ние имаме дивната организация на огромни маси отъ войници. И при туй, нашата военна система е основно сжщата. Военния духъ е издигнатъ до своята най-виша мощь, вкупомъ развитъ въ едно тѣло, което веднъжъ бѣше малко, а сега брои много хиляди, всецѣло подчинено на своя военен Лордъ и считано отъ него, както отъ принцоветѣ едно врѣме, като негови другари; и подъ тѣхното ржководтсво е цѣлия народъ, възпитанъ отъ тѣхъ и дисциплиниранъ отъ тѣхъ. **Въ това се състои тайната на войнствения характеръ на германската нация".**

Французкия майоръ, Дриантъ, като гледа германския Кайзеръ въ неговата бѣла броня, безсъмнѣно най-

блѣскавата военна униформа въ цѣлия свѣтъ, и понеже е републиканецъ по принуждение, неговото сърдце е прѣпълнено отъ завистъ. И какъ кайзера прѣкарва своето врѣме "между своята армия, тази вѣрна фамилия на хохенцолеритѣ!" Майора е очарованъ.

Феодалната каста, чийто часъ на политическа и морална гнилость е отдавна ударилъ, още веднъжъ намѣри своитѣ връзки съ нацията въ богатата почва на империализма. И тѣзи връзки съ нацията путснаха такива дълбоки корени, че прѣдсказанията на майоръ Дриантъ, писани прѣди нѣколко години, напълно се осѫществиха — едни прѣдсказания, които до сега можаха да изглеждатъ или само като отровни побуждения на единъ прикритъ бонапартисъ, или като бръщолевения на единъ умопобърканъ.

"Кайзера", писа той, "е главния началникъ. . . . и задъ него стои цѣлата работническа класа въ Германия като единъ човѣкъ. . . . Бебеловитѣ соцаилдемократи сѫ въ редоветѣ, тѣхнитѣ пръсти сѫ на кондацитѣ, тоже и тѣ мислятъ само за благосъстоянието на отечеството. Десеттѣхъ билиона военно обезщетение, което Франция ще бѫде заставена да плати, ще бѫдатъ за тѣхъ отъ много по-голѣма полза, отколкото социалистическитѣ химери, на които се храниха до оня день".

Да, и сега тѣ пишатъ за това бѫдаще обезщетение даже въ нѣкои **социалдемократически** (!) вѣстници, съ неприкрита груба наглость — едно обезщетение, обаче, не отъ десеть билиона, а отъ двадесеть или тридесеть билиона.

Германската побѣда надъ Франция — една печална стратегическа необходимость, съгласно германскитѣ социалдемократи — ще означава не само поражение на

френската постоянна армия; на първо мѣсто това ще означава побѣдата на феодално-монархическата държава надъ републиканско-демократическата държава.

Защото древната порода на такива като Хинденбургъ, Молтке и Клуксъ, по наслѣдство специалисти по масово избиване, е сѫщо така едно необходимо условие за германската побѣда, както 42 сантиметровитѣ орѫдия — послѣднята дума на човѣшкото техническо изкуство.

Цѣлата капиталистическа преса още отъ сега заговори за непокътнимата стабилность на германската монархия, заякчена отъ войната. А германскитѣ професори, сѫщитѣ професори които прокламираха Хинденбургъ за докторъ по всички науки, още отъ сега заявяватъ, че политическото робство е една виша форма на общественъ животъ.

> "Демократическитѣ републики и така наречени монархии, които сѫ подчинени на парламентаренъ режимъ, и всичкитѣ други прѣкрасни нѣща, които бѣха така възхвалявани — каква малка способность тѣ показаха за съпротива на бурята!"

Тѣзи сѫ нѣщата, върху които германскитѣ професори пишатъ по настоящемъ.

Достатъчно срамно и унизително е да чете човѣкъ израженията на френскитѣ социалисти, които се указаха съвсѣмъ слаби за да унищожатъ съюза между Франция и Русия или даже да прѣдотвратятъ възвръщането на три-годишната военна служба, но които, когато войната започна, при все туй обуха червенитѣ гащи и се туриха да освобождаватъ Германия. Но намъ ни обхваща едно чувство на неизразимо негодуване когато четемъ германската партийна социалистическа преса, която, по езика на възхитени роби, прѣвъзнася геройската

каста на наслѣдствени угнетители за тѣхнитѣ военни подвизи на френската територия.

На 15 Августъ, 1870 год., когато побѣдоноснитѣ германски войски се приближаваха къмъ Парижъ, Енгелсъ, въ едно писмо до Марксъ, слѣдъ като описва забърканото условие на френската отбрана, писà:

"При все туй, едно революционно правителство, ако наскоро се яви, нѣма нужда да се отчайва. Но то трѣбва да остави Парижъ на сждбата, а продължава да води войната отъ къмъ югъ. Има се още възможность за такова едно правителство да отстои докато набави оржжие и се организира една нова армия, съ която ще може постепено да се изтика неприятеля назадъ до границата. По право, така би било най-добрѣ да се свърши войната — и двѣтѣ страни да демонстратиратъ че не могатъ да бждатъ покорени".

И при това, има хора, които викатъ като пияни роби "Напрѣдъ къмъ Парижъ!" И вършейки така, тѣ иматъ дързостьта да призоваватъ имената на Марксъ и Енгелсъ. Въ какво отношение стоятъ тѣ по-високо отъ тройно прѣзиранитѣ руски либерали, които лазятъ по коремъ прѣдъ негово Величество, военния началинкъ, който въведе руския бичъ въ източна Галиция? Този говоръ за чисто "стратегическия" характеръ на войната на западния фронтъ, е нищо друго освѣнъ една подла надмѣнность. Кой го взема подъ внимание? Сигурно не германската господствуваща класа. Тѣ говорятъ по езика на убѣдителность и главна сила. Тѣ зоватъ нѣщата на тѣхнитѣ прави имена. Тѣ знаятъ какво искатъ и знаятъ какъ да се биятъ за него.

Социалдемократитѣ ни разправятъ, че войната се води за каузата на националната независимость. "Това не е вѣрно", възразява г-нъ Артуръ Диксъ.

"Сѫщо както висшата политика прѣзъ послѣдното столѣтие", писа Диксъ, "дължи своя специално отличителенъ характеръ на **националната идея,** така и общитѣ политически събития на това столѣтие стоятъ подъ емблема на **империалистическата идея.** Империалистическата идея, която е прѣдназначена да даде подбуждението, простора и прицѣлната точка на борящитѣ се за властьта на силния". **(Der Weltwirtschaftskrieg,** 1914 год., стр. 3).

"Това показва задоволителна проницателность", казва сѫщия г-нъ Артуръ Диксъ, "отъ страна на тѣзи, които направляваха военнитѣ дѣйствия, тъй като още при първата стѫпка на войната, напрѣдването на нашитѣ армии срѣщу Франция и Русия стана точно тамъ, кѫдѣто бѣше най-важно за да се запазятъ германскитѣ минерални богатства отъ чуждо нахлуване, и се окупиратъ такива области отъ територията на неприятеля, които биха допълнили нашитѣ собствени подземни ресурси" (Ibid., стр. 38).

"Стратегията", за която социалиститѣ сега говорятъ съ благоговѣйно шушукане, дѣйствително започва своята активность съ заграбване на минерални богатства.

Социалдемократитѣ ни разправятъ че войната е отбранителна. Но г-нъ Георгъ Ирмеръ казва ясно и опрѣдѣлено:

"Хората не би трѣбвало да говорятъ така, като да е било установено вече, че германската нация се сѣтила много кѫсно за съперничеството въ всесвѣтското производство и всесвѣтско господство — че свѣтътъ е билъ отдавна раздѣленъ. Не е ли била земята постоянно дѣлена прѣзъ всичкитѣ епохи на историята?" **(Los von englischen Weltjoch,** 1914 год., стр. 42).

Социалиститѣ се мжчатъ да ни увѣрятъ, че Белгия е била само врѣменно смазана и, че германцитѣ скоро ще опразнятъ своитѣ белгийски квартири. Но г-нъ Артуръ Диксъ, който твърдѣ добрѣ знае какво иска, и който има правото и силата да го иска, пише, че това, което най-много плаши Англия, и изрично така, е, че **Германия трѣбва да има единъ изходъ на Атлантическия Океанъ.**

"По тази именно причина", продължава той, "ние не трѣбва нито да **оставимъ Белгия да се изплъзне изъ нашитѣ ржцѣ,** нито пъкъ трѣбва да прѣтърпимъ несполука въ осигуряване крайбрѣжието отъ Остендъ до Сомъ за да не попаднатъ въ ржцѣтѣ на държава, която би станала единъ политически васалъ на Англия. Ние трѣбва да се погрижимъ щото въ една или друга форма **германското влияние тамъ бжде безопасно установено".**

Въ безконечнитѣ сражения между Остендъ и Дункиркъ, светата "стратегия" изпълнява сега тази програма на берлинската борса.

Социалиститѣ ни разправятъ, че войната между Франция и Германия е просто едно прелюдие къмъ единъ траенъ съюзъ между тѣзи страни. Но и тукъ г-нъ Артуръ Диксъ открива всичкитѣ карти. Споредъ него, "има само единъ отговоръ: **да се мжчимъ да разрушимъ всеобщата търговия на Англия и нанесемъ смъртоносенъ ударъ на английското национално производство".**

"Насоката на външната политика на германската империя за слѣдващитѣ десетилѣтия е ясно очертана", професоръ Францъ Вонъ Лизстъ изявява. " 'Протекция срѣщу Англия', това трѣбва да бжде нашия лозунгъ". **(Ein mitteleuropaischer Staatenverband,** 1914 год., стр. 24).

"Ние трѣбва да смажемъ най-лукавия и злобенъ нашъ врагъ", се провиква трети. "Ние трѣбва да сма-

жемъ тиранията, която Англия упражнява върху моретата съ себелюбиво и безсрамно прѣзрѣние на право и справедливость".

Войната е насочена не срѣщу царизма, но на първо мѣсто срѣщу английското първенство по море.

"Може да се каже", признава професоръ Шаихманъ, "че нито единъ отъ нашитѣ успѣхи не ни дава такова задоволство, както поражението на Англия при Маубежъ и Св. Куентинъ на 28 Августъ".

Германскитѣ социалдемократи ни разправятъ, че главния обектъ на войната е "Разчистването смѣткитѣ съ Русия". Но очевидно, г-нъ Рудолфъ Тюденъ иска направо да даде Галиция наедно съ сѣверна Персия на Русия. Тогава Русия "би вземала достатъчно за да бѫде доволна още за много десетилѣтия. Ние даже можемъ съ това да я направимъ нашъ приятель".

"Какво би трѣбвало да ни донесе войната?" пита Тюденъ, и слѣдъ това отговаря:

"Главния платежъ трѣбва да ни се направи отъ Франция. . . . Франция трѣбва да ни даде Белфортъ, тази часть отъ Лотарингия, която граничи съ Мозелъ, и, въ случай на упорита съпротива, сѫщо и тази часть, която граничи съ Маасъ. Ако ние направимъ Маасъ и Мозелъ германски граници, може би французитѣ единъ день да се помирятъ съ идеята да правятъ отъ Рейнъ една френска граница".

Буржоазнитѣ политикани и професори ни казватъ, че Англия е главния неприятель; че Белгия и Франция сѫ входътъ къмъ Атлантическия Океанъ; че идеята за едно руско обезщетение е, въ всѣки случай, единъ утопиченъ сънь; че Русия ще бѫде по-полезна като приятель отколкото като неприятель; че Франция ще трѣбва

да заплаща и съ земя и съ злато — и "Ворварцъ" поощрява германскитѣ работници да се "държатъ докато рѣшителната побѣда е наша".

И при това "Ворварцъ" ни разправя че войната се води за независимостьта на германската нация и за освобождението на Русия. Какво значи това? Разбира се, ние не трѣбва да търсимъ идеи, логика и истина тамъ, кждѣто тѣ не сжществуватъ. Това е просто единъ случай когато единъ цирей на робски чувства се пробива и нечистия гной се излива по страницитѣ на работническата преса. Явно е, че потиснатата класа, която съвсѣмъ бавно и мудно се движи по пжтя къмъ своето освобождение, трѣбва въ послѣдния часъ да влече всички свои надежди и обѣщания прѣзъ тиня и кръвь, прѣди да се издигне въ нейната душа чистия, доблестния гласъ — гласътъ на революционната честь.

ГЛАВА V.

ОТБРАНИТЕЛНАТА ВОЙНА.

"Намъ прѣдстои сега да прѣдотвратимъ тази опасность (руския деспотизмъ) и обезпечимъ културата и независимостьта на нашата земя. По такъвъ начинъ ние ще си отстоимъ на думата и ще извършимъ това, което винаги сме казвали че ще извършимъ. Ние нѣма да изоставимъ нашето отечество тъкмо въ момента на опасность. . . . Ржководени отъ тѣзи принципи ние гласуваме за военнитѣ кредити".

Тази бѣше декларацията на германската социалдемократическа фракция, която Хаазе прочете въ Райхстага на 4 Августъ.

Тукъ само защитата на отечеството се поменува. Нито дума не се казва за "освободителната" мисия на тази война въ полза на руския народъ, което по-послѣ се пѣеше на всѣки ключъ отъ социалдемократическата преса. Логиката на социалистическата преса, обаче, не отиваше наедно съ своя патриотизмъ. За извѣстно врѣме тя направи отчаяни усилия да прѣдстави войната като чисто отбранителна, за осигуряване безопасностьта на германскитѣ владѣния, като въ сѫщото врѣме я рисуваше като една революционна нападателна война за освобождаването на Русия и Европа отъ царизма.

Ние достатъчно ясно показахме вече защо руския народъ имаше всички основания да отхвърли съ благодарности прѣдлаганата му помощь на върха на хохен-

цолерскитѣ щикове. Но кждѣ остана "отбранителния" характеръ на войната?

Това което повече ни сюрпризира, даже повече отъ изказаното въ декларацията на социалдемокрацията, е именно това, което тя прикрива и остава неказано. Слѣдъ като Холвегъ бѣше уповѣстилъ вече въ Райхстага за нарушаване неутралитета на Белгия и Люксембургъ като срѣдство за атакуване на Франция, Хаазе не казва по това нито една дума. Това мълчание е така чудовищно, че човѣкъ бива изкушенъ да прочете декларацията втори и трети пжть. Но напраздно. Декларацията е написана така, като че такива страни, като Белгия, Франция и Англия, никога не сж сжществували на политическата карта на германската социалдемокрция.

Но фактитѣ не прѣставатъ да бждатъ факти само за това, защото нѣкои политически партии си затварятъ очитѣ прѣдъ тѣхъ. И всѣки членъ на Интернационала се ползва съ правото да зададе на другаря Хаазе този въпросъ: "Каква часть отъ петтѣхъ билиона, гласувани отъ социалдемократическата фракция, бѣше прѣдназначена за разрушването на Белгия?" Твърдѣ възможно е, че за да се запази германското отечество отъ руския деспотизмъ, е било належаще да се смаже белгийското отечество. Но защо социалдемократическата фракция мълчи по този въпросъ?

Причината е явна. Английското либерално правителство, въ старанията си да популяризира войната между маситѣ, застана изключително върху необходимостьта отъ защита независимостьта на Белгия и цѣлокупностьта на Франция, като съвършено игнорира съюза си съ руския царизмъ. По сжщия начинъ и възъ основа на сжщитѣ мотиви, германската социалдемокрация говори на маситѣ само за войната противъ царизма, като не споменува имената Белгия, Франция и Англия. Всичко това

е, разбира се, не толкова ласкание на интернационалната репутация на царизма. При това, германската социалдемокрация трѣбваше да пожертва своето добро име за позива на оржжие противъ царизма. Ласаль каза, че всѣка велика политическа акция трѣбва да започва съ едно изложение на нѣщата така, както сж. Тогава защо защитата на отечеството започва съ изумително мълчание досежно нѣщата, така както сж? Или германската социалдемокрация си помисли че това не бѣше една "голѣма политическа акция?"

Както и да е, защитата на отечеството е едно твърдѣ неограничено и твърдѣ еластично понятие. Всеобщата катастрофа започна съ австрийския ултиматумъ до Сърбия. Австрия, естествено, се ржководѣше само отъ нуждата да защити своитѣ граници отъ безпокойния си съсѣдъ. Подпората на Австрия бѣше Германия. А Германия, отъ своя страна, както ние вече знаемъ, бѣше потикната отъ нуждата да запази собствената си държава. "Глупаво ще бжде да се вѣрва", пише Людвигъ Квеселъ по това, "че би могло да се свали една стѣна отъ тази крайно сложна постройка (Европа), безъ да се излага на опасность безопасностьта на цѣлото здание".

Германия откри своята "отбранителна война" съ една атака върху Белгия, нарушаването на белгийския неутралитетъ се указа да е било само едно срѣдство за прѣминаване въ Франция по пжтя на най-малката съпротива. Военното поражение на Франция трѣбваше сжщо да се прѣдстави като единъ стратегическа епизодъ въ защитата на отечеството.

Това тълкуване на нѣщата се виждаше недотамъ вѣроятно на нѣкои отъ германскитѣ патриоти, и тѣ имаха достатъчно основание да го не вѣрватъ. Тѣ подозираха другъ единъ мотивъ, който по-добрѣ съвпадаше съ дѣйствителностьта. Русия, встжпвайки въ една нова ера на

военно приготовление, би била много по-голѣмо страшилище за Германия слѣдъ двѣ или три години, отколкото бѣше тогава. А Франция, прѣзъ това врѣме би напълно реализирала своята три-годишна военна реформа. Не е ли истина, тогава, че една разумна самозащита изискваше щото Германия да не чака когато нейнитѣ противници бждатъ готови да я нападнатъ, а да ги изпрѣвари съ двѣ години и поеме офенсивата? Не е ли ясно, тоже, че такава една нападателна война, нарочно провокирана отъ Германия и Австрия, е въ сжщность една прѣдпзителна война за отбрана?

Често пжти тѣзи двѣ гледища се сливатъ въ единъ и сжщъ аргументъ. Не може да се отрече, че между тѣзи двѣ гледища има едно малко противорѣчие. Едното заявява, че войната не се желаеше отъ Германия по настоящемъ и, че тя ѝ бѣше наложена отъ Тройното Съглашение, когато другото заключава, че войната бѣше въ ущърбъ на Съглашението по настоящемъ и, че по тази именно причина Германия прѣдприе да я наложи тъкмо сега. Но какво отъ това че сжществува едно такова противорѣчие? То се лекичко и лесничко замазва и примирява съ спасителното понятие на една отбранителна война.

Но воюващитѣ на другата страна успорваха, и успѣшно успориха, това изгодно положение, т. е. отбранителното положение, което Германия се мжчеше да заеме. Франция не можеше да позволи поражението на Русия възъ основа собственото си самозапазване. Англия мотивира своята намѣса съ това, че едно закрѣпване на германскитѣ позиции по устието на канала, ще означава едно застрашаване на британскитѣ острови. Накрай, Русия, тоже, говорѣше само за самоотбрана. Вѣрно е, че никой не застрашаваше руската територия. Но националнитѣ владѣния, нека се има прѣдвидъ, не се съ-

стоятъ само въ територии, но и въ други, неосезаеми фактори, единъ отъ които е влиянието върху по-слаби държави. Сърбия "принадлежи" къмъ сферата на руското влияние и служи за подържане на така-нареченото равновѣсие на Балканитѣ, и не само равновѣсието между силитѣ на балканскитѣ държави, но сѫщо и между руското и австрийско влияние. Една сполучлива австрийска атака върху Сърбия застрашава да разклати равновѣсието на силата въ полза на Австрия и, слѣдователно, ще означава една косвена атака върху Русия. Сазановъ, безсъмнѣно, намѣри най-силни аргументи въ думитѣ на Квеселъ: "Глупаво ще бѫде да се вѣрва, че би могло да се свали една стѣна отъ тази крайно сложна постройка (Европа), безъ да се излага на опасность безопасностьта на цѣлото здание".

Излишно е да добавяме, че Сърбия и Черна-Гора, Белгия и Люксембургъ, сѫщо биха могли да доставятъ доказателства за отбранителния характеръ на тѣхната политика. Така че, всичкитѣ страни бѣха въ отбранително положение, нито една не бѣше нападатель. Но ако това е така, какъвъ смисълъ има това оспорване претенциитѣ за нападателна или отбранителна война едни на други? Прилаганитѣ въ такива случаи мѣрки твърдѣ много се различаватъ и не често сѫ съвсѣмъ несъизмѣрими.

Това което е отъ основна важность за насъ социалдемократитѣ, е въпроса за историческата роля на войната. Смѣта ли се че войната ефективно ще потикне производителнитѣ сили и държавнитѣ организации и, по такъвъ начинъ, ускори концентрацията на силитѣ на работническата класа? Или противното е вѣрно — че ще дѣйства като едно прѣпятствие? Тази историческа прицѣнка на войнитѣ стои надъ всички формални или явни съображения и, по своето естество, нѣма никакви връзки съ въпроса за отбрана или нападение. И при все туй,

понѣкога тѣзи формални изражения досежно една война показватъ съ много или малко вѣрность сѫщинското значение на войната. Когато Енгелсъ каза, че германцитѣ бѣха въ отбранително положение въ 1870 год., той вземаше подъ съображение и най-малкитѣ непосрѣдствени политически и дипломатически обстоятелства. За него бѣше рѣшающъ фактъ това, че въ тази война Германия се биеше за своето право на национално единство, което бѣше едно необходимо условие за економическото развитие на страната и социалистическото затвърдяване на пролетариата. Въ сѫщия смисълъ християнскитѣ народи на Балканитѣ водиха отбранителна война противъ Турция — воювайки за своето право на независимо национално развитие противъ чуждото господство.

Въпроса за непосрѣдственитѣ интернационални политически условия, които доведоха до война, е независимъ отъ важностьта, която войната има отъ **историко-материалистическа** точка зрѣние. Германската война противъ монархията на Бонапартъ бѣше исторически неизбѣжна. Въ тази война правото на развитие бѣше на страната на Германия. При това, тѣзи исторически тенденции непрѣдопрѣдѣлиха, отъ себе си, коя страна бѣше заинтересувана за прѣдизвикване на войната тъкмо въ 1870 год. Ние знаемъ сега твърдѣ добрѣ, че международната политика и военнитѣ съображения подбутнаха Бисмаркъ да вземе инициативата въ тази война. Въ всѣки случай, това можеше да стане и съвсѣмъ наопъки. При по-голѣма прѣдвидливость и енергия, правителството на Наполеонъ III можеше да прѣдвари Бисмарка и започне войната нѣколко години по-рано. Това щѣше коренно да измѣни прѣмия политически изгледъ на събитията, но то нѣмаше да измѣни историческата прицѣнка на войната.

Трето по редъ е фактора на дипломацията. Дипломацията тукъ има да изпълнява двойна длъжность. Пър-

во, тя трѣбва да прѣдизвика войната въ такъвъ моментъ, когато, отъ международно и военно гледище, ще бѫде най-благоприятно за нейната собствена страна. Второ, тя трѣбва да намѣри начини, чрѣзъ които да стовари отговорностьта за кървавия конфликтъ, въ общественото мнѣние, върху правителството на неприятеля. Разкриване на дипломатическото мошеничество, измама и подлость е една отъ най-важнитѣ функции на социалистическата политическа агитация. Но неважи до каква степень ние успѣваме въ това въ критическия моментъ, то си е ясно, че мрѣжата на дипломатическитѣ интриги по само себе си не означава нищо досежно историческата роля на войната или нейнитѣ инициатори. Умѣлото маневриране на Бисмаркъ застави Наполеонъ III да обяви война на Прусия, въпрѣки че сѫщинската инициатива бѣше взета отъ страна на Германия.

Слѣдващето по редъ е чисто военния изгледъ. **Стратегическия** планъ на дѣйствия може да бѫде смѣтанъ главно за отбрана или нападение, безъ да се гледа коя страна обявява войната и при какви условия. Накрай, първата тактика, която послѣдва изпълнението на стратегическия планъ, не рѣдко играе важна роля въ прицѣняването дали войната е отбранителна или нападателна.

"Добрѣ е така", писà Енгелсъ до Марксъ на 31 Юли 1870 год., "че французитѣ първи нападнаха на германска земя. Ако германцитѣ отблъснатъ нахлуването и слѣдъ това навлѣзатъ въ французка територия, тогава това сигурно нѣма да произведе сѫщото впечатление, както ако първо германцитѣ навлѣзеха въ френска територия безъ да бѣха първо нападнати. Въ такъвъ случай войната остава, отъ страна на французитѣ, повече Бонапартиска".

Така ние виждаме отъ класическия примѣръ на

Франко-пруската война, че мѣркитѣ за прицѣняване дали една война е отбранителна или нападателна сѫ пълни съ противорѣчия когато двѣтѣ нации се ударятъ. Тогава колко по-вѣрно е това щомъ стълкновението е между нѣколко нации. Ако ние разплитаме бъркотията отъ началото, дохаждаме до слѣдующитѣ връзки на елементитѣ на отбрана и нападение. Първата **тактична** стѫпка на французитѣ трѣбваше — поне помнѣнието на Енгелсъ — да направи народа да почувствува, че отговорностьта за нападението лѣжеше върху французитѣ. И въпрѣки това, цѣлия **стратегически** планъ на германцитѣ имаше изключително нападателенъ характеръ. **Дипломатическитѣ** похвати на Бисмаркъ заставиха Бонапарта да обяви война въпрѣки волята си и така изпъкне като нарушитель на мира въ Европа, когато военно-политическата инициатива бѣше вземата отъ пруското правителство. Тѣзи обстоятелства съвсѣмъ не сѫ отъ незначителна важность за **историческата** прицѣнка на войната, но и съвсѣмъ не сѫ изчерпаеми.

Една отъ причинитѣ на тази война бѣше растящата амбиция на германцитѣ за национално самоопрѣдѣление, което противорѣчеше на династическитѣ претенции на френската монархия. Но тази национална "война за отбрана" доведе до анексията на Елзасъ и Лотарингия и така, въ нейната втора фаза, се обърна въ една династическа, завоевателна война.

Кореспонденцията между Марксъ и Енгелсъ показва, че тѣ, въ своето становище спрѣмо войната въ 1870 год., сѫ се рѫководили главно отъ исторически съображения. За тѣхъ, разбира се, съвсѣмъ не бѣ безразлично кой води войната и какъ тя бѣше рѫководена. "Кой би помислилъ че е възможно", писà Марксъ горчиво, "щото двадесеть и двѣ години слѣдъ 1848 год. би могло да се отдаде такова теоритическо изражение на една нацио-

налистическа война въ Германия". При все туй, отъ рѣшающе значение за Марксъ и Енгелсъ бѣха обективнитѣ послѣдствия отъ войната. "Ако пруситѣ успѣятъ, това ще означава централизиране на държавната власть — полезна за централизацията на германската работническа класа". Либкнехтъ и Бебель, потикнати отъ сѫщата историческа прицѣнка на войната, бѣха прямо заставени да заематъ едно политическо становище спрямо нея. Това никакъ не бѣ въ разрѣзъ съ гледището на Марксъ и Енгелсъ, а напротивъ, съ тѣхното пълно съгласие Либкнехтъ и Бебель отказаха въ Райхстага да взематъ каквато и да било отговорность за тази война. Изявлението което тѣ направиха гласѣше:

"Ние не можемъ да гласуваме военнитѣ кредити, които се искатъ отъ Райхстага, защото това би означавало гласуване довѣрие на пруското правителство. . . . Като противници по принципъ на всѣка династическа война, като социалъ-републиканци и членове на Международното Работническо Дружество, което, безразлично на национални различия, се бори противъ всички угнетители и се стреми да обедини всички потиснати въ едно велико братство, ние не можемъ нито прямо нито косвено да се обявимъ за настоящата война".

Швайцеръ постѫпи другояче. Той взема историческата оцѣнка на войната като прямо рѫководство за своята тактика — едно отъ най-рискуванитѣ заблуждения! — и гласувайки за военнитѣ кредити, той гласува довѣрие на политиката на Бисмаркъ. И то въпрѣки факта, че бѣше необходимо щото работническата класа, ако изникналата като резултатъ на войната централизация на държавната власть се укаже отъ полза за социалистическата кауза, да се противопостави още отъ началото на динас-

тическата юнкерска централизация съ своята собствена класова централизация, изпълнена съ революционно недовѣрие къмъ владѣтелитѣ.

Швайцеровото политическо становище обезсили сѫщитѣ тѣзи послѣдствия отъ войната, които го подбутнаха да гласува довѣрие на тѣзи, които създадоха войната.

Четиридесеть години по-кѫсно, описвайки своята минала дѣятелность, Бебель писà:

"Становището, върху което Либкнехтъ и азъ застанахме при избухването и прѣзъ врѣме на войната, за дълги години е било прѣдметъ на дискусии и грубо нападение, отъ първо даже и въ партията; но само за кѫсо врѣме. Тогава тѣ признаха че ние сме били прави. Азъ изповѣдвамъ, че по никой начинъ не съжалявамъ за нашето становище; и ако при обявяването на войната ние знаехме това, което научихме прѣзъ слѣдующитѣ нѣколко години отъ официалнитѣ и неофициални разкрития, нашето становище щѣше още отъ началото да бѫде още по-строго. Ние не само че щѣхме да се въздържимъ, както направихме, отъ да гласуваме първитѣ военни кредити, но ние щѣхме да гласуваме **противъ** тѣхъ". (Автобиография *), часть II, страница 167).

Ако ние сравнимъ изявлението на Либкнехтъ и Бебель отъ 1870 год. съ декларацията на Хаазе отъ 1914 год., трѣбва да заключимъ че Бебель бѣше кривъ когато каза: "Тогава тѣ признаха че ние сме били прави". Защото гласуването на 4 Августъ бѣше прѣди всичко едно порицаване на становището, което Бебель зае прѣди четиридесеть и четири години, тъй като, по фразио-

---

*) На български е издадена само първата часть отъ тази книга подъ название "Изъ моя животъ". (Бѣл. на прѣводача).

логията на Хаазе, Бебель е прѣнебрѣгналъ отечеството въ единъ критически моментъ.

Какви политически причини и съображения накараха партията на германския пролетариатъ да изостави своитѣ традиции? До сега не е показана нито една важна причина. Всички приведени аргументи сѫ пълни съ противорѣчия. Тѣ приличатъ на дипломатическитѣ комюникета, които се написватъ за оправдание на единъ извършенъ вече актъ. Главния списвачъ на **Die Neue Zeit** пише — съ благопожеланието на другаря Кауцки — че положението на Германия спрямо царизма е сѫщото, каквото бѣше спрямо бонапартизма въ 1870 год. Той даже цитира отъ едно Енгелсово писмо: "Всички класи отъ германския народъ разбраха, че това бѣше, прѣди всичко, единъ въпросъ касающъ се до сѫществуването на нацията, и така тѣ се обединиха веднага". По сѫщата причина, ни се казва, германската социалдемокрация се обедини съ другитѣ класи по настоящемъ. Това е единъ въпросъ касающъ се до сѫществуването на нацията. "Замѣни царизма съ бонапартизма и думитѣ на Енгелсъ сѫ вѣрни и днесъ". При все това, обаче, факта, че Бебель и Либкнехтъ демонстративно отказаха да гласуватъ кредити или довѣрие на правителството въ 1870 год., си остава непокътнатъ. Не е ли равносилно, тогава, ако ние "замѣнимъ царизма съ бонапартизма"? На този въпросъ никакъвъ отговоръ не е даденъ.

Но какво въ сѫщность пише Енгелсъ въ своето писмо относително тактиката на работническата партия?

"Менъ не ми се вижда че е възможно за една германска работническа партия, при такива обстоятелства, да проповѣдва **обща обструкция,** и поставя всевъзможни маловажни съображения надъ главния въпросъ". **Обща обструкция!** — Но тукъ има една широка пропасть между обща обструкция и всецѣло капитулиране на една по-

литическа партия. А именно тази пропасть бѣше, която раздѣляше становището на Бебель отъ това на Швайцера въ 1870 год. Марксъ и Енгелсъ бѣха на страната на Бебель, противъ Швайцеръ. Другаря Кауцки би могалъ да увѣдоми своя главенъ писатель, Херманъ Венделъ, относително този фактъ. А това помиряване на сѣнкитѣ на Бебель и Бисмаркъ тамъ горѣ на небето отъ страна на глупцитѣ по настоящемъ, не е нищо друго освѣнъ упозоряване на мъртвитѣ. Ако глупцитѣ и Венделъ се ползуватъ съ правото да събуждатъ нѣкого отъ неговия сънь въ гроба за да подчертае тактиката на германската социалдемокрация по настоящемъ, тогава тѣ трѣбва да призоватъ не Бебель, а Швайцера. Това е сѣнката на Швайцеръ, която по настоящемъ потиска политическата партия на германския пролетариатъ.

Но самата аналогия между Франко-пруската война и днешната война е крайно повърхностна и заблудителна. Да оставимъ настрана всички международни отношения. Нека забравимъ че войната означаваше на първо мѣсто разрушване на Белгия и, че главната германска сила не бѣше хвърлена срѣщу царизма, а срѣщу републиканска Франция. Нека забравимъ че войната започна съ смазването на Сърбия и, че една отъ нейнитѣ цѣли бѣше засилването и закрѣпване на архи-реакционната държава — Австро-Унгария. Ние нѣма да се спираме на факта, че германската социалдемокрация нанесе единъ твърдѣ голѣмъ ударъ на Руската Революция, която въ послѣднитѣ двѣ години прѣди войната наново се разшири съ свѣткавична бързина. Ние ще си затворимъ очитѣ прѣдъ всички тия факти сжщо така, както германската социалдемокрация направи на 4 Августъ, когато тя не можа да види че на този свѣтъ имаше и една Белгия, една Франция, Англия, Сърбия или пъкъ една Австро-

Унгария. Ние ще приемемъ че само една Германия сѫществуваше на този свѣтъ.

Въ 1870 год. бѣше твърдѣ лесно да се прицѣни историческото значение на войната. "Ако пруситѣ спечелятъ, централизацията на държавната власть ще потикне централизацията на германската работническа класа". А сега? Какви ще бѫдатъ послѣдствията за германската работническа класа отъ една пруска побѣда по настоящемъ?

Едничкото територриално разширение, което германската работническа класа би могла да посрѣщне съ задоволство, защото това би завършило националното ѝ единство, е съединението на германска Австрия съ Германия. Всѣко друго разширяване на германското отечество ще означава още една стѫпка къмъ прѣобръщането на Германия отъ една национална държава въ една държава отъ националности и послѣдственото въвеждане на онѣзи условия, които още повече затрудняватъ класовата борба на пролетариата.

Людвигъ Франкъ се надѣваше — и той изказа тази надежда по езика на единъ закѫснѣлъ ласалианецъ — че по-кѫсно, слѣдъ една побѣдоносна война той ще се отдаде на работа за "вѫтрѣшното изграждане" на държавата. Нѣма никакво съмнѣние че Германия, слѣдъ една побѣда, ще се нуждае отъ това "вѫтрѣшно изграждане" не по-малко отколкото прѣди войната. Но дали една побѣда ще улесни тази работа? Нѣма нѣщо въ историята на Германия, нито пъкъ въ историята на която и да било друга страна, което да оправдава такава една надежда.

"Ние считахме всичко това, което управницитѣ на Германия вършеха слѣдъ побѣдата въ 1870 год., като нѣщо обикновено", казва Бебель въ своята Авто-

биография. "Това бѣше просто една илюзия на партийната Централа да вѣрва, че въ новата нация ще прѣобладава по-либераленъ духъ. И този по-либераленъ режимъ щѣше да бѫде даденъ отъ сѫщия човѣкъ, който дотогава се бѣше показалъ за най-голѣмъ врагъ, азъ нѣма да кажа на демократическото развитие, но даже на всѣка либерална тенденция,, и който сега, като побѣдитель, закрѣпи своя брониранъ ботушъ върху шията на новата империя". (Часть II, стр. 188).

Нѣма абсолютно никакви причини по настоящемъ да се очакватъ други резултати отъ една побѣда отгорѣ. Въ 1870 год. пруското юнкерство трѣбваше първо да се приспособи къмъ новия редъ въ империята. То не можеше така отведнъжъ да се почувствува осигурено въ седлото. Трѣбваше да се изминатъ осемь години отъ побѣдата надъ Франция прѣди да се прокара закона противъ социалиститѣ. Въ тѣзи четиридесеть и четири години пруското юнкерство стана империално юнкерство. И ако, слѣдъ половинъ столѣтие на най-интензивна класова борба, юнкерството трѣбваше да се яви начело на побѣдоносната нация, тогава нѣма нужда да се съмняваме, че то нѣма да почувствува нужда отъ услугитѣ на Людвигъ Франкъ за вѫтрѣшното изграждане на държавата, ако послѣдния се завърнеше благополучно отъ полето на германскитѣ побѣди.

Но много по-важно е влиянието, което една германска побѣда ще окаже върху самия пролетариатъ, отколкото закрѣпването на класовото положение на владѣтелитѣ. Войната изникна отъ империалистическия антагонизмъ между капиталистическитѣ държави, и побѣдата на Германия, както се изтъкна по-горѣ, може да даде само единъ резултатъ — придобиване на територия за смѣтка на Белгия, Франция и Русия, търговски договори наложени на нейнитѣ противници, и нови колонии.

Класовата борба на пролетариата ще бжде тогава поставена върху основитѣ на империалистическата хегемония на Германия, работническата класа ще бжде заинтересувана въ подържането и развитието на тази хегемония, а революционния социализмъ ще бжде за дълго осжденъ да играе ролята на една пропагандаторска секта.

Марксъ бѣше правъ когато въ 1870 год. прѣдвидѣ, като резултатъ на една германска побѣда, едно бързо развитие за германското работническо движение подъ знамето на научния социализмъ. Но сега международнитѣ условия посочватъ на съвсѣмъ противно прѣдсказване. Една германска побѣда ще означава изваждане острието отъ революционното движение, неговата теоретическа повърхность, и изчезването на марксическитѣ идеи.

ГЛАВА VI.

КАКВО ОБЩО ИМАТЪ СОЦИАЛИСТИТѢ СЪ КАПИТАЛИСТИЧЕСКИТѢ ВОЙНИ?

Но германската социалдемокрация, ще ни се възрази, не иска побѣда. Нашия отговоръ трѣбва да бѫде, на първо мѣсто, че това не е вѣрно. Какво германската социалдемокрация иска е изказано въ нейната преса. Съ двѣ или три изключения, социалистическитѣ вѣстници ежедневно изтъкватъ прѣдъ германския работникъ, че една побѣда на германската армия е негова побѣда. Завземането на Мобежъ, потопяването на три английски военни параходи, или падането на Анверсъ възбуди въ социалдемократическата преса сѫщитѣ чувства, които другояче се възбуждаха отъ спечелването на нѣкой новъ избирателенъ окрѫгъ или една побѣда въ нѣкой надничанъ споръ. Ние не трѣбва да изпущаме изъ прѣдвидъ факта, че германската работническа преса, партийната преса както и синдикалнитѣ вѣстници, по настоящемъ е единъ мощенъ механизмъ, който е замѣнилъ възпитаването на народната воля за класовата борба съ възпитаване народната воля за военни побѣди. Азъ не вземамъ подъ внимание грубитѣ шовинистически крайности на отдѣлни органи, но основното настроение на голѣмото болшинство отъ социалдемократическитѣ вѣстници. Сигнала за това становище изглежда да е билъ даденъ съ гласуването на четвърти Августъ.

Но фракцията не мислѣше за една германска побѣда. Тя счете за свой дългъ да прѣдотврати само застра-

шаващата опасность отвънка, да защити отечеството. Това бѣше всичко.

И ето че пакъ се натъкваме на въпроса за нападателната и отбранителна война. Германската преса, включително и социалдемократическитѣ органи, не прѣстава да повтаря, че отъ всичкитѣ държави само Германия се намира въ отбранително положение въ тази война. Ние вече разгледахме мѣркитѣ за опрѣдѣление разликата между една нападателна и една отбранителна война. Тѣзи мѣрки сѫ многобройни и противорѣчиви. При все това, въ този случай тѣ единодушно свидѣтелствуватъ, че германскитѣ военни дѣйствия по никой начинъ не могатъ да се изтълкуватъ като дѣйствия на една отбранителна война. Но това нѣма абсолютно никакво влияние върху тактиката на социалдемокрацията.

Отъ едно **историческо** гледище, новия германски империализмъ е, както вече знаемъ, абсолютно нападателенъ. Потикванъ напрѣдъ отъ трѣскавото развитие на националнитѣ индустрии, германския империализмъ разклаща старото равновѣсие на силата между държавитѣ и свири първа цигулка въ орѫженото надпрѣварване.

А отъ гледището на **всеобщата политика,** настоящия моментъ изглеждаше най-благоприятенъ за Германия да нанесе единъ съкрушителенъ ударъ на своитѣ съперници — което, въ всѣки случай, не намалява виновностьта на германскитѣ противници нито съ една йота.

Дипломатическото гледище на събитията не оставя никакво съмнѣние досежно главната роля, която Германия играеше въ австрийската прѣдизвикателна акция въ Сърбия. Факта че царската дипломация бѣше, както винаги, още по-позорна, съвсѣмъ не измѣня случая.

Отъ **стратегическо** гледище, цѣлата германска кампания се основаваше на една чудовищна офенсива.

И накрай, отъ **тактическо** гледище, първата стжпка на германската армия бѣше нарушаването на белгийския неутралитетъ.

Ако всичко това е отбрана, тогава, какво е нападение? Но даже ако приемемъ че събитията, както сж нарисувани по езика на дипломацията, търпятъ и друго тълкуване — макаръ че въ първитѣ страници отъ Бѣлата Книга съвсѣмъ ясно е изложено тѣхното значение — нѣма ли революционната партия на работническата класа никаква друга мѣрка за опрѣдѣляне на своята тактика освѣнъ документитѣ, прѣдставени отъ правителството, което има най-голѣмъ интересъ да я измами?

"Бисмаркъ измами цѣлия свѣтъ", казва Бебель, "и знаеше какъ да накара хората да повѣрватъ, че това бѣше Наполеонъ който прѣдизвика войната, а самия той, миролюбивия Бисмаркъ, е видѣлъ себе си и своята политика атакувани.

"Събитията, които прѣдшествуваха войната, бѣха така заблудителни, че пълната неподготвеность на Франция за война бѣше, както тя сама заяви, изобщо прѣнебрѣгната, когато Германия, която изглеждаше да бѣ нападната, приготовленията за война бѣха напълно привършени и мобилизацията отиваше съ точностьта на часовникъ". (**Автобиография,** Часть III, страници 167—168).

Слѣдъ такъвъ единъ исторически прецидентъ човѣкъ можеше да очаква една много по-голѣма прѣдвидливость отъ страна на социалдемокрацията.

Наистина, Бебель не веднъжъ е повтарялъ своето твърдение, че въ случай Германия бжде нападната, социалдемокрацията ще защищава своето отечество. Въ конвенцията държана въ Есенъ, Кауцки му отговори:

"По мое мнѣние, ние не можемъ съ положителность да обѣщаемъ че ще сподѣляме военния ентусиазмъ на правителството винаги, когато сме увѣрени че страната е застрашена отъ нападение. Бебель мисли че ние сме много повече напрѣднали сега, отколкото бѣхме въ 1870 год., и, че сега сме въ положение да рѣшимъ въ всички случаи дали застрашаващата война е нападателна или не. Азъ не бихъ желалъ да взема тази отговорность върху себе си. Азъ не бихъ прѣдприелъ да гарантирамъ, че ние ще можемъ винаги да направимъ точно заключение, че ние винаги ще знаемъ дали правителството ни мами или дѣйствително ни прѣдставя интереситѣ на нацията спрѣмо една нападателна война. Вчера бѣше германското правителство което нападна, утрѣ ще бѫде французкото, и ние не можемъ да знаемъ дали у други день нѣма да бѫде англійското правителство. Правителствата постоянно се изреждатъ. Въ сѫщность, това въ което ние сме заинтересувани въ случай на война не е единъ националенъ, а единъ интернационаленъ въпросъ. Защото една война между двѣ велики сили ще стане свѣтска война и засегне цѣла Европа, а не само двѣ страни. Нѣкой день германското правителство може да направи така, щото германския пролетариатъ да повѣрва че тѣ сѫ нападнати; френското правителство може да направи сѫщото съ своитѣ поданици, и тогава ние ще се изпрѣчимъ прѣдъ една война, въ която френскитѣ и германски работници ще слѣдватъ своитѣ правителства съ еднакъвъ ентусиазмъ и се избиватъ едни други. Такава една възможность трѣбва да се избѣгне, и тя ще бѫде избѣгната само ако ние отхвърлимъ критериума на отбранителна или нападателна война, а възприемемъ този на интереситѣ на пролетариата, които сѫщеврѣменно сѫ интерна-

ционални интереси. . . . Въ всѣки случай, това ще бжде едно криво схващане ако приемемъ, че германската социалдемокрация ще иска, въ случай на война, да изхожда отъ национални, а не отъ интернационални съображения, и се почувствува да е първо една германска, а : гава една пролетарска партия".

Въ своята рѣчь Кауцки съвършено ясно изтъкна страшната опасность — по настоящемъ още по-страшна дѣйствителность — която се крие въ старанието да се направи щото становището на социалдемокрацията да зависи отъ една неопрѣдѣлена и противорѣчива формална прицѣнка върху една война — дали тя е отбранителна или нападателна. Въ своя отговоръ Бебель не каза нѣщо важно; и неговото гледище се явява съвсѣмъ необмислено, особено слѣдъ неговия опитъ въ 1870 год.

При все това, въпрѣки теоретическия недостатъкъ, становището на Бебель имаше едно опрѣдѣлено политическо значение. Тѣзи империалистически тенденции, които опасностьта отъ война заражда, изключаваха възможностьта за социалдемокрацията да очаква спасение отъ побѣдата на тази или онази воюваща страна. По тази именно причина, цѣлото ѝ внимание бѣ насочено за прѣдотвратяване на войната, а главната ѝ задача бѣше да държи правителствата постоянно загрижени досежно резултата отъ една война.

"Социалдемокрацията", казва Бебель, "ще се противопостави на всѣко правителство, което поема инициативата за война". Той искаше съ това да заплаши правителството на Уилиамъ II. "Ако единъ день рѣшите да използувате вашитѣ топове и военни параходи, недѣйте разчита на насъ". Тогава той се обърна къмъ Петроградъ и Лондонъ: "Тѣ по-добрѣ да внимаватъ и не нападатъ на Германия разчитайки на вжтрѣшна слабость

слѣдствие обструкционната политика на мощната германска социалдемокрация".

Безъ да бжде една политическа доктрина, схващането на Бебель бѣше едно политическо заплашване, едно заплашване отправено едноврѣменно къмъ два фронта — вжтрѣшния и външния. Неговия упоритъ отговоръ на всички исторически и логически възражения бѣ: "Ние ще намѣримъ начинъ, по който да изобличимъ всѣко правителство, което направи първата крачка къмъ една война. Ние сме достатъчно умѣли за това".

Това заплашително положение не само на германската социалдемокрация, но и на Интернационала не остана безъ резултати. Разнитѣ правителства дѣйствително положиха всички старания да отложатъ избухването на войната. Но това не е всичко. Управницитѣ и дипломатитѣ сега бѣха двойно по-внимателни като какъ да пригодятъ своитѣ побуждения къмъ миролюбивата психология на маситѣ. Тѣ шушукаха съ социалистическитѣ водители, завираха си носоветѣ въ канцеларията на Интернационала и, по такъвъ начинъ, създадоха едно настроение, което подготви почвата за Жоресъ и Хаазе да заявятъ въ Бруселъ, тъкмо нѣколко дена прѣди избухването на войната, че тѣхнитѣ правителства нѣматъ никаква друга цѣль освѣнъ запазването на мира. И когато бурята избухна, социалдемокрацията въ всѣка страна се зае да търси виновницитѣ — отъ другата страна на границата. Изявлението на Бебеля, което играеше една опрѣдѣлена роль като заплашване, изгуби всѣкаква тяжесть веднага щомъ първия вистрѣлъ бѣ даденъ на границата. И онова страшно нѣщо, което Кауцки бѣше прѣдсказалъ, стана една реалность.

Това което на пръвъ погледъ се явява като най-необикновено е, че социалдемокрацията дѣйствително не почувсва нужда отъ единъ политически критериумъ. Дово-

дитѣ досежно катастрофата, която сполети Интернационала, бѣха бѣлѣжити по своята плиткость. Тѣ си противорѣчаха едни на други, бѣха промѣнчиви и само отъ второстепенно значение — ядката на въпроса бѣше че отечеството трѣбва да бѫде защитено. Вънъ отъ всѣкакви съображения за историческия резултатъ на войната, вънъ отъ всѣкакво съображение за демокрацията и класовата борба, отечеството, което исторически ни се е натрапило, трѣбва да бѫде защитено. И трѣбва да се защити не защото нашето правителство искаше миръ и бѣше "подло нападнато", както интернационалнитѣ евтини писатели се азразяватъ, но защото вънъ отъ всѣкакви съображения или начини, по които то бѣше прѣдизвикано, вънъ отъ това кой бѣше кривъ и кой правъ, войната, веднъжъ избухнала, подчинява всички воюващи подъ опасностьта отъ покоряване и завладяване. Всѣкакви теоретически, политически, дипломатически и милитаристически съображения се разбиватъ като отъ едно земетрѣсение, пожаръ или наводнение. Правителството наедно съ неговата армия се издига до положението на единствена сила, която може да протектира и запази своя народъ. Въ сѫщность, голѣмитѣ народни маси се възвръщатъ къмъ едно прѣдварително подготвено политическо условие. Това настроение на маситѣ, това елементарно отражение на катастрофата, не се нуждае отъ критика тъй като то е само едно врѣменно настроение. Но съвсѣмъ другояче стои въпроса когато се касае до положението на социалдемокрацията, отговорната политическа прѣдставителка на маситѣ. Политическитѣ организации на имотнитѣ класи, и особено самата правителствена власть, не се оставиха просто да плуватъ по течението. Тѣ веднага се заеха да работятъ най-усилено и по твърдѣ различни начини, за да издигнатъ това неполитическо настроение и обединятъ маситѣ около армията и

правителството. Социалдемокрацията не само че не стана еднакво активна въ противоположна насока, но още отъ първия моментъ се прѣклони прѣдъ политиката на правителството и елементарното настроение на маситѣ. И вмѣсто да въоржжи маситѣ съ оржжието на критицизма и недовѣрието, ако и да е само пасивенъ критицизмъ и недовѣрие, тя сама, съ своето становище, потикна народа по пжтя на това прѣдварително подготвено политическо условие. Тя отхвърли своитѣ петдесеть годишни традиции и политически обзалагания съ една явна готовность, на която най-малко се разчиташе да вдъхнови владѣтелитѣ съ почить.

Бетманъ Холвегъ изяви че германското правителство е било въ пълно съгласие съ германския народъ, а особено слѣдъ заявлението на "Ворварцъ" по отношение положението върху което застана социалдемокрацията, той имаше пълно право да каже това. Но той имаше и друго едно право. Ако условията не бѣха го накарали да отложи политическитѣ полемики за по-благоприятенъ моментъ, той би могалъ да каже въ Райхстага на четвърти Августъ, адресирайки прѣдставителитѣ на социалистическия пролетариатъ: "Днесъ вие се съгласявате съ насъ като признавате опасностьта, която застрашава нашето отечество, и вие се присъединявате къмъ насъ за да отблъснемъ опасностьта съ оржжие. Но тази опасность не е израстнала отъ вчера насамъ. Вие трѣбваше отъ по-рано да сте знаяли за сжществуването и тенденцитѣ на царизма, а сжщо знаяхте че ние имахме и други неприятели освѣнъ царизма. Така че, на какво основание вие ни нападахте когато ние изграждахме нашата армия и нашата флота? На какво основание отказвахте да гласувате военни кредити година слѣдъ година? Възъ основа на прѣдателство ли бѣше това или възъ основа на слѣпота? Ако слѣдствие вашитѣ прѣпят-

ствия ние не успѣхме да изградимъ нашата армия, ние щѣхме да бѫдемъ сега съвсѣмъ безпомощни срѣщу тази руска опасность, която сега ви накара да се вразумите. Никакви кредити сега не могатъ помогна да набавимъ това, което иначе бихме изгубили. Ние сега щѣхме да бѫдемъ безъ орѫжие, безъ топове, безъ крѣпости. Вашето гласуване днесъ за военния кредитъ отъ петь билиона е едно признание, че вашия ежегодишенъ отказъ да гласувате за бюджета бѣ само една празна демонстрация и, което е още по-лошо, бѣше едно политическо демагогство. Защото щомъ направихте единъ сериозенъ исторически прѣгледъ, вие веднага отказахте цѣлото си минало!"

Това е което германския канцлеръ би могалъ да каже, и този пѫть неговата рѣчь би уловила дикишъ. А какво би могалъ Хаазе да отговори?

"Ние никога не сме заставали за обезорѫжението на Германия въ лицето на опасностьта отвънка. Такава смѣть отъ миръ никога не е имало въ нашитѣ мисли. Докато международнитѣ противорѣчия сами по себе си създаватъ опасностьта отъ война, ние искаме щото Германия да бѫде запазена отъ чуждо завладяване и робство. Това за което ние се трудимъ е една военна организация, която не може — както може една изкуствено обучена организация — да бѫде заставяна да служи за класовата експлоатация въ страната и за империалистически прѣдприятия вънъ отъ страната, но ще бѫде непобѣдима въ отбраната на отечеството. Ние искаме една милиция. Ние не можемъ да възложимъ на васъ националната отбрана. Вие направихте отъ армията една школа на реакционни обучения. Вие сте дресирали вашитѣ офицерски корпуси така, че да прѣзиратъ най-важната класа въ модерното общество — пролетариата. Вие сте въ състояние да рискувате живота на милиони души,

но не за интереситѣ на народа, а за себелюбивитѣ интереси на управляващето меншество, които вие забулвате съ имената на национални идеали и държавенъ престижъ. Ние не се довѣрявахме на васъ и затова ежегодно заявявахме: 'Нито единъ човѣкъ или единъ центъ за това класово управление!' "

"Но петь билиона!" гласове отъ лѣвицата и дѣсницата би могли да го прѣкжснатъ.

"За нещастие, за насъ сега не остава никакъвъ изборъ. Ние нѣмаме никаква друга армия освѣнъ тази, която днешнитѣ господари на Германия сж създали, а противника стои прѣдъ нашитѣ врати. Ние не можемъ за моментъ да замѣнимъ армията на Уилиамъ II съ една народна милиция и, като така, ние не можемъ да откажемъ храна, облекло и военни припаси на армията която ни защищава, безразлично какъ тя е съставена. Ние нито отричаме нашето минало, нито се отказваме отъ нашето бждаще. Ние сме заставени да гласуваме за военнитѣ кредити".

Това би било най-убѣдителното нѣщо, което Хаазе би могалъ да каже.

Въ всѣки случай, макаръ че такива съображения би могли да дадатъ едно разяснение защо работницитѣ социалисти, като граждани, не се противопоставиха на военната организация а просто изпълниха своя граждански дългъ, наложенъ имъ отъ самитѣ обстоятелства, но ние напраздно бихме очаквали за единъ отговоръ на главния въпросъ: Защо социалдемокрацията, като политическа организация на класата, на която е отказвано мѣсто въ управлението, като неумолимъ врагъ на буржоазното общество, като републиканска партия, като клонъ отъ Интернационала — защо тя пое върху себе си отговорностьта за акциитѣ прѣдприети отъ нейнитѣ непримирими класови врагове?

Ако е невъзможно още сега да замѣнимъ армията на хохенцолеритѣ съ една милиция, това не значи че ние трѣбва да поемемъ отговорностьта за това, което тази армия извършва по настоящемъ. Ако въ врѣме на мирно уреждане на държавата ние воюваме противъ монархията и милитаризма, и сме задължени прѣдъ маситѣ да водимъ тази война съ цѣлата тяжесть на нашия авторитетъ, тогава ние извършваме най-голѣмото прѣстѫпление спрѣмо нашето бѫдаще когато поставяме този авторитетъ на разположение на монарха, буржоазията и милитаризма тъкмо въ такъвъ моментъ, когато послѣднитѣ се разбиватъ отъ ужаснитѣ, анти-социални и варварски похвати на войната.

Както нацията, така и държавата, не могатъ да избѣгнатъ задълженията да се защищаватъ. Когато ние отказваме на управницитѣ довѣрие, съ това съвсѣмъ не отнемаме отъ буржоазната държава нейнитѣ орѫжия или срѣдства за защита, и даже нападение — докато не сме достатъчно силни да изтръгнемъ нейната сила отъ рѫцѣтѣ ѝ. Въ врѣме на война, както и въ врѣме на миръ, ние сме една партия въ опозиция, а не партия на власть. Именно така ние можемъ най-сигурно да изпълнимъ и онази часть отъ нашия дългъ, който войната така остро очертава — борбата за национална независимость. Социалдемокрацията не може да остави щото сѫдбата на която и да било нация, безразлично дали е друга или нейна собствена, да зависи отъ военни успѣхи. Стоварвайки върху капиталистическата държава отговорностьта за начина, по който тя протектира своята независимость, т. е. като нарушава независимостьта на другитѣ държави, социалдемокрацията съ това поставя въ съзнанието на маситѣ въ всички нации основния камъкъ на една истинска национална независимость. Като запазваме и развиваме интернационалната солидарность на работницитѣ,

съ това ние осигуряваме независимостьта на нацията — и я правимъ независима отъ всѣкакъвъ калибъръ орждия.

Ако царизма е една опасность за германската независимость, единъ е само начина, който обѣщава успѣшно прѣдотвратяване на тази опасность, и това зависи отъ насъ — отъ солидарностьта на работнитѣ маси въ Германия и Русия. Но такава солидарность би подкопала оная политика, която Уилиамъ II изясни като каза, че цѣлия германски народъ стои задъ него. Какво ние рускитѣ социалисти трѣбва да кажемъ на рускитѣ работници въ лицето на факта, че куршумитѣ, съ които германскитѣ работници ги обстрѣлватъ, носятъ политическия и мораленъ печатъ на германската социалдемокрация? "Ние не можемъ да приготвяме нашата политика за Русия, ние я приготвяме за Германия", бѣше отговора, който единъ отъ най-почтенитѣ функционери на германската партия ми даде, когато азъ зададохъ този въпросъ. И въ този моментъ азъ почувствувахъ, съ една особна болезненость, какъвъ единъ ударъ е нанесенъ на Интернационала отвжтрѣ.

Ясно е, че положението не се подобрява ако социалдемократическитѣ партии отъ двѣтѣ страни поставятъ своята сждба наедно съ сждбата на своитѣ правителства, както Германия и Франция. Никаква външна сила, никакво конфискуване или разрушване на социалистическо имущество, никакво арестуване или затваряне не би могло да нанесе такъвъ единъ ударъ на Интернационала, какъвто той самъ си нанесе съ собственитѣ си ржцѣ като се прѣдаде на държавния Молохъ тъкмо тогава, когато той заговори за кръвь и желѣзо.

. . . . . .

Въ своята рѣчь на конвенцията въ Есенъ, Кауцки нарисува една покъртителна картина на братъ застаналъ противъ брата въ името на една "война за отбрана" —

но само като аргументъ, а не и като актуелна възможность. Понеже сега тази картина е станала една кървава дѣйствителность, Кауцки се старае да ни помири съ нея. Той не вижда никакво падане на Интернационала.

"Различието между германскитѣ и френски социалисти не може да се търси въ тѣхния начинъ на разсѫждение, нито пъкъ въ тѣхнитѣ фундаментални гледища, но просто въ различното тълкуване на настоящата ситуация, което, отъ своя страна, се обуславя **отъ различието въ тѣхното географическо положение** (!). Слѣдователно, това различие едва ли може да се прѣодолѣе докато трае войната. Въ всѣки случай, това не е едно **принципално** различие, а такова, което изниква отъ едно особно положение и, като така, то не трѣбва да трае слѣдъ като това положение изчезне". (**Neue Zeit**, 337, стр. 3).

Когато Гедъ и Самба се явяватъ като помощници на Поанкаре, Делкасе и Бриандъ, и като опоненти на Бетманъ Холвегъ; когато френскитѣ и германски работници едни други си кѫсатъ гушитѣ, и не вършатъ това като заставени граждани на буржоазната република и хохенцолерската монархия, но като социалисти, изпълнявайки своя дългъ подъ духовното рѫководство на тѣхнитѣ партии, това не е едно сгромолясване на Интернационала. "Начина на мислене" е единъ и сѫщъ както за германския социалистъ, който кѫса гушата на единъ французинъ, както и за французкия социалистъ, който кѫса гушата на единъ германецъ. Ако Людвигъ Франкъ нарами своята пушка не за да прокламира "принципалнитѣ различия" прѣдъ френскитѣ социалисти, но да ги убива въ пълно съгласие съ принципитѣ; и ако Людвигъ Франкъ самъ падне отъ французки куршумъ — запратенъ навѣрно отъ нѣкой другарь — това не е пагубно за "устано-

венитѣ мѣрки", които тѣ иматъ помежду си. Това е просто едно слѣдствие отъ "различието въ тѣхното географическо положение". Наистина, твърдѣ горчиво е да чете човѣкъ такива редове, но двойно по-горчиво е когато тѣ излизатъ отъ перото на Кауцки.

Интернационала бѣше противъ войната.

> "Ако, въпрѣки старанията на социалдемокрацията, ние ще трѣбва да имаме война", казва Кауцки, "тогава всѣка нация трѣбва да гледа да си запази кожата така, както най-добрѣ може. Това значи че социалдемокрацията въ всѣка страна има сѫщото право и сѫщия дългъ да вземе участие въ отбраната на своето отечество, като никоя отъ тѣхъ не взима това като причина за хвърляне укори (!) една на друга". (Neue Zeit, 337, стр. 7).

Отъ такъвъ сортъ е тази общоприета мѣрка — всѣки да запази собствената си кожа, едни други да си трошатъ главитѣ за самосъхранение и да не се "укоряватъ" едни други за гдѣто вършатъ това?

Но разрѣшава ли се въпроса само съ **съгласието** за начина на мислене? Нѣма ли той да бѫде разрѣшенъ поскоро отъ **качеството** на този общоприетъ начинъ на мислене? Между Бетманъ Холвегъ, Сазановъ, Грей и Делкасе сѫщо ще намѣрите съгласие въ тѣхния начинъ на мислене. Нито пъкъ има нѣкаква принципална разлика помежду имъ. Тѣ най-малко иматъ право да се укоряватъ единъ другъ. Тѣхното поведение произхожда просто отъ едно "различие въ тѣхното географическо положение". Ако Бетманъ-Холвегъ бѣше единъ английски министеръ, той би дѣйствувалъ точно както Едуардъ Грей. Тѣхнитѣ мѣрки си приличатъ една на друга сѫщо както тѣхнитѣ орѫдия, които се различаватъ по нищо друго освѣнъ по калибъръ. Но въпроса прѣдъ насъ е, мо-

жемъ ли ние да възприемемъ **тѣхнитѣ** мѣрки като **собствено наши?**

"Въ всѣки случай, това е едно криво схващане ако приемемъ че германската социалдемокрация би искала, въ врѣме на война, да изхожда отъ национални, а не отъ интернационални съображения и се почувствува първо да е една германска и тогава една пролетарска партия".

Така каза Кауцки въ Есенъ. А сега, когато всички работнически партии отъ Интернационала сѫ обхванати отъ националното, вмѣсто отъ интернационалното гледище, което тѣ общо подържаха, Кауцки не само че се помирява съ това "криво схващане", но даже се мѫчи да намѣри въ него съгласие на общоприети мѣрки и една гаранция за възраждането на Интернационала.

"Въ всѣка национална държава работническата класа трѣбва да отдаде цѣлата си енергия за запазване независимостьта и цѣлостьта на националната територия непокътнати. Това е една необходимость за демокрацията, онази основна необходимость за борбата и окончателната побѣда на пролетариата". (**Neue Zeit**, 337, стр. 4).

Но щомъ това е така, тогава какво да прави австрийската социалдемокрация? Трѣбва ли и тя да отдаде цѣлата си енергия за запазване на националната и антинационална австро-унгарска монархия? А германската социалдемокрация? Съединявайки се политически съ германската армия тя не само че спомага за запазването на австро-унгарския национален хаосъ, но и улеснява разрушването на германското национално единство. **Националното единство се застрашава не само чрѣзъ поражение, но и чрѣзъ побѣда.**

Отъ гледището на европейския пролетариатъ е ед-

накво врѣдно дали единъ кѫсъ френска територия е лапната отъ Германия или Франция лапне кѫсъ германска територия. Освѣнъ това, запазването на европейското **status quo** е нѣщо съвсѣмъ не за нашата платформа. Политическата карта на Европа е начертана съ върха на щиковетѣ, минавайки при всѣка граница по живитѣ тѣла на нациитѣ. Ако социалдемокрацията съдѣйствува на своето национално или анти-национално правителство съ всичката си енергия, тя наново оставя на силата и интелигентностьта на щиковетѣ да прѣработятъ картата на Европа. А съ разпокѫсването на Интернационала, социалдемокрацията унищожава единствената сила, която е въ положение да постави една програма на национална независимость и демокрация срѣщу активностьта на щиковетѣ и до извѣстна степень изпълни тази програма съвсѣмъ независимо отъ това, кои отъ националнитѣ щикове сѫ увѣнчани съ побѣда.

Старитѣ опити наново се потвърждаватъ.. Ако социалдемокрацията поставя своитѣ национални задължения надъ своитѣ класови задължения, тя извършва найголѣмото прѣстѫпление не само спрѣмо социализма, но и спрѣмо интереситѣ на нацията изобщо.

ГЛАВА VII.

ПАДАНЕТО НА ИНТЕРНАЦИОНАЛА.

Въ своята конвенция въ Парижъ двѣ седмици прѣди избухването на катастрофата, френскитѣ социалисти настояваха да се задължатъ всички клонове отъ Интернационала да прѣдприематъ, въ случай на една мобилизация, една революционна акция. Тѣ мислѣха главно за германската социалдемокрация. Радикализма на френскитѣ социалисти по отношение външната политика се коренѣше не толкова въ интернационалнитѣ, отколкото въ националнитѣ интереси. Произшествията на войната сега ясно потвърдиха това, което на мнозина бѣше ясно тогава. Това което френската социалистическа партия желаеше отъ своята сестра въ Германия бѣше една сигурна гаранция за неприкосновеностьта на Франция. Тѣ вѣрваха че само съ такова едно осигуряване съ германския пролетариатъ ще могатъ най-послѣ да си развържатъ ржцѣтѣ за единъ рѣшителенъ конфликтъ съ националния милитаризмъ.

Германската социалдемокрация, отъ своя страна, съвършенно отказа да даде каквото и да било задължение отъ този родъ. Бебель посочи, че ако социалистическитѣ партии подпишатъ френската резолюция, това не ще ги направи способни да отстоятъ на своитѣ обѣщания когато рѣшителния моментъ настане. Сега вече съвсѣмъ малко можемъ да се съмняваме че Бебель бѣше правъ. Както събитията повторно потвърдиха, единъ периодъ на мобилизация почти разхлабва социа-

листическата партия или, най-малко, изключава възможностьта отъ рѣшителни стжпки. Веднъжъ мобилизацията обявена, социалдемокрацията се намира изправена прѣдъ концентрираната сила на правителството, което е подкрѣпено отъ единъ мощенъ милитаристически апаратъ, който е готовъ да смаже всѣкакви прѣпятствия, които му се изпрѣчватъ, и което има пълното съдѣйствие на всички буржоазни парти и институти.

Но не отъ по-малко значение е и факта, че мобилизацията пробужда и изправя онѣзи елементи отъ народа, чийто социално значение е маловажно и които играятъ съвсѣмъ малка или никаква политическа роля въ мирно врѣме. Съ стотини хиляди, даже милиони прости работници, лумпенъ-пролетарии, дребни фармери и земедѣлски работници, биватъ натикани въ редоветѣ на армията и облечени въ една униформа, въ която всѣки единъ отъ тѣхъ стои наравно съ класосъзнателния работникъ. Тѣ и тѣхнитѣ фамилии биватъ насила откжснати отъ тѣхната безумна и тжпа индиферентность, а биватъ заинтересувани въ сждбата на тѣхната страна. Мобилизацията и обявяването на война пробужда прѣсни надежди въ тѣзи кржгове, които нашата агитация не може да засѣгне и които, при обикновени обстоятелства, никога нѣма да спечели. Забъркани надежди за една промѣна въ настоящитѣ условия, за една промѣна къмъ по-добро, изпълватъ сърдцата на тѣзи щото извлечени отъ апатията къмъ мизерията и робството маси. Сжщото нѣщо става и въ началото на една революция, но съ една твърдѣ важна разлика. Една революция привързва тѣзи ново-възбудени елементи къмъ революционната класа, когато една война ги привързва къмъ правителството и армията! Въ единия случай всички неудовлетворени нужди, всички натрупани страдания, всички надежди и желания се изливатъ въ революционенъ ентусиазмъ, кога-

то въ другия случай, сѫщитѣ тѣзи социални вълнения врѣменно взиматъ форма на едно патриотическо опояване. Широки кржгове отъ работническата класа, между тѣхъ даже и такива, които сѫ засѣгнати отъ социализма, биватъ завлечени по сѫщото течение.

Авангарда на социалдемокрацията се чувствува въ малцинството; тѣхнитѣ организации, за да може да се попълни организацията на армията, биватъ разсипани. При такива обстоятелства не може и да се помисли даже за единъ революционенъ походъ отъ страна на партията. И всичко това е съвсѣмъ независимо отъ обстоятелството дали народа гледа на дадена война съ благосклонность или не. Въпрѣки колониалния характеръ на Руско-японската война и нейната непопулярность въ Русия, въ първото полугодие тя почти задуши революционното движение. Твърдѣ ясно е, слѣдователно, че социалистическитѣ партии, колкото и добри намѣрения да иматъ, не могатъ да се обзаложатъ за прѣдприемането на обструкционни акции въ врѣме на мобилизация, т. е. въ едно врѣме, когато социализма е най-много изолиранъ политически.

Така че, нѣма нѣщо особно странно или обезсърчително въ това, че работническитѣ партии не се противопоставиха на военната мобилизация съ собствената си революционна мобилизация. Ако социалиститѣ се бѣха ограничили само въ порицаване на днешната война, ако тѣ отхвърлѣха всѣкаква отговорность отъ себе си и откажеха да гласуватъ довѣрие на своитѣ правителства, както и военни кредити, съ това тѣ щѣха да изпълнятъ своя дългъ въ момента. Тѣ щѣха, по такъвъ начинъ, да застанатъ върху такова едно надежно положение, опозиционния характеръ на което щѣше да бѫде съвършенно ясенъ както на правителството, така и на народа. Понататъшнитѣ имъ дѣйствия щѣха да бѫдатъ опрѣдѣле-

ни отъ ходътъ на събитията и отъ тѣзи промѣни, които военнитѣ събития трѣбва да произведатъ въ съзнанието на народа. Връзкитѣ които държаха Интернационала наедно щѣха да бѫдатъ запазени и знамето на социализма щѣше да остане неопетнено. Макаръ разхлабена въ момента, социалдемокрацията щѣше да се запази съ развързани рѫцѣ за една рѣшителна намѣса въ работитѣ щомъ се извърши промѣната въ чувствата на работнитѣ маси. И може съ положителность да се твърди, че колкото и влияние да изгубеше социалдемокрацията отъ такова едно становище въ началото на войната, тя щѣше да спечели нѣколко пѫти повече щомъ веднъжъ настане неизбѣжния обратъ въ народното настроение.

Но щомъ това не се случи, щомъ сигнала за военната мобилизация бѣше сѫщо и сигналъ за падането на Интернационала, щомъ националнитѣ работнически партии се наредиха на страната на своитѣ правителства и армии безъ всѣкакъвъ протестъ, тогава трѣбва да има дълбоки причини, които сѫ общи за цѣлия Интернационалъ. Напраздно ще бѫде да се търсятъ тѣзи причини въ погрѣшкитѣ на отдѣлни личности, въ тѫпоумието на разни водители и партийни комитети. Тѣ трѣбва да се търсятъ въ самитѣ условия на епохата, въ която социалистическия Интернационалъ се зароди и развои. Но това не значи че измѣната на водителитѣ или дивната некомпетентность на изпълнителнитѣ комитети трѣбва да се оправдае. По никой начинъ. Но защото това не сѫ фундаментални фактори. Тѣзи причини трѣбва да се търсятъ въ историческитѣ условия на цѣла една епоха. Защото тукъ не е въпроса — и ние трѣбва да бѫдемъ твърдѣ искрени по това — за нѣкаква частична погрѣшка, не за нѣкакви опортюнистически постѫпки, не за нѣкакви тѫпоумни изявления въ разнитѣ парламенти, не за гласоветѣ подадени за бюджета отъ социалдемократитѣ въ Ба-

денското Велико Херцогство, не за индивидуалнитѣ експерименти на френския министериализмъ, не за изграждането или развалянето социалистическата кариера на тозъ или оня. Въпроса е за пълната несполука на Интернационала въ най-отговорната историческа епоха, за която всичко до сега извършено за социализма може да се счита просто като една подготовка.

Единъ прѣгледъ на историческитѣ събития ще разкрие редъ факти и симптоми, които трѣбваше да възбудятъ безпокойствие досежно дълбочината и масивностьта на интернационализма въ работническото движение.

Азъ не говоря това за австрийската социалдемокрация. Напраздно рускитѣ и сръбски социалисти търсѣха откъслеци отъ статии по всеобщата политика въ "Виенския Арбайтеръ Цайтунгъ", съ които да си послужатъ прѣдъ рускитѣ и сръбски работници безъ да се червятъ за Интернационала. Една отъ най-изумителнитѣ тенденции на този журналъ бѣше винаги да защищава австро-германския империализмъ и не само отъ външнитѣ му врагове, но и отъ вътрѣшнитѣ — а "Ворварцъ" бѣше единъ отъ вътрѣшнитѣ врагове. Безъ всѣкаква ирония може да се каже, че въ настоящата криза на Интернационала "Виенския Арбайтеръ Цайтунгъ" остана най-вѣренъ на своето минало.

Френския социализмъ разкрива двѣ крайности — горещъ патриотизмъ, на едната страна, несвободенъ отъ умраза къмъ Германия; на другата страна, най-живъ антимилитаризмъ отъ калъпа на Херве, който, както опита показва, съ готовность се обръща тъкмо въ противното.

Колкото за Англия, консервативно-промѣсения патриотизмъ на Хиндманъ, който допълва неговия сектански радикализмъ, често е ставалъ причина за интернационални политически затруднения.

Въ една много по-малка степень можеше да се проследятъ симптоми отъ национализмъ въ германската социалдемокрация. По право опортюнизма на южно-германцитѣ израстна върху почвата на партикюларизма, който бѣше германски национализмъ на книга. Но южно-германцитѣ съ право бѣха считани като маловаженъ политически ариергардъ на партията. Обѣщанието на Бебель че ще нарами пушката въ случай на опасность, не се посрѣщна нито съ единъ сърдеченъ приемъ. И когато Носке повтори изражението на Бебель, той бѣше остро критикуванъ въ партийната преса. Общо взето германската социалдемокрация се придържаше много построго въ интернационализма отколкото която и да била друга отъ старитѣ социалистически партии. Но по тази именно причина тя извърши най-рѣзкото скѫсване съ своето минало. Ако сѫдимъ отъ формалнитѣ изявления на партията и статиитѣ въ социалистическата преса, нѣма никакви връзки между вчерашния и днешенъ германски социализмъ.

Но ясно е, че такава една катастрофа не можеше да се случи ако условията не бѣха подготвили почвата отъ по-рано. Факта че двѣ млади партии, руската и сръбската, останаха вѣрни на своя интернационаленъ дългъ съвсѣмъ не е потвърждение на филистерската философия, съгласно която вѣрностьта къмъ принципитѣ е едно естествено изражение на недозрѣлость. Както и да е, този фактъ ни кара да търсимъ причинитѣ за падането на втория Интернационалъ въ сѫщитѣ тѣзи условия на неговото развитие, които най-малко повлияха на неговитѣ по-млади членове.

ГЛАВА VIII.

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ОПОРТЮНИЗМЪ.

Комунистическия Манифестъ, писанъ въ 1847 год., завършва съ думитѣ: "Работници отъ всички страни, съединявайте се!" Този девизъ дойде твърдѣ рано за да може да стане една жива дѣйствителность веднага. Историческия порядъкъ на деньтъ тъкмо тогава бѣше революцията на срѣднята класа. Въ тази революция, 1848 год., частьта, която се падна на самитѣ автори на Манифеста, не бѣше такава на водители на единъ международенъ пролетариатъ, но на борци въ крайната лѣвица на националната демокрация.

Революцията въ 1848 год. не разрѣши нито една отъ националнитѣ проблеми; тя само ги откри. Контрареволюцията, наедно съ грамадното индустриално развитие, което тогава се извърши, прѣкжсна хода на революционното движение. Едно друго столѣтие на миръ се измина докато напослѣдъкъ антагонизма, който не бѣше прѣмахнатъ отъ революцията, изискваше намѣсата на мечътъ. Този пжть не бѣше мечътъ на революцията, падналъ отъ ржцѣтѣ на срѣднята класа, но милитаристическия мечъ на войната, изтеглянъ отъ една династическа ножница. Войнитѣ отъ 1859, 1864, 1866 и 1870 год. създадоха една нова Италия и една нова Германия. Феодалната каста изпълни, по свой собственъ начинъ, завѣщанието на революцията отъ 1848 год. Политическото банкрутство на срѣднята класа, което се изрази въ това историческо размѣняване на ролитѣ, става единъ прямъ

стимулъ къмъ едно самостоятелно пролетарско движение, базирано върху бързото развитие на капитализма.

Въ 1863 год. Ласалъ основа работнически политически съюзъ въ Германия. Въ 1864 год. бѣше основанъ въ Лондонъ, подъ ржководството на Карлъ Марксъ, първия Интернационалъ. Лозунга, съ който завършва Манифеста, бѣше възприетъ и употрѣбенъ въ първия циркуляръ, издаденъ отъ Международното Работническо Дружество. Това е най-характеристично за тенденциитѣ на модерното работническо движение, че неговата първа организация е имала международенъ характеръ. При все това, тази организация бѣше повече единъ прѣдвѣстникъ за бждащитѣ нужди на движението отколкото единъ дѣйствителенъ инструментъ за направляване на класовата борба. Тогава още имаше една голѣма пропасть между крайната цѣль на Интернационала, комунистическата революция, и неговата непосрѣдствена активность, която, въ хаотичнитѣ стачни движения на работницитѣ въ разнитѣ страни, взема формата главно на една международна кооперация. Даже основателитѣ на Интернационала се надѣваха, че революционния ходъ на събитията твърдѣ скоро ще прѣодолѣятъ надъ противорѣчието между идеологията и практиката. Докато генералния съвѣтъ даваше пари да подпомага групи отъ стачници въ Англия и на континента, въ сжщото врѣме той правѣше висши усилия да хармонира дѣйствията на работницитѣ отъ всички страни въ полето на всеобщата политика.

Но тѣзи усилия и до сега останаха безъ материална основа. Активностьта на първия Интернационалъ се съвпадаше съ оня периодъ на войни, който отвори пжтя на капиталистическото развитие въ Европа и Сѣверна Америка. Въпрѣки неговото доктринално и просвѣтително значение, усилията на Интернационала да се намѣси въ всеобщата политика би трѣбвало по-ясно да покаже

на напрѣдналитѣ работници отъ всички страни каква е тѣхната важность спрѣмо националната класова държава. Парижката Комуна, подкладена отъ войната, бѣше върхътъ на първия Интернационалъ. Както Комунистическия Манифестъ бѣше теоретическия прѣдвѣстникъ на модерното работническо движение, а първия Интернационалъ бѣше практическия прѣдвѣстникъ на работническитѣ дружества по цѣлия свѣтъ, така и Парижката Комуна бѣше революционния прѣдвѣстникъ на пролетарската диктатура.

Но само единъ прѣдвѣстникъ и нищо повече. По тази именно причина бѣше ясно, че невъзможно е за пролетариата да срине държавната машинерия и прѣустрои обществото само съ революционни импровизации. Националната държава, която изникна отъ войнитѣ, създаде една реална основа за тази историческа работа — националната основа. Слѣдователно, пролетариата трѣбва да прѣмине прѣзъ школата на самообразованието.

Първия Интернационалъ изпълни своята мисия като разсадникъ на националнитѣ социалистически партии. Слѣдъ Франко-пруската война и Парижката Комуна, Интернационала влачи едно умираще съществуване още за нѣколко години и въ 1872 год. бѣше прѣнесенъ въ Америка, кждѣто разни религиозни, социални и други експерименти често се скитаха по-рано, за да умре тамъ.

Тогава започна периода на огромното капиталистическо развитие, върху основата на националната държава. За работническото движение това бѣше периода на постепенното събиране на сили, на развитието на организацията и политическия пасибилизмъ или опортюнизмъ.

Въ Англия бурния периодъ на чартизма, онова революционно пробуждане на английския пролетариатъ, което съвършенно се разхлаби десеть години прѣди появяването на първия Интернационалъ. Отмѣнението на

Corn Law (1846 год.) и послѣдвалия индустриаленъ просперитетъ, което направи Англия работилницата на свѣта, установяването на десеть-часовия работенъ день (1847 год), увеличаването на емиграцията отъ Ирландия за Америка и даването избирателно право на работницитѣ въ градоветѣ (1867 год.) — всички тия обстоятелства, които значително подобриха положението на горния слой отъ пролетариата, доведе работническото движение въ Англия въ тихитѣ води на трейдъ-юнионизма и допълнителната му либерална работническа политика.

Периода на пасибилизма, т. е. съзнателното систематично приспособяване къмъ економическитѣ, легални и държавни форми на националния капитализмъ, започна за английския пролетариатъ, най-стария братъ, даже прѣди раждането на Интернационала и двадесеть години по-рано отколкото за континенталния пролетариатъ. Ако въпрѣки това голѣмитѣ английски юниони се присъединиха къмъ Интернационала отначалото, това бѣше само защото той имъ доставяше протекция противъ импортирването на стачконарушители въ врѣме на наднични спорове.

Френското работническо движение съвсѣмъ бавно се съвземаше отъ изгубената кръвь прѣзъ врѣме на Комуната, върху почвата на едно закжснѣло индустриално развитие и при една националистическа атмосфера на най-злобна жажда за "отмъщение". Колебайки се между едно анархистическо "отричане" на държавата и вулгарно демократическо капитулиране прѣдъ нея, пролетарското движение въ Франция се разви като се приспособи къмъ социалната и политическа рамка на буржоазната република.

Както Марксъ вече прѣдвиди въ 1870 год., центъ-

ра на тежестьта на социалистическото движение прѣмина къмъ Германия.

Слѣдъ Франко-пруската война, обединена Германия навлѣзе въ една ера подобна на тази, прѣзъ която Англия бѣше прѣминала прѣзъ послѣднитѣ двадесеть години до Франко-пруската война: единъ периодъ на капиталистически просперитетъ, на демократическа свобода, на единъ по-образцовъ животъ за горния слой на пролетариата.

Теоретически, германското работническо движение маршируваще подъ знамето на марксизма. При все това, въ своята зависимость отъ условията на периода, марксизма стана за германския пролетариатъ не алгебрическа формула на революцията, както въ началото, но теоретическия способъ за приспособяване къмъ една национално-капиталистическа държава, украсена съ пруския шлемъ. Капитализма, който бѣше достигналъ вече едновръменно равновѣсие, постоянно революционизираше економическата основа на националния животъ. За да се запази добитата мощь като резултатъ на Франко-пруската война, необходимо бѣше да се увеличи постоянната армия. Срѣднята класа бѣше отстжпила вече всички свои **политически** позиции на феодалната монархия, но, подъ закрилата на военно-полицейската държава, тя се бѣше укрѣпила още по-енергично въ своитѣ **економически** позиции. Главнитѣ течения на послѣдния периодъ, обхващащъ четиридесеть и петь години, сж: побѣдоносенъ капитализмъ, милитаризмъ изграденъ върху една капиталистическа основа, една политическа реакция произхождаща отъ срастването на феодалната и капиталистическа класи — едно революционизиране на економическия животъ и едно пълно изоставяне на революционнитѣ похвати и традиции въ политическия животъ. Цѣлата активность на германската социалдемокрация бѣше насочена

за пробуждането на назадничавитѣ работници посрѣдствомъ една планомѣрна борба за тѣхнитѣ най-непосрѣдствени нужди — събирането на сили, увеличаване на членоветѣ, напълване на каситѣ, изграждане на пресата, завземане на всички позиции, които се укажеха, и тѣхното използване и разширение. Тази бѣше огромната историческа работа за пробуждането и просвѣщаването на "неисторическата" класа.

Централизиранитѣ грамадни германски професионални съюзи се развиха въ пряма зависимость отъ развитието на националната индустрия, приспособявайки се къмъ нейнитѣ успѣхи въ вжтрѣшнитѣ и външни пазари и контролиране цѣнитѣ на суровитѣ материали както и изкаранитѣ продукти. Локализирана въ политическитѣ окржзи за да се пригоди къмъ избирателнитѣ закони и простирайки се по всички села и градове, социалдемокрацията изгради безподобната структура на политическата организация на германския пролетариатъ, съ нейната разклонена бюрократическа иерархия, съ нейнитѣ единъ милионъ членове, четири милиона гласоподаватели, деветдесеть и единъ дневни вѣстници и шестдесеть и петь партийни печатници. Цѣлата тази всестранна активность, отъ неизмѣримо историческо значение, бѣше пропита отъ духътъ на пасибилизма, т. е. опортюнизма.

Въ четиридесеть и петь години историята не оказа на германския пролетариатъ нито единъ благоприятенъ случай за прѣмахването на нѣкоя прѣчка чрѣзъ една бурна атака или да завземе нѣкоя враждебна позиция съ единъ революционенъ настжпъ. Като резултатъ отъ взаимнитѣ отношения на обществениитѣ сили, той се принуждаваше да заобикаля прѣчкитѣ или пъкъ да се приспособява къмъ тѣхъ. Въ това, марксизма, като една теория, бѣше едно цѣнно орждие за политическо ржководство, но той не можеше да измѣни опортюнистическия

характеръ на класовото движение, което, въ това врѣме, бѣше еднакво въ Англия, Франция и Германия. Въпрѣки неуспоримото прѣвъзходство на германската организация, тактиката на юнионитѣ бѣше съвсѣмъ сѫщата въ Берлинъ и Лондонъ. Тѣхното главно придобитие бѣше системата на тарифнитѣ договори. На политическо поле разликата бѣше много по-грамадна и по-дълбока. Докато английския пролетариатъ маршируваше подъ знамето на либерализма, германскитѣ работници образуваха една независима партия съ социалистическа платформа. При все това, тази разлика не се задълбочаваше толкова въ политиката, колкото въ идеологическитѣ форми и формитѣ на организацията.

Чрѣзъ натиска, който английското работничество упражни надъ либералната партия, можа да спечели извѣстни ограничени политически побѣди, като разширяване на изборното право, свобода на сдружаването и социално законодателство. Сѫщото нѣщо бѣше запазено или подобрено отъ германския пролетариатъ чрѣзъ своята независима партия, която той бѣше длъженъ да образува по причина бързото капитулирване на германския либерализмъ. И при това, тази партия, докато по **принципъ** се борѣше за политическата власть, на практика бѣше принудена да се приспособява къмъ господствуващата власть за да покровителствува работническото движение отъ ударитѣ на тази власть и да спечели нѣколко реформи. Съ други думи: поради различията въ историческитѣ традиции и политически условия, английския пролетариатъ се приспособи къмъ капиталистическата държава посрѣдствомъ либералната партия; когато германския пролетариатъ бѣше принуденъ да си образува собствена партия за да постигне съвсѣмъ сѫщитѣ цѣли. И политическата борба на германския пролетариатъ, прѣзъ цѣлия този периодъ, имаше сѫщия опортюнисти-

чески характеръ, ограниченъ отъ историческитѣ условия, какъвто имаше тази на английския пролетариатъ.

Сходството на тѣзи двѣ явления, така различни въ своитѣ форми, най-ясно изпъква въ крайнитѣ резултати при завършването на периода. Англияския пролетариатъ, въ борбата си да посрѣщне ежедневнитѣ си нужди, бѣше принуденъ да образува една своя партия, безъ, обаче, да се отказва отъ либералнитѣ си традиции; а партията на германския пролетариатъ, когато войната ѝ наложи необходимостьта отъ единъ рѣшителенъ изборъ, отговори по духътъ на национално-либералнитѣ традиции на английската работническа партия.

Марксизма, разбира се, не бѣше просто нѣщо случайно или незначително въ германското работническо движение. При това, нѣма никаква база отъ кждѣто да се извлече социалъ-революционния характеръ на партията отъ нейната официална марксическа идеология.

Идеологията е единъ важенъ, но не единъ рѣшающъ факторъ въ политиката. Нейната роля е да прислужва на политиката. Онова дълбоко-засѣднало противорѣчие, което бѣше вродено въ пробуждащата се революционна класа поради нейното отношение къмъ феодално-реакционната държава, изискваше непримирима идеология, която би довела цѣлото движение подъ знамето на социалъ-революционнитѣ цѣли. Тъй като историческитѣ условия наложиха опортюнистическа тактика, непримиримостьта на пролетарската класа намѣри изражение въ революционнитѣ формули на марксизма. Теоритически, марксизма съгласи съ пъленъ успѣхъ противорѣчието между реформата и революцията. Но процеса на историческото развитие е нѣщо много по-заплетено отколкото спекулацията въ царството на чистата мисъль. Факта, че класата, която бѣше революционна въ своитѣ тенденции, бѣше заставена за нѣколко десетилѣтия да се при-

способява къмъ монархическата полицейска държава, основана върху буйното капиталистическо развитие на страната, по пжтя на което приспособяване бѣше изградена една организация отъ единъ милионъ членове и бѣше образувана една бюрокрация, която водѣше цѣлото движение — този фактъ не изчезва и не губи своето важно значение защото марксизма прѣдвѣщалъ революционния характеръ на бждащето движение. Само найнаивната идеология би поставила това прѣдсказване наравно съ политическата реалность на германското работническо движение.

Въ своитѣ дѣйствия, германскитѣ ревизионисти бѣха повлияни отъ противорѣчието между реформистическата практика на партията и нейната революционна теория. Тѣ не разбраха че това противорѣчие се обуславя отъ врѣменни, ако и дълготраящи обстоятелства, и, че то може да се прѣодолѣе само чрѣзъ по-нататъшното обществено развитие. За тѣхъ то бѣше едно логическо противорѣчие. Грѣшката на ревизиониститѣ не бѣше това, че тѣ потвърдиха реформистическия характеръ на партийната тактика въ миналото, но че тѣ искаха да увѣковѣчатъ реформизма теоретически и го направятъ като единственъ способъ на пролетарската класова борба. Така, ревизиониститѣ не можаха да схванатъ обективнитѣ тенденции на капиталистическото развитие, което, съ увеличаване на класовитѣ различия, трѣбва да доведе до Социалната Революция, едничкия пжть къмъ еманципацията на пролетариата. Марксизма, въ тѣзи теоретически спорове, излѣзе побѣдитель навсѣкждѣ. Но ревизионизма, макаръ побѣденъ въ областьта на теорията, продължаваше да живѣе, като извличаше прѣпитание отъ сжщинското поведение и психология на цѣлото движение. Критическото опровержение на опортюнизма като теория съвсѣмъ не означаваше неговото практическо

и психологическо поражение. Другаритѣ парламентаристи, юниониститѣ, продължаваха да живѣятъ и работятъ въ атмосферата на общия опортюнизмъ, практическото специализиране и националистическото ограничение. Реформизма направи своя отпечатъкъ даже и въ умътъ на Августъ Бебель, най-главния прѣдставитель на този периодъ.

Опортюнистическия духъ трѣбва особно здраво да е обхваналъ поколението, което навлѣзе въ партията въ осемдесеттѣхъ, въ врѣмето на Бисмарковия законъ противъ социалиститѣ и черната реакция по цѣла Европа. Нѣмайки апостолското усърдие на генерацията, която бѣше свързана съ първия Интернационалъ, затруднена още отначало отъ силата на побѣдоносния империализмъ, заставена да се приспособява къмъ капанитѣ и примкитѣ на анти-социалистическитѣ закони, тази генерация израстна съ единъ духъ на умѣреность и коренно недовѣрие въ революцията. Сега тѣ сѫ хора на петдесетьшестдесеть годишна възрасть и това сѫ сѫщитѣ тѣзи, които стоятъ начело на юнионитѣ и политическитѣ организации. Реформизма е тѣхната политическа психология, ако не и тѣхната доктрина. Постепенното израстване въ социализма — това е основата на ревизионизма — се оказа да е най-мизерния утопиченъ сънь въ лицето на фактическото капиталистическо развитие. Но постепенното политическо нарастване на социалната демокрация въ механизма на националната държава се обърна въ една трагична дѣйствителность — за цѣлата раса.

Руската Революция бѣше първото велико събитие, което въ тридесеть и петь години отъ Парижката Комуна вдъхна свѣжесть въ застоялата европейска атмосфера. Бързото развитие на руската работническа класа и неочакваната сила на нейната концентрирана революционна активность, направи едно голѣмо впечатление на

цѣлия цивилизованъ свѣтъ и даде единъ тласъкъ къмъ изостряне на политическитѣ различия навсѣкждѣ. Въ Англия Руската Реовлюция ускори образуването на една независима работническа партия. Въ Австрия, благодарение на особенитѣ обстоятелства, тя доведе до всеобщото избирателно право. Въ Франция екото на Руската Революция взема форма на синдикализмъ, който даде изражение, въ недостатъчно практична и теоретична форма, на пробудилитѣ се революционни тенденции на френския пролетариатъ. А въ Германия влиянието на Руската Революция се показа въ закрѣпване на младото лѣво крило на партията, въ приближаването на главния центъръ къмъ него и въ изолирането на ревизионизма. Въпроса за пруската избирателна система, този ключъ къмъ политическото положение на юнкерството, взема по-остъръ върхъ. А партията възприе, по принципъ, революционния методъ на генералната стачка. Но всичко това външно раздрусване се оказа недостатъчно за да вкара партията въ пжтя на политическата офенсива. Въ съгласие съ партийнитѣ традиции, възвръщането къмъ радикализма се изрази въ дискусии и вземане на резолюции. Отъ това по-далечъ никога не отиде.

ГЛАВА IX.

УПАДЪКА НА РЕВОЛЮЦИОННИЯ ДУХЪ.

Прѣди шесть или седемь години единъ политически отливъ послѣдва навсѣкждѣ върху революционния приливъ. Въ Русия, контра-революцията възтържествува и настана единъ периодъ на упадъкъ за руския пролетариатъ както въ политиката, така и въ силата на неговитѣ организации. Въ Австрия, нишката на подвизитѣ започна съ разпокжсването на работническата класа; закона за обществената безопасность изгни въ канцелариитѣ на правителството; националнитѣ конфликти наново започнаха съ възобновена енергия въ арената на общото избирателно право, които разхлабваха и разпокжсваха социалната демокрация. Въ Англия, работническата партия, слѣдъ откжсването си отъ либералната партия, наново влѣзе въ най-близки връзки съ нея. Густавъ Херве, въ едно най-кжсо врѣме се прѣобърна тъкмо въ противното на себе си. А въ германската социалдемокрация ревизиониститѣ, окуражени че историята имъ е дала такова оправдание, наново вирнаха глави. Южно-германцитѣ извършиха своето явно гласуване за бюджета. Марксиститѣ бѣха принудени да замѣнятъ своята нападателна тактика съ отбранителна. Усилията на лѣвото крило да въвлече партията въ една по-активна политика бѣха безуспѣшни. Прѣобладаващия центъръ теглеше все по-надѣсно, като изолирваше радикалитѣ. Консерватизма, съвземайки се отъ удара, който получи прѣзъ 1905 год., възтържествува навсѣкждѣ.

При липса на революционна активность, както и възможность за реформаторска работа, партията изхарчи цѣлата си енергия за изграждането на организацията, за спечелване на нови членове за юнионитѣ и партията, за създаване на нови вѣстници и спечелване на нови абонати. Осждена за десетилѣтия на една политика на опортюнистическо очакване, партията взема култа на организацията като цѣль по само себе си. Никога равнодушието, причинено отъ монотонната работа, не е било така голѣмо въ германската социалдемокрация както въ послѣднитѣ години прѣдъ великата катастрофа. И не може да има никакво съмнѣние, че въпроса за запазването на организациитѣ, съкровищата, народнитѣ домове и печатницитѣ е игралъ твърдѣ важна роля при опрѣдѣляне становището спрѣмо войната отъ фракцията въ Райхстага. "Ако извършехме нѣщо друго ние щѣхме да нанесемъ погибель върху нашата организация и нашитѣ печатници", бѣше първия аргументъ, който азъ чухъ отъ единъ виденъ германски другарь.

И колко характеристично е това за опортюнистическата психология, подбутната отъ чисто организационна работа, че отъ деветдесеть и единъ социалдемократически вѣстници нито единъ не можа да намѣри възможность да протестира противъ изнасилването на Белгия. Нито единъ! Слѣдъ отмѣняването на анти-социалистическитѣ закони, партията дълго се колеба прѣди да започне собствени печатници за да не би, въ случай на важни събития, да бждатъ конфискувани отъ правителството. А сега, понеже има собствени печатници, партийната иерархия се бои отъ всѣка рѣшителна стжпка за да не би да даде поводъ за конфискуване.

Най-краснорѣчивъ отъ всичко е инцидента съ "Ворварцъ", който просѣше позволение за продължаване на своето сжществуване — възъ основа на една нова про-

грама, която суспендираше класовата борба за неопрѣдѣлено врѣме. Всѣки приятель на германската социалдемокрация почувства една дълбока болка, когато получи своя брой отъ централния органъ съ унизителното "По заповѣдь отъ военната квартира". Ако "Ворварцъ" останеше лишенъ отъ права, това щѣше да бжде единъ важенъ политически фактъ, за който партията ще можеше съ гордость да споменува по-кжсно. Въ всѣки случай, това щѣше да бжде много по-почтено отколкото да продължава своето сжществуване съ отпечатъка на генералския ботушъ на неговото чело.

Но съображението за членството, печатницитѣ и организацията стояха много по-високо отколкото всѣкакви съображения за политиката и достойнството на партията. И така, сега "Ворварцъ" живѣе като двустранично доказателство за неограничената бруталность на юнкерството въ Берлинъ и Лувианъ, и беезграничния опортюнизмъ на германската социалдемокрация.

Дѣсното крило по-стоя на своитѣ принципи, което бѣше резултатъ отъ политически съображения. Волфгангъ Хайне изцѣло формулира тѣзи принципи на германския реформизмъ въ една абсурдна дискусия по въпроса, дали социалдемократитѣ трѣбва да напуснатъ залата на Райхстага когато народнитѣ прѣдставители станатъ да аплодиратъ името на императора или трѣбва просто да си стоятъ на мѣстата. "Създаването на една република въ германската империя е сега, и за извѣстно врѣме още, вънъ отъ всѣкаква възможность, така че, това не е въпросъ за нашата политика по настоящемъ". Практическитѣ резултати, които още не сж постигнати, могатъ да се постигнатъ, но само посрѣдствомъ сътрудничество съ либералната буржоазия. "По тази именно причина, а не защото съмъ защитникъ на формалноститѣ, азъ обърнахъ внимание на факта, че парламентар-

ното сътрудничество ще бжде затруднено съ такива демонстрации, съ които излишно се **накърняватъ чувствата** на болшинството въ парламента".

Но ако едно просто нарушаване на монархическата етикеция бѣше достатъчно за да разбие надеждата на реформаторитѣ за сътрудничество съ либералната срѣдня класа, тогава не ще и съмнѣние, че едно скжсване съ буржоазната "нация" въ единъ моментъ на национална "опасность" би забавило за дълги години не само желанитѣ реформи, но и желанията на реформаторитѣ. Онова становище, което бѣше продиктувано на практицитѣ отъ центъра на партията само отъ грижа за запазване на организацията, бѣше допълнено изъ между ревизиониститѣ отъ политически съображения. Тѣхното гледище се оказа по-понятно въ всѣко отношение и спечели побѣдата навсѣкждѣ. Цѣлата партийна преса по настоящемъ старателно акламира това, върху което нѣкога сипѣше прѣзрѣние, т. е. че днешното патриотическо становище на работническата класа ще ѝ спечели, слѣдъ войната, добрата воля на имотнитѣ класи за прокарване на реформи.

Слѣдователно, германската социалдемокрация не се почувствува, подъ натиска на тѣзи велики събития, като една революционна сила съ задължения далечъ надминаващи въпроса за разширяване границитѣ на държвата, една сила, която не се губи нито за моментъ въ националистическия водовъртежъ, а спокойно очаква благоприятния моментъ за да се съедини съ другитѣ клонове на Интернационала за една цѣлесъобразна намѣса въ хода на събитията. Не, вмѣсто това германската социалдемокрация се почувствува като да бѣше застрашена отъ пълно изтрѣбление. По тази причина тя постави цѣлото бждаще на Интернационала по-долу отъ съвършенно чуждия въпросъ за защита границитѣ на класовата дър-

жава — защото тя се почувствува първо и първо да е една консервативна държава въ държавата.

"Погледнете на Белгия!" се провиква "Ворварцъ" за да окуражи работницитѣ войници. Народнитѣ домове тамъ сѫ обърнати въ военни болници, вѣстницитѣ спрѣни, цѣлия партиенъ животъ разрушенъ *). И, слѣдователно, дръжте се до край, "докато побѣдата е наша". Съ други думи, продължавайте да рушите и нека това, което вършите, ви бѫде единъ ужасяващъ урокъ. "Погледнете на Белгия", и отъ този тероръ извлечете куражъ за ново разрушаване.

Всичко това, което изказахъ, се отнася не само за германската социалдемокрация, но и за всички по-стари клонове отъ Интернационала, които сѫ прѣживѣли историята на послѣдното половинъ столѣтие.

---

*) Единъ сантименталенъ кореспондентъ на "Ворварцъ" пише, че ходилъ да търси белгийски другари въ Maison du Peuple, обаче намѣрилъ тамъ една германска военна болница. Но какво кореспондента на "Ворварцъ" е искалъ отъ своитѣ белгийски другари? **"Да ги спечели за каузата на германския народъ"** — когато самия Бруселъ е билъ вече спеченъ "за каузата на германския народъ!"

ГЛАВА X.

ИМПЕРИАЛИЗМА НА РАБОТНИЧЕСКАТА КЛАСА.

Има единъ факторъ въ падането на втория Интернационалъ, който още не е разясненъ. Той обитава въ сърцето на всички събития, прѣзъ които партията е прѣминала.

Зависимостьта на пролетарското класово движение, особено въ своитѣ економически конфликти, отъ простора и успѣхитѣ на империалистическата политика на държавата, единъ въпросъ, който, доколкото зная, никога не е разгледванъ въ социалистическата преса. Нито пъкъ азъ бихъ се опиталъ да го разрѣша въ краткото мѣсто на този трудъ. Така че, това, което ще кажа по този въпросъ, ще бѫде, по необходимость, въ форма на единъ кратъкъ прѣгледъ.

Пролетариата е дълбоко заинтересуванъ въ развитието на производителнитѣ сили. Националната държава, създадена въ Европа чрѣзъ революциитѣ и войнитѣ прѣзъ годинитѣ отъ 1789 до 1870, бѣше основния типъ на економическата еволюци на миналия периодъ. Пролетариата, посрѣдствомъ цѣлата си съзнателна политика, даде своя дѣлъ за развитието на производителнитѣ сили върху една национална основа. Той подкрѣпи буржоазията въ нейнитѣ конфликти съ външнитѣ врагове за национално освобождение; сѫщо и въ нейнитѣ конфликти съ монархизма, феодализма и църквата за политическа демокрация. И въ сѫщия размѣръ, въ който буржоазията се обърна въ "законъ и редъ", т. е. стана реакционна,

пролетариата си възложи историческия дългъ да довърши това, което буржоазията бѣше оставила недовършено. Съ подържането на една самостоятелна политика на миръ, култура и демокрация, той извърши своя дѣлъ за разширяване на националния пазарь, съ което даде единъ тласъкъ къмъ развитието на производителнитѣ сили.

Пролетариата имаше единъ и сѫщъ економически интересъ въ демократизирането и културния прогресъ на всички други страни въ тѣхнитѣ търговски отношения съ собствената му страна. Въ това лѣжи най-важната гаранция за интернационалната солидарность на пролетариата както по отношение на крайнитѣ цѣли, така и ежедневнитѣ задължения. Борбата противъ останкитѣ на феодалния варваризмъ, противъ безграничнитѣ искания на милитаризма, противъ поземленитѣ налози и косвени данъци бѣше главния обектъ на политиката на работническата класа и послужи, прямо и косвено, за подпомагане развитието на производителнитѣ сили. Именно тази е причината за гдѣто голѣмото болшинство отъ организиранитѣ работници съединиха политическитѣ си сили съ социалдемокрацията. Всѣко прѣпятствие на развитието на производителнитѣ сили засѣга занаятчийскитѣ юниони най-близко.

Тъй като капитализма прѣмина отъ една национална на една интернационално-империалистическа почва, то националното производство, а наедно съ него и економическата борба на пролетариата, стана направо зависимо отъ тѣзи условия на всеобщия пазарь, които се добиватъ чрѣзъ дреднаути и топове. Съ други думи, въ противовѣсъ на фундаменталнитѣ интереси на пролетариата, вземати въ тѣхния широкъ исторически смисълъ, непосрѣдственитѣ занаятчийски интереси на различнитѣ пролетарски слоеве се оказа да иматъ една пряма зави-

симость отъ успѣхитѣ или несполукитѣ на външната политика на правителствата.

Дълго прѣди другитѣ страни, Англия постави своето капиталистическо развитие върху основитѣ на алчния империализмъ, и тя заинтересува горнитѣ слоеве отъ пролетариата въ своето свѣтско господство. Въ защитата на своитѣ класови интереси, английския пролетариатъ се ограничи въ упражняване натискъ надъ буржоазнитѣ партии, които му дадоха единъ дѣлъ въ капиталистическата експлоатация на другитѣ страни. Той не възприе една самостоятелна политика докато Англия не започна да губи своята позиция въ всесвѣтския пазарь, изтикана настрана отъ, между другитѣ, нейната главна съперница — Германия.

Но наедно съ нарастването на Германия до всесвѣтско индустриално значение, нарастна и зависимостьта на широкитѣ слоеве отъ германския пролетариатъ върху германския империализмъ, и не само материално но и идейно. "Ворварцъ" писа на 11 Августъ че германскитѣ работници, "считани между интелигентнитѣ политически, на които съ години сме проповѣдвали опасностьта отъ империализма (макаръ че **съ съвсѣмъ малко успѣхъ,** ние трѣбва да признаемъ), порицаватъ италианския неутралитетъ подобно на най-крайнитѣ шовинисти". Но това не попрѣчи на "Ворварцъ" да храни германскитѣ работници съ "национални" и "демократични" аргументи за да оправдае кървавата работа на империализма. (Гръбнацитѣ на нѣкои писатели сж сжщо така гъвкави, както тѣхнитѣ пера).

Въ всѣки случай, всичко това не измѣня фактитѣ. Когато рѣшителния моментъ настана, изглеждаше че въ съзнанието на германскитѣ работници нѣмаше никаква непримирима вражда противъ империалистическата политика. Тъкмо напротивъ, тѣ като че се вслушваха въ

забуленитѣ съ национална и демократическа фразиология шушукания. Това не е първия пѫть когато въ германската социалдемокрация изпъква социалистическия империализмъ. Достатъчно е да си спомнимъ факта, че това бѣше болшинството отъ германскитѣ делегати, на първо мѣсто трейдъ-юниониститѣ, които въ Щутгарския Интернационален Конгресъ гласуваха противъ марксическата резолюция по колониалната политика. Тази случка направи силно впечатление още тогава, но нейното истинско значение изпъква още по-ясно отъ свѣтлината на събитията по настоящемъ. Тъкмо сега пресата на трейдъюнионитѣ прикачва каузата на германската работническа класа къмъ работата на хохенцолерската армия съ много по-голѣма точность и съзнателность отколкото политическитѣ органи.

Докато капитализма стоеше на една национална база пролетариата не можеше да се въздържа отъ да съдѣйства чрѣзъ своята парламентарна, общинска и друга дѣятелность за демократизирането на политическитѣ отношения и за развитието на производителнитѣ сили. Опититѣ на анархиститѣ да поставятъ една формална революционна агитация въ противовѣсъ на политическата борба на социалдемокрацията, ги осѫди на изолиране и постепенно изчезване. Но когато капиталистическитѣ държави излѣзатъ отъ своитѣ национални форми за да станатъ всесвѣтски империалистически сили, пролетариата не може да се противопостави на този новъ империализмъ. А причината е така наречената минимална програма, която приготвяше неговата политика върху скелета на националната държава. Когато неговата главна грижа е за митнически тарифи и социално законодателство, пролетариата не е въ състояние да изхарчва сѫщата енергия за борба противъ империализма, която изхарчваше за борба противъ феодализма. Щомъ като

той прилага своитѣ стари способи на класовата борба — постоянното приспособяване къмъ хода на пазаритѣ — къмъ измѣнилитѣ се условия създадени отъ империализма, той самъ попада въ материална и идеологическа зависимость отъ империализма.

Едничкия начинъ, по който пролетариата може да противопостави своитѣ сили на империализма, е подъ знамето на социализма. Работническата класа ще бѫде безсилна да се противопостави на империализма докато нейнитѣ грамадни организации се придържатъ въ своята стара опортюнистическа тактика. Работническата класа ще бѫде всесилна противъ империализма когато застане въ полесражението на Социалната Революция.

Похватитѣ на национално-парламентарната опозиция не само че не успѣха да дадатъ практически резултати, но и прѣставатъ да апелиратъ къмъ работнитѣ маси; защото работницитѣ виждатъ, че империализма, задъ гърбоветѣ на парламентариститѣ, съ въоржжена сила прѣвръща надницитѣ и самия животъ на работницитѣ все въ по-голѣма зависимость отъ неговитѣ успѣхи въ всесвѣтския пазарь.

Ясно бѣше на всѣки мислящъ социалистъ, че едничкия начинъ, по който пролетариата ще бѫде накаранъ да прѣмине отъ опортюнизма къмъ революцията, бѣше не чрѣзъ агитация, а посрѣдствомъ единъ исторически подемъ. Но никой не прѣдвиждаше, че историята ще въведе тази неминуема промѣна на тактиката чрѣзъ такова едно катастрофално сгромолясване на Интернационала. Историята работи съ исполинска жестокость. Какво е Реинската Катедра за историята? Какво сѫ нѣколко стотинъ или хиляди политически репутации? И какво е живота или смъртьта на стотини хиляди или милиони?

Пролетариата е стоялъ твърдѣ дълго въ подготви-

телната школа, по-дълго отколкото неговитѣ прѣдни борци сѫ мислили че ще стои. Историята взема своята метла въ рѫка, избръска настрана Интернационала на епигонцитѣ и поведе бавно-движещитѣ се милиони къмъ полето, кѫдѣто тѣхнитѣ послѣдни илюзии ще бѫдатъ измити въ кръвь. Единъ ужасенъ експериментъ! На резултата отъ този експериментъ може би виси сѫдбата на европейската цивилизация.

ГЛАВА XI.

РЕВОЛЮЦИОННАТА ЕПОХА.

При края на послѣдното столѣтие въ Германия изникна единъ разгорѣщенъ споръ по въпроса: Какъвъ ефектъ оказва индустриализацията на една страна върху нейната военна мощь? Реакционнитѣ аграрни политикани и писатели, като Шехрингъ, Карлъ Балодъ, Георгъ Хансенъ и други, подържаха че бързото нарастване на градското население за смѣтка на селскитѣ области положително подкопава основата на военната мощь на отечеството, и, разбира се, отъ това тѣ извлѣкоха своитѣ патриотически доводи въ духътъ на аграрния протекционизмъ. На другата страна Луио Брентано и неговата школа защищаваха едно тъкмо противно гледище. Тѣ посочиха, че економическия индустриализмъ открива не само нови финансови и технически източници, но и развива въ пролетариата жизнената сила, която прави възможно ефективното използване на всички нови срѣдства за отбрана и нападение. Той цитира авторитетни мнѣния за да покаже, че даже и въ по-раннитѣ опити отъ 1870—71 год. "полковетѣ отъ прѣвъзходващата индустриална область — Вестфалия, бѣха между най-добритѣ". И той твърдѣ право обяснява този фактъ съ способностьта на индустриалния работникъ да намира своитѣ отношения къмъ новитѣ условия и да се пригажда къмъ тѣхъ.

Коя страна е права сега? Днешната война показва че Германия, която е направила най-голѣмия прогресъ въ капиталистическо отношение, бѣ въ състояние да

развие най-високата военна мощь. А сѫщо така и по отношение на всички други страни въвлечени въ нея, войната показва каква колосална и при това компетентна енергия работническата класа развива въ своята военна дѣятелность. Това не е пасивния тълпажийски героизмъ на селскитѣ маси, слѣти наедно чрѣзъ фаталистична покорность и религиозно суевѣрие. Това е поединичния пожертвуваделенъ духъ, създаденъ отъ вѫтрѣшно побуждение, който се строи подъ знамето на идеята.

Но идеята, подъ чийто знаме стои въорѫжения пролетариатъ по настоящемъ, е идеята на военно-коварния национализмъ — смъртния врагъ на истинскитѣ интереси на работницитѣ. Господстващитѣ класи се видѣха достатъчно силни да наложатъ на пролетариата своитѣ идеи, и пролетариата, съзнавайки напълно какво тѣ вършатъ, постави своята интелигентность, съзнание и храбрость въ услуга на своитѣ класови врагове. Въ този фактъ е запечатанъ страшния погромъ на социализма. Но той пъкъ открива всички възможности за една окончателна побѣда на социализма. Не може да има никакво съмнѣние, че една класа, която е способна да развие такава твърдость и самопожертвувателность въ една война, която тя счита за "справедлива", ще бѫде още по-способна да развие тѣзи качества когато ходътъ на събитията ѝ даде такива задължения, които дѣйствително отговарятъ на историческата мисия на тази класа.

Епохата на пробуждането, просвѣщаването и организирането на работническата класа откри, че тя има чудесни ресурси на революционна енергия, която не намѣри съотвѣтно употрѣбление въ ежедневнитѣ борби. Социалдемокрацията призова горнитѣ слоеве отъ пролетариата въ полето на борбата, но тя задържа неговата революционна енергия съ възприемането на тактиката,

каквато бѣше длъжна да възприеме, тактиката на очакване, стратегията на оставяне противника самъ да се изтощи. Характера на този периодъ бѣше така муденъ и реакционенъ, че не дозволи на социалдемокрацията благоприятния случай да даде на пролетариата такива задължения, които биха ангажирали цѣлия му духъ на пожертвувателность.

Империализма сега му дава такива задължения. И империализма постигна своята цѣль съ изтикването на пролетариата въ едно положение на "национална защита", която, за работницитѣ, означаваше защитата на всичко, което тѣхнитѣ ржцѣ сж създали; не само огромното богатство на нацията, но и тѣхнитѣ класови организации, тѣхнитѣ съкровища, тѣхната преса, въ кратце, всичко онова, за добиването на което тѣ неуморимо, при голѣми трудности сж се борили въ течение на нѣколко десетилѣтия. Империализма насилствено изхвърли обществото отъ неговото равновѣсие, строши слюза, който социалдемокрацията бѣше изградила за урегулирване течението на пролетарската революционна енергия, и отправи това течение въ собственото си легло.

Но този страшенъ исторически експериментъ, който съ единъ замахъ строши гърбътъ на социалистическия Интернационалъ, носи една опасность за самото буржоазно общество. Чукътъ е изтръгнатъ отъ ржката на работника и вмѣсто него е поставена пушка. И работника, който е билъ обвързанъ отъ машинериитѣ на капиталистическата система, внезапно е откжснатъ отъ неговото обикновено установление и наученъ да поставя цѣлитѣ на обществото по-горѣ отъ щастието въ дома и даже самия животъ.

Съ оржжието въ ржка, което той самъ е изковалъ, работника е поставенъ въ едно положение, кждѣто политическата участь на държавата е прямо зависима отъ

него. Тѣзи, които въ нормални врѣмена го експлоатираха и прѣзираха, сега го ласкаятъ и се подлизуркватъ прѣдъ него. Въ сѫщото врѣме той влиза въ интимни сношения съ топътъ, който Ласаль нарича една отъ найважната съставна часть на всички конституции. Той кръстосва границата, взима участие въ насилствени реквизиции и съдѣйства за прѣхвърлянето на градове отъ рѫцѣтѣ на едни въ рѫцѣтѣ на други. Промѣни се извършватъ днесъ, каквито днешното поколение не е никога виждало.

При все че авангарда на работническата класа знаеше отъ теория, че **силата** е майка на **правото,** тѣхното политическо мислене бѣше пропито отъ духътъ на опортюнизма, на приспособяването къмъ буржоазния легализмъ. Сега тѣ се учатъ отъ проповѣдитѣ на самитѣ факти да прѣзиратъ този легализмъ и да го съборятъ. Сега динамическитѣ сили замѣнятъ статическитѣ въ тѣхната психология. Грамаднитѣ топове сега имъ начукватъ въ главитѣ идеята, че ако е невъзможно да се заобиколи една прѣчка, възможно е да се унищожи я. Почти цѣлото мѫжко население прѣминава прѣзъ тази школа на войната, така ужасна въ своя реализмъ, една школа, която подготвя единъ новъ човѣшки типъ. Желѣзната необходимость сега клати своя юмрукъ на всички правила на буржоазното общество, неговата моралность, неговата религия. "Необходимостьта не познава никакви закони", каза германския Канцлеръ на четвърти Августъ. Монарси се разхождатъ по публични мѣста и единъ другъ се наричатъ лъжецъ по езикъ на продажни жени; правителства отричатъ своитѣ тържествено припознати облигации; а националната църква привързва своя Богъ въ националния топъ подобно на нѣкой криминаленъ прѣстѫпникъ осѫденъ на усиленъ трудъ. Не е ли ясно че всички тѣзи обстоятелства трѣбва да докаратъ една дълбока промѣна въ умственото състояние на работническата класа,

като коренно я излѣкува отъ хипнотизма на легалностьта, въ която единъ периодъ на политически застой се изразява?

Имотнитѣ класи, за тѣхно изумление, скоро ще бѫдатъ принудени да признаятъ тази промѣна. Една работническа класа, която е прѣминала прѣзъ школата на войната, ще почувствува нуждата отъ употрѣбяване езика на насилието веднага щомъ ѝ се изпрѣчи нѣкое сериозно прѣпятствие въ собствената ѝ страна. "Необходимостьта не познава никакви закони", ще извикатъ работнишитѣ при първия опитъ да бѫдатъ задържани назадъ по силата на нѣкой буржоазенъ законъ. А бѣдствията, ужасната бѣднотия, която прѣобладава прѣзъ тази война и ще продължава слѣдъ нейното прѣкратяване, ще бѫде такава, че ще застави работнитѣ маси да нарушатъ много буржоазни закони. Общото економическо изтощаване въ Европа ще засѣгне пролетариата най-жестоко. Държавнитѣ материални източници ще бѫдатъ изчерпани отъ войната и възможностьта отъ задоволяване нуждитѣ на работническата класа ще бѫде твърдѣ ограничена. Това трѣбва да доведе до остри политически конфликти, които, съ постоянното разширяване и задълбочаване, може да взематъ характеръ на една социална революция, чийто прогресъ и резултатъ нито единъ може, разбира се, още отсега да прѣдвиди.

Отъ друга страна, войната наедно съ нейнитѣ милионни армии и демонски орѫжия за разрушаване може да изтощи не само източнишитѣ на обществото, но и моралнитѣ сили на пролетариата. Ако тя не се срѣщне съ вѫтрѣшна съпротива, тази война може да продължава още нѣколко години, като щастието ще прѣминува ту на едната ту на другата страна, докато главнитѣ воюващи страни съвършенно се изтощатъ. Но тогава цѣлата борческа енергия на международния пролетариатъ, из-

вадена на повърхностьта отъ кървавия заговоръ на империализма, ще бѫде съвършенно погълната отъ взаимното изтрѣбление. Резултата ще бѫде, че цѣлата наша цивилизация ще бѫде ритната назадъ съ десятки години. Единъ миръ, сключенъ не слѣдствие волята на пробудилитѣ се народи, а слѣдствие взаимното изтощаване на воюващитѣ, ще бѫде подобенъ на мирътъ, съ който се приключи Балканската война; ще бѫде единъ Букурешки миръ обхващащъ цѣла Европа.

Такъвъ единъ миръ ще гледа наново да скърпи противорѣчията, антагонизма и недостатъцитѣ, които доведоха до днешната война. И наедно съ много други нѣща, социалистическия трудъ отъ двѣ поколения ще изчезне въ едно море отъ кръвь, безъ да остави нито слѣда слѣдъ себе си.

Коя отъ двѣтѣ перспективи е по-вѣроятна? Това едва ли може да се опрѣдѣли теоретически прѣдварително. Изхода зависи всецѣло отъ активностьта на жизненитѣ сили на обществото — а най-вече на революционната социалдемокрация.

"Немедленото спиране на войната" е лозунга, подъ който социалдемокрацията може наново да събере разпиленитѣ си редове, както въ националнитѣ партии, така и цѣлия Интернационалъ. Пролетариата не може да прави своето желание за миръ зависяще отъ стратегическитѣ съображения на генералния щабъ. Напротивъ, той трѣбва да противопостави своето желание за миръ на милитаристическитѣ съображения. Това което воюващитѣ правителства наричатъ борба за национално самосъхранение е, въ сѫщность, едно взаимно национално самоизтрѣбление. Сѫщинската национална самозащита се състои по настоящемъ въ борбата за миръ.

Такава една борба за миръ за насъ означава не само борба за запазване материалнитѣ и културни при-

добивки на човѣчеството отъ по-нататъшно разрушване; тя е за насъ на първо мѣсто една борба за запазване революционната енергия на пролетариата.

Да се събератъ редоветѣ на пролетариата въ една борба за миръ, значи наново да се поставятъ силитѣ на революционния социализмъ срѣщу бѣснующия и свирѣпъ империализмъ по цѣлия фронтъ.

Условията при които трѣбва да се сключи мирътъ — мирътъ на народитѣ, а не помиряването на дипломатитѣ — трѣбва да бѫдатъ едни и сѫщи за цѣлия Интернационалъ.

НИКАКВА КОНТРИБУЦИЯ.

ПРАВОТО НА ВСѢКА НАЦИЯ ЗА САМООПРѢДѢЛЕНИЕ.

СЪЕДИНЕНИТѢ ДЪРЖАВИ ВЪ ЕВРОПА — БЕЗЪ МОНАРХИИ, БЕЗЪ ПОСТОЯННИ АРМИИ, БЕЗЪ ГОСПОДСТВАЩИ ФЕОДАЛНИ КАСТИ, БЕЗЪ ТАЙНА ДИПЛОМАЦИЯ.

Агитацията за миръ, която едноврѣменно трѣбва да се поведе съ всички срѣдства, които по настоящемъ се намиратъ на разположение на социалдемокрацията, както и всички ония съ добра воля, които тя може да привлече, не само че ще откѫсне работницитѣ отъ тѣхния националистически хипнотизмъ, но тя ще извърши благотворната работа за вѫтрѣшното прѣчистване на официалнитѣ днесъ пролетарски партии. Националъ-ревизиониститѣ и социалъ-патриотитѣ въ втория Интернационалъ, които сѫ експлоатирали влиянието, което социализма бѣше спечелилъ надъ работницитѣ, за националистически цѣли, трѣбва, чрѣзъ една самостоятелна революционна агитация за миръ, да бѫдатъ изтласкани назадъ въ лагера на враговетѣ на работническата клса.

Революционната социалдемокрация нѣма защо да се бои че ще бѫде изолирана. Войната извършва най-

ужасната агитация противъ себе си. Продължаването на войната ежедневно ще докарва нови маси народъ подъ нашето знаме, ако то е едно чисто знаме на миръ и демокрация. Най-сигурния начинъ, по който социалдемокрацията може да изолира милитаристическата реакция въ Европа и я застави да поеме офенсивата, е чрѣзъ лозунга за Миръ.

* * * *

Ние революционеритѣ марксисти нѣма за какво да се отчайваме. Епохата, въ която сега навлизаме, ще бѫде **наша** епоха. Марксизма не е побѣденъ. Напротивъ: бученето на топоветѣ навсѣкѫдѣ въ Европа провъзгласява теоретическата побѣда на Марксизма. Какво по настоящемъ остана отъ надеждата за едно "мирно" развитие, за смекчаване на противоположноститѣ на капиталистическата класа, за едно правилно, систематично израстване въ социализма?

Реформиститѣ по принципъ, които се надѣваха да разрѣшатъ социалния въпросъ посрѣдствомъ тарифни договори, консуматорски лиги и парламентарното сътрудничество на социалдемокрацията съ буржоазнитѣ партии, сега всички възлагатъ своитѣ надежди на побѣдата на "националнитѣ" орѫжия. Тѣ очакватъ на имотнитѣ класи да покажатъ по-голѣма готовность за посрѣщане нуждитѣ на пролетариата, тъй като той доказа своя патриотизмъ.

Това очакване би било напълно глупаво ако задъ него не се криеше друга, много по-малко "идеалистическа" надежда — че една военна побѣда би създала за буржоазията едно по-широко поле за забогатяване за смѣтка на буржоазията отъ другитѣ страни, и тя ще може да сподѣли часть отъ плячката съ своя собственъ пролетариатъ за смѣтка на пролетариата отъ другитѣ

страни. **Социалистическия реформизмъ дѣйствително се е обърналъ въ социалистически империализмъ.**

Ние сме видѣли съ очитѣ си печалното банкрутство на надеждитѣ за едно мирно нарастване на пролетарското благосъстояние. Реформиститѣ бѣха заставени, противъ собствената си доктрина да прибѣгватъ до насилие за да могатъ да излѣзатъ отъ политическия cul-de-sac — не насилието на народитѣ противъ господстващитѣ класи, но милитаристическото насилие на господстващитѣ класи противъ други нации. Германската буржоазия, слѣдъ 1848 год., се отказа отъ революционнитѣ методи за разрѣшаване на своитѣ проблеми. Тя прѣдостави на феодалната класа да разрѣши нейнитѣ буржоазни въпроси посрѣдствомъ войната. Обществено развитие изпрѣчи прѣдъ пролетариата задачата на революцията. Избѣгвайки революцията, реформиститѣ бѣха принудени да прѣминатъ прѣзъ сѫщия процесъ на упадъкъ, както либералната буржоазия. Реформиститѣ сѫщо така възложиха на своята господстваща класа, която е сѫщата феодална каста, да разрѣши пролетарската проблема посрѣдствомъ войната. Но съ това се свършва аналогията.

Създаването на националнитѣ държави дѣйствително разрѣши задачата на буржоазията за единъ дългъ периодъ, а дългитѣ серии отъ колониални войни, които настѫпиха слѣдъ 1871 год., завършиха периода като разшириха арената за развитието на капиталистическитѣ сили. Периода на колониалнитѣ войни, водени отъ националнитѣ държави, доведе до днешната война на националнитѣ държави — за колонии. Слѣдъ като всички останали назадъ въ капиталистическо отношение страни сѫ били раздѣлени между капиталистическитѣ държави, не оставаше друго за тѣзи държави освѣнъ една друга да си грабятъ колониитѣ.

"Хората не би трѣбвало да говорятъ така", казва Георгъ Ирмеръ, "като че е било установено вече, че германската нация се е сѣтила много кжсно за съперничество въ всесвѣтското производство и всесвѣтското господство — че свѣтътъ е билъ отдавна раздѣленъ. Не е ли била земята постоянно дѣлена прѣзъ всичкитѣ епохи на историята?"

Но едно повторно раздѣляне на колониитѣ между капиталистическитѣ страни не разширява основата на капиталистическото развитие. Печалбата на една страна означава загубата на друга. Слѣдователно, едноврѣменно смекчаване на класовитѣ конфликти въ Германия може да се постигне чрѣзъ едно крайно усилване класовата борба въ Франция и Англия, и **обратно.** Единъ новъ факторъ отъ значителна важность е капиталистическото пробуждане въ самитѣ колонии, на което днешната война трѣбва да даде единъ мощенъ тласъкъ. Какъвто и да бжде резултата отъ днешната война, империалистическитѣ основи на европейския капитализмъ нѣма да се разширятъ, но ще се стѣснятъ. Войната, слѣдователно, не разрѣшава работническия въпросъ чрѣзъ империализма, но, напротивъ, тя го усилва, като поставя прѣдъ капиталистическия свѣтъ тази алтернатива: **Постоянна Война или Революция.**

Ако войната излѣзе вънъ отъ контрола на втория Интернационалъ, то нейнитѣ прями послѣдствия ще излѣзатъ вънъ отъ контрола на буржоазията отъ цѣлия свѣтъ. Ние революционеритѣ социалисти не искахме войната. **Но ние не се боимъ отъ нея.** Намъ не ни отчайва факта, че войната събори Интернационала. Историята отдавна се бѣше разправила съ Интернационала.

Революционната епоха ще създаде, отъ неизчерпаемитѣ ресурси на пролетарския социализмъ, нови фор-

ми на организация — нови форми, които ще отговарятъ на възвишеностьта на новитѣ задължения. На тази работа ние веднага ще се отдадемъ, посрѣдъ бѣсния ревъ на оржднята, трѣсъка на катедритѣ и патриотическото вияне на капиталистическитѣ чакали. Ние ще запазимъ, посрѣдъ тази демонска музика, нашия чистъ разумъ и нашето непомрачено зрѣние. Ние чувствуваме че сме едничката сила на бждащето. Ние сме вече твърдѣ много, повече отколкото изглежда да сме. Утрѣ ще бждемъ повече отколкото сме днесъ. А у други день, милиони ще застанатъ подъ нашето знаме — милиони, които даже сега, шестдесеть и седемь години слѣдъ Комунистическия Манифестъ, нѣматъ какво да изгубятъ освѣнъ своитѣ вериги.

БѢЛѢЖКА НА ЦЕНТРАЛНИЯ КОМИТЕТЪ.

Въпрѣки че, общо взето, напълно сподѣляме мислитѣ на автора, има отдѣлни точки, обаче, особено въ свръзка прѣдлаганитѣ мѣрки, които, по наше мнѣние, не могатъ да отстоятъ критика. Нашето желание бѣше да поставимъ единъ прѣдговоръ, въ който подробно да разгледаме, въ свръзка стеклитѣ се събития, всички точки, съ които не можемъ напълно да се съгласимъ съ автора, но прѣдвидъ стеклитѣ се изключителни обстоятелства, това наше желание не можеше да се изпълни, и, по неволя, ние сме принудени да възложимъ на читателя самъ да направи своитѣ дедукции и коментарии. Това съвсѣмъ нѣма да бжде трудно за ония, които отчасти сж запознати съ въпроситѣ, които автора разгледва, и които знаятъ, че всички отдѣлни въпроси се заключаватъ въ, и разрѣшаватъ съ, разрѣшаването на общия въпросъ — Социалния Въпросъ. Нашето желание е читателя да слѣе мощното оржжие на критицизма съ критицизма на оржжията; а това е, което и автора желае за пролетариата изобщо. Въ всѣки случай, книгата прѣдставлява едно цѣнно оржжие за пропаганда и агитация особено по настоящемъ и ние желаемъ нейното найшироко разпространение.

LC ACQUISITIONS
0 028 649 779 2